

KLAIPĖDOS UNIVERSITETAS

Pedagogikos fakultetas

Psichologijos katedra

Milda Blauzdytė

**PEDAGOGŲ LAIKO PLANAVIMAS: SĄSAJOS SU
ASMENYBĖS BRUOŽAIS, AMŽIUMI IR PEDAGOGINIO
DARBO STAŽU**

Pedagginės psichologijos studijų programos
magistro baigiamasis darbas

Vadovė prof. dr. Audronė Liniauskaitė

Klaipėda, 2012

TURINYS

ĮVADAS	3
1. LAIKO SAMPRATA IR PROBLEMA PSICHOLOGIJOJE	5
1. 1. Psichologinio laiko samprata ir struktūrinės dalys	5
1. 2. Laiko planavimo samprata	11
1. 2. 1. Laiko planavimo reikšmė žmogaus gyvenime	13
1. 2. 2. Laiko planavimo technikos	16
1. 2. 3. Pedagogų laiko planavimo ypatumai	19
1. 3. Psichologinio laiko tyrimų apžvalga	22
2. ASMENYBĖS SAMPRATA BRUOŽŲ TEORIJS KONTEKSTE	26
2. 1. Asmenybės struktūra bruožų teorijos kontekste	26
2. 2. Asmenybės bruožų sąsajų su darbine veikla tyrimų apžvalga	28
2. 3. Asmenybės bruožų ir laiko planavimo ypatumų sąsajos	30
3. METODIKA	33
3. 1. Imties charakteristika	33
3. 2. Tyrimo instrumentai	37
3. 3. Procedūra	40
3. 4. Duomenų apdorojimas	40
4. REZULTATAI	41
4. 1. Laiko planavimo ir asmenybės bruožų įverčių nustatymas tarp amžiaus grupių	41
4. 2. Skirtingą darbo stažą turinčių pedagogų laiko planavimo ir asmenybės bruožų įverčių palyginimas	43
4. 3. Ryšių tarp laiko planavimo ir asmenybės bruožų nustatymas	46
4. 4. Laiko planavimo sąsajos su demografinėmis charakteristikomis	52
5. REZULTATŲ APTARIMAS	55
IŠVADOS	61
LITERATŪRA	63
SANTRAUKA	69
SUMMARY	70
PRIEDAI	71

IVADAS

Temos aktualumas. Kiekvienas mūsų žingsnis šiandien susietas su laiku, todėl vyrauja problema, kurią šiandien žmonės sprendžia – laiko trūkumo problema. Pastebima, kad daugeliui darbuotojų didėja darbo krūvis, ilgėja darbo valandos ir didėja laiko spaudimas. Taip pat akcentuojama, kad svarbu žmogui išlaikyti pusiausvyrą tarp darbo ir asmeninio gyvenimo. Kad pasiektų šių prieštaringų dalykų, žmogus privalo vystyti gebėjimą veiksmingai planuoti savo laiką.

Jau senovės mąstytojai rašė apie planavimo reikšmę: planuoti būtina. Laiko planavimo problema yra aktuali kiekvienam. Mes taupome jį, švaistome, bet mums niekada jo negana. Skirtingi autoriai įvairiai apibrėžia planavimo sąvoką, nors nelieta abejonių, jog laiko planavimas padeda išvengti neapibrėžtumo, sumažėja rizika „pasimesti“ šiame skubančiame pasaulyje ir laiko planavimas turi reikšmės individo psichologinei būsenai. Laiko planavimas – tai tikslų nustatymas ir priemonių tiems tikslams pasiekti parinkimas (Stoner ir kt., 2001; Kučinskas ir kt., 2002; Stoškus ir kt., 2005).

Šiuo metu laiko trūkumas yra dažnai pasitaikantis fenomenas. Darbo procesai spartėja kartu su augančiu konkurenciniu spaudimu, todėl sugebėjimas valdyti asmeninį laiką tampa lemiamu veiksniu, siekiant sėkmės ir gerų rezultatų moderniai planuojant laiką ir pasirenkant tikslingą darbo metodą (Hink ir kt., 2006). Vyrauja požiūris, kad geresnis laiko planavimas padaro produktyvesnę kiekvieną sekundę. Laiko planavimas padeda išskirti iš visų bendrų darbų svarbiausius ir skirti jiems daugiau laiko.

Įvairių profesijų atstovai, tokie kaip vadybininkai, ekonomistai, teisėjai stengiasi ugdyti savo laiko planavimo gebėjimus ir įgyti kuo daugiau žinių. Mokytojai taip pat turėtų lavinti savo laiko planavimo įgūdžius, taupyti, planuoti savo laiką. Mokytojams tai ypač svarbu, nes jų laiko planavimą veikia daugybė veiksnių – mokykla, mokiniai, visuomenė (Aquila, 1992). Taip pat, dirbant mokykloje, jaučiamas didelis laiko spaudimas. Mokytojams reikia laiko pasiruošti pamokoms, taisyti mokinių darbus ir juos įvertinti, kalbėti su mokiniais ir išklausti juos, įvairiais klausimais tartis su tėvais, studijuoti profesinę literatūrą, bendrauti su kolegomis, organizuoti įvairius renginius ir dalyvauti juose. Atidus mokymo proceso planavimas yra esminė sąlyga efektyviam laiko planavimui. Planavimas mažina laiko švaistymą, todėl didėja tikimybė laiku ir kokybiškai realizuoti mokymo programą, nes laikas, skirtas įgyvendinti ugdymo programą mokykloje, yra ribotas (Özkılıç, 2007).

Laiko planavimo tyrimai psichologijoje – vieni rečiausi. Laiko planavimas yra labiau tyrinėjamas vadybos ir sociologijos moksluose, kuriuose siekiama išsiaiškinti efektyvaus laiko panaudojimą ir pan. Apskritai iš laiko parametrų daugiausiai yra tyrinėjamos laiko perspektyvos, laiko išgyvenimas, laiko suvokimas, reakcijos laikas ir pan.

Planuojant laiką struktūrinama diena, savaitė, mėnuo, metai. Kokybiškas planas padeda pasiekti išsikeltus tikslus ir svarbius uždavinius, leidžia susikoncentruoti, nesiblaškyti ir kontroliuoti laiko sąnaudas. Dar vienas svarbus momentas – įtampos sumažinimas. Žmogus jaučiasi garantuotas, kad svarbiausi darbai tikrai bus atlikti, nes jis aiškiai mato ir įsivaizduoja visą dienos eigą. Tačiau gerai planuojant kartais pamirštama viena detalė: planas naudingas tik tada, kai jo yra laikomasi (Malik, 2005; Hink ir kt., 2006; Stoškus, 2008). Mokslininkų teigimu, laiko planavimui įtakos turi ir asmenybės bruožai. Pagal tai, kokie asmenybės bruožai yra būdingi žmogui, priklauso, kaip jis susitvarko gyvenime. Vieni asmenybės bruožai yra mažiau susiję su laiko planavimo ypatumais, kiti – daugiau. Vieni linkę planuoti savo laiką, kiti yra labiau nerimastingi, impulsyvūs, todėl jiems laiką planuoti sekasi prasčiau, nes jie pasiduoda laiko tėkmei. Šiuo tyrimu tikimasi, kad kai kurių pedagogų asmenybės bruožų ir laiko planavimo sąsajų nustatymas gali padėti geriau suprasti šią menkai tyrinėtą sritį, kuri leis geriau paaiškinti žmogaus laiko trūkumą.

Tyrimo tikslas: nustatyti pedagogų laiko planavimo ir asmenybės bruožų ypatumus bei atskleisti laiko planavimo sąsajas su asmenybės bruožais, amžiumi, pedagoginio darbo stažu.

Uždaviniai:

- 1) Palyginti jaunesnių (iki 40 m.) ir vyresnių (virš 40 m.) pedagogų laiko planavimo bei asmenybės bruožų ypatumus.
- 2) Palyginti skirtingą darbo stažą turinčių pedagogų laiko planavimo ir asmenybės bruožų ypatumus.
- 3) Išanalizuoti galimas sąsajas tarp pedagogų laiko planavimo ir asmenybės bruožų.
- 4) Nustatyti laiko planavimo sąsajas su demografinėmis charakteristikomis.

Tyrimo instrumentai:

- Psichologinio laiko klausimynas (PLK, Liniauskaitė, 2007). Naudotos skalės matuojančios laiko planavimą, orientaciją į ateitį.
- Laiko stilių klausimynas (LSK, Usunier, Valette – Florence, 2007). Lietuvišką variantą parengė A. Liniauskaitė ir A. Kairys (Zališčevskis). Naudotos skalės matuojančios organizuotą (ekonomišką) laiką, orientaciją į ateitį, paklusimą laikui.
- NEO Penkių faktorių klausimynas (NEO – FFI, Costa ir McCrae, 1992). Lietuviška versija A. Bagdonas ir kt. (2012).
- Demografinis klausimynas.

1. LAIKO SAMPRATA IR PROBLEMA PSICHOLOGIJOJE

Žmogaus gyvenimas prasideda, tęsiasi ir baigiasi laike. Visa, ką žmogus veikia ir kas vyksta su juo, vyksta laike. Žmogus mėgina lenktyniauti su laiku, sustabdyti jį, pavyti, tačiau visada pralaimi. Gal todėl laikas, jo pažinimas – viena sudėtingiausių, seniausių, aktualiausių problemų, nuo seniausių laikų dominanti daugelį mokslų (Liniauskaitė ir kt., 2004a). Šioje dalyje plačiau analizuojama psichologinio laiko samprata bei laiko perspektyva.

1. 1. Psichologinio laiko samprata ir struktūrinės dalys

„Kas gi yra laikas? Kas sugebėtų tai lengvai ir trumpai paaiškinti? Kas sugebėtų tai suprasti arba žodžiais tiksliai išreikšti? Kas gali būti paprasčiau ir kasdieniškiau, kaip kalbant minėti laiką? Ir kai kalbame apie jį, mes suprantame, kas tai yra, ir kai kitą girdime apie jį kalbant, mes taip pat suprantame. Taigi kas yra laikas? Kol apie jį manęs niekas neklausia – žinau, kas tai yra, o kai noriu klausiančiam paaiškinti – nežinau“ (Augustinas, 2004, 105–106 p.). Pasak L. Bakševičiaus (2000), laikas – organizuojantis, įrėminantis mūsų gyvenimą, atmintyje savaip išrikiuojantis tai, kas jau buvo, yra ir bus su mumis.

Laiko supratimas – tai didžiausias iššūkis, kokį žmonės sau iškėlė nuo tada, kai visus gyvenimo patyrimus ėmė vertinti per filosofijos ir istorijos prizmę (Zimbardo et al., 2003). Laiko supratimas atsirado, kai žmonija pradėjo suprasti įvykius, skirtingus procesus. Laikas, būdamas toks svarbus žmonių gyvenime, kontroliuojantis kiekvieną praėjusią ar gimstančią mintį, vis dar lieka didžiausia paslaptimi. Todėl natūralu, kad žmonėms beveik per visą jos istoriją buvo, yra ir, manau, bus aktuali laiko problema.

Laiko problema – viena sudėtingiausių, seniausių, aktualiausių problemų, nuo seniausių laikų dominanti daugelį mokslų. Jau pirmuosiuose išlikusiuose rašytiniuose žmonių paminkluose randama mėginimų nusakyti laiką, jo tėkmę ir kitus nepažinčius dalykus. Vėliau šios mintys davė pagrindą įvairių laikų filosofų pamąstymams apie laiką (Bakševičius, 2000). Šiuo metu laiko problema vis dažniau tampa tarpdisciplininių tyrimų objektu. Mokslininkai kalba apie fizinį, objektyvų laiką, biologinį, chronologinį, socialinį laiką (Liniauskaitė ir kt., 2004a).

A. Šliogeris ir V. Daujotytė, aptardami laiko problemą, rašo: „Laiko ištis nėra ta pačia prasme, kurią turime galvoje tardami: yra akmuo, yra gėlė, yra žvaigždė, yra paukštis, yra vandenynas. Tačiau laikas savotiškai yra, kadangi jam pavaldūs ir akmuo, ir gėlė, ir paukštis, ir vandenynas. Laikas nėra nei grynoji būtis, nei grynoji nebūtis“ (Daujotytė ir kt., 1992, 137 p.).

Kaip jau buvo minėta, laikas ilgą laiką buvo neatsiejamas nuo filosofijos, todėl filosofijoje pateikiama įvairių sampratų apie laiką: laikas, kaip toks, iš viso neegzistuoja, išskyrus tai, ką mes stebime daiktuose, jų judėjime; laikas – tai vidinis jautimas; laikas nėra nei grynoji būtis, nei grynoji nebūtis; laikas – stebimas tapsmas, būties ir nieko vienybė (Asteris, 1995; Aristotelis, 1990; Augustinas, 2004; Bakševičius, 2000). Laiko problemos aiškinimas filosofijoje susijęs su dviem alternatyviais laiko sampratos pateikimais: substanciniu ir reliatyviu. Substancinė laiko samprata pateikia laiką kaip absoliučią esmę, reliatyvi laiko samprata pateikia laiką kaip reiškinį, kuris kyla iš materialių procesų (Головаха, Кроник, 1998).

1879 m. W. Wundt Leipcige įkūrė pirmąją eksperimentinės psichologijos laboratoriją, kuri padėjo psichologijai atsiskirti nuo filosofijos ir tapti savarankišku mokslu. Tarp daugelio įvairių reiškinų, kuriuos ėmė tyrinėti psichologai, buvo ir laikas. Pirmieji laiko tyrimai buvo gana siauri – tai buvo reakcijos laiko matavimai (Wundt, 2004).

W. Wundt savo tyrimuose kalba apie laiko tėkmės rūšis, laiko pakopas ir kt. Jis išskyrė tris svarbiausias laiko pakopas: praeitį, dabartį, ateitį. W. Wundt teigė, kad tyrinėdami laiko vaizdinius galime vieną nuo kitos atskirti tam tikras sąlygas, kurios tikrovėje būtų susijusios; išskirti elementų savitarpio santykį ir jų santykį su įsivaizduojančiuoju subjektu; ir pastebėti, jog daugelis iš šių išskirtų sąlygų yra susijusios su apibrėžtomis laiko vaizdinių savybėmis. Jei kreipsime dėmesį vien tik į laiko elementų savitarpio santykį, neatsižvelgsime į jų santykį su subjektu, tai prieisime prie laiko tėkmės rūšių skirtumų, tokių kaip trumpai trunkantis laikas, ilgai trunkantis, taisyklingai pasikartojantis, netaisyklingai kintantis laikas ir t. t. Jeigu kreipsime dėmesį vien į santykį su subjektu, tai kaip svarbiausias šių santykių formas gausime laiko pakopas: praeitį, dabartį, ateitį (Wundt, 2004).

XX a. pr. psichologinio laiko tyrimuose naujų atradimų nebuvo, tačiau buvo jau žinomų dėsnių naujos formuluotės. W. James pirmasis pastebėjo, kad kuo žmogaus gyvenimas įdomesnis, kupinas įvairių ir įdomių įspūdžių, tuo jis greičiau praeina. Tačiau įvairių ir įdomių įspūdžių pripildytas laikas ilgiau išlieka atmintyje ir jis prisimenamas kaip ilgai trukęs. Įspūdžių nepripildytas laikas daug ilgiau trunka, bet prisimenamas kaip greitai praėjęs (Bakševičius, 1999).

XX amžiaus antroje pusėje pasirodė darbai, kurie buvo apibendrinančio pobūdžio ir kuriuose apžvelgiami psichologinio laiko tyrimai, formuluojamos pagrindinės teorinės išvados. Didelės įtakos asmenybės psichologinio laiko tyrimų vystymuisi turėjo K. Levino idėjos. K. Levino idėjos skatino nagrinėti laiko perspektyvą. Jis manė, kad laiko perspektyva apima psichologinę ateitį ir praeitį realiame ir fantazija pagrįstame lygiuose. Anot K. Levino (cit. pagal Bakševičius, 2000), egzistuoja skirtingo mastelio psichologinio laiko vienetai, kuriuos sąlygoja gyvenimo situacijos ir kurie nustato

„psichologinio lauko šiuo momentu“ ribas. Šis laukas apima dabartinę žmogaus padėtį, jo sampratą apie praeitį ir ateitį – baimes, troškimus, planus ir viltis (Bakševičius, 2000).

Kaip teigia P. Fraisse (cit. pagal Liniauskaitė ir kt, 2004a), laiko psichologija – tai galimų žmogaus reakcijų į pasikeitimus nagrinėjimas. Jei žmogus sako, kad gyvena laike, tai jis nori tik pažymėti savo polinkį į daugkartinius pasikeitimus. Psichologinis laikas atspindi žmogaus gyvenimo pasikeitimų suvokimą bei jų integraciją į psichinius procesus. Taip pat psichologinis laikas atspindi, kaip individo gyvenime praeities, dabarties ir ateities laiko dimensijos yra susietos tarpusavyje (Shmotkin et al., 2003).

Psichologai, tyrinėdami laiką, kalba apie laiko orientacijas. Psichologijos šaltiniuose ši sąvoka turi dvi reikšmes. Vienu atveju, tai žmogaus vidinis gebėjimas pasakyti tikslų laiką. Iki šiol nenustatyta, kodėl kai kurie žmonės, nesinaudodami jokiais specialiomis priemonėmis, gali tiksliai pasakyti, kiek laiko praėjo. Taip pat neištirta, kodėl kai kurie žmonės minutės tikslumu gali atsikelti iš anksto numatytu laiku. Visi šie faktai byloja, kad laiko suvokimas yra įgimtas (Линяускайте, 1989). Kitu atveju, psichologai kalba apie orientaciją į laiko zonas, arba kitaip – laiko perspektyvą. P. Fraisse pateikė laiko perspektyvai analogišką sąvoką – „laiko akiratis“, kuri suprantama kaip asmenybės laiko vaizdinių, susidarančių socialinės veiklos procese, vientisa vystymosi charakteristika. Laiko perspektyvoje praeities, dabarties ir ateities santykis gali būti skirtingas (Bakševičius, 1999).

Svarbus yra L. M. Veker pastebėjimas (cit. pagal Bakševičius, 2000), kad atskiri psichinio laiko parametrai (praeitis, dabartis, ateitis) priklauso nuo psichinių procesų dalyvavimo jų išgyvenimo metu. Centrinis taškas laiko ašyje atitinka dabartinį momentą ir yra siejamas su dėmesiu. Psichinio laiko grįžtamumas organiškai jungia savyje judėjimą šia ašimi dviem priešingomis kryptimis nuo taško, atitinkančio dabartinį momentą. Į kairę nuo šio taško – kryptis į praeitį ir tai siejama su atmintimi, į dešinę – kryptis į ateitį ir tai siejama su vaizduote (Bakševičius, 2000).

Psichologinio laiko apibrėžimas pateikiamas Psichologijos žodyne (1993), kur psichologinis laikas suprantamas kaip „žmogaus gyvenimo įvykių laiko atspindys jo psichikoje. Tai įvairių gyvenimo įvykių vienalaikiškumo, nuoseklumo, trukmės, vyksmo spartos, jų priklausomybės dabarčiai, praeičiai ar ateičiai suvokimas, laiko glaustumo ir ilgumo, nutrūkstamumo ir nenutrūkstamumo, ribotumo ir beribiškumo išgyvenimas, savo amžiaus ir jo tarpsnių (vaikystės, jaunystės, brandos meto, senatvės), tikėtinos gyvenimo istorinių sąsajų su buvusiu ir būsimu kartu, šeimos, visuomenės, visos žmonijos gyvenimu įsivaizdavimas“ (p. 241).

Ypač įdomūs psichologų tyrimai, atlikti tyrinėjant kultūrinius skirtumus. Priklausomai nuo kultūros, skiriasi ne tik laiko samprata, laiko tėkmės suvokimas, laiko vertinimas, bet ir laiko reprezentacijos. Nustatyta, kad tam tikrai kultūrai yra būdingas tam tikras laiko įsivaizdavimas.

Tyrinėjant laiko reprezentacijas, yra nustatyta keletą jos išraiškų. Viena laiko reprezentacija – linijinė. Daugelis žmonių tiki, jog kažkada jokio laiko nebuvo ir laikas turi pradžią, kuri siejama su dideliu sprogitu ar sukūrimu. Tokie žmonės tiki, kad laikas teka pirmyn tiesia linija. Linijinis laiko įsivaizdavimas būdingas Vakarų civilizacijai, nes Vakarų civilizacijoje laiko reprezentacija yra linijinio modelio (Pool, 2001).

Kita laiko reprezentacija – spiralinė, kur laikas įsivaizduojamas kaip tiesė, tačiau ji susisukusi į spiralę. Susisukusi dalis gali būti artima gamtos ciklui, dienai ir nakčiai bei mėnulio ciklams, tačiau kartu artima ir linijinei reprezentacijai, nes yra laiko pradžia ir jo tekėjimas į ateitį (Pool, 2001). Tokia laiko reprezentacija būdinga bantų kalba kalbančioms tautoms Afrikoje (Liniauskaitė ir kt., 2004b).

Rato reprezentacija – nėra laiko pradžios ar galo, nes laikas egzistavo ir egzistuos amžinai. Laikas įsivaizduojamas kaip apsisukantis ratas, mirtis ir gyvenimas, nenutrūkstantis ratas, kur blogas ar geras elgesys praeitame gyvenime nulems atlygį kitame. Taip laiką įsivaizduoja induistai (Pool, 2001).

Taip pat laikas buvo įsivaizduojamas kaip tinklinis darinys, kuriame praeitis ir ateitis yra sumaišytos ir sunkiai atsiejamos nuo dabarties. Tokį įsivaizdavimą turėjo Hopi indėnai iš Trobiando salų. Šioje kultūroje įsivaizduojama, kad laiko sandara sudaryta iš praeities, ateities ir dabarties fragmentų, kur visos trys dimensijos yra persipynusios (Liniauskaitė ir kt., 2004b).

Taigi laiką yra sunku apibrėžti. Laiko apibrėžimų galime sutikti gana įvairių, nuo filosofinių iki mokslinių. Taip yra dėl to, kad laiko problemos aktualumas ne tik lydėjo per visą žmonijos istoriją, bet domino įvairias mokslo šakas.

Kalbant apie laiką vis labiau išskiriami tam tikri laiko parametrai. Vieni jų nagrinėjami kiek plačiau, kiti – mažiau. Universalūs psichologinio laiko parametrai – laiko suvokimas ir išgyvenimas, laiko reprezentacija ir orientacija į skirtingas laiko zonas, laiko transpektyva ir perspektyva, pagaliau – pati žmogaus raida gyvenime. Tai parametrai, darantys reikšmingą įtaką visoms žmogaus gyvenimo sritims (Liniauskaitė, 2005). Psichologinis laikas yra neatsiejama psichologinių raidos procesų dalis. Jis susideda iš pažintinių konstruktyvų, vaizdinių ir simbolių reprezentacijų (Shmotkin et al., 2003).

Pastaruoju metu daugėja tyrimų psichologinio laiko tema. Vienas iš dažniausiai tyrinėjamų psichologinio laiko parametru – laiko perspektyva (dar ateities perspektyva, laiko orientacija, ateities orientacija, laiko reprezentacijos, laiko zonos) (Liniauskaitė, 2007). Laiko perspektyva – procesas, per kurį žmogus savo asmeninės patirties tėkmę priskiria psichologinio laiko sistemoms: praeičiai, dabarčiai, ateičiai (Harber et al., 2003).

Kitas autorius K. Lewin (cit. pagal Harber et al., 2003) apibrėžia laiko perspektyvą kaip „asmens požiūrį į savo psichologinės praeities ir psichologinės ateities egzistavimą duotame laike“. Taip pat laiko perspektyva apibrėžiama kaip „dažniausiai nesąmoningas procesas, kurio metu nuolatine

asmeninių ir socialinių patyrimų tėkmė yra priskiriama laiko kategorijoms, dar vadinamoms laiko rėmais, kurios padeda tvarkyti, sujungti ir įprasminti šiuos patyrimus“ (Zimbardo et al., 1999). Pateikiama ir kitų apibrėžimų. Teigiama, kad laiko perspektyva – „tai sąvoka, kuri atspindi asmeninės patirties pažintinį suskirstymą į praeities, dabarties, ateities laiko atkarpas“ (Kolesovs, 2005). P. A. Hall (2001) (cit. pagal Liniauskaitė, 2007) išskiria tris laiko perspektyvos sampratos būdus: laiko perspektyva gali būti suvokta kaip tendencija mąstyti apie savo elgesio pasekmes ateityje; kaip asmens laiko horizonto ilgis arba kaip bendra orientacija į praeitį, dabartį arba ateitį.

D. Shmotkin et al. (2003) išsamiausiai atskleidė psichologinio laiko struktūrą, laiko išgyvenimui priskyre laiko perspektyvą, elgesį laike, per laiką ir dėl laiko. Kai kurie tyrėjai bando apimti kuo daugiau esminių matmenų (pvz., Francis – Smyth ir Robertson), kiti nagrinėja tik vieną (Harber et al.; Zimbardo et al., ir kt.). Pasirinkus vieną taip pat kyla problemų: nėra vienareikšmių sąvokų, neaiški jo vieta tarp kitų psichinių reiškinių ir kt. (Liniauskaitė, 2007).

G. H. Seijts teigia, kad ateities laiko perspektyva – tai asmens pažintinis supratimas apie ryšius tarp didelių laiko atkarpų (pvz. dienų, savaitių, mėnesių, metų) ir praeities įvykių arba ateities laukimų (cit. pagal Zališčevskis, 2007). Taip pat G. H. Seijts teigia, kad ateities laiko perspektyva yra asmens gebėjimas suvokti ateitį (Seijts, 1998).

Ph. Zimbardo ir J. N. Boyd (cit. pagal Harber et al., 2003) teigia, kad laiko perspektyva – procesas, kurio metu asmenys savaimė skirsto savo asmeninę patirtį į psichologinius laikotarpius: ateitį, dabartį, praeitį.

A. Kolesovs (2005) bando integruoti skirtingas sąvokas, nes mano, kad egzistuoja du skirtingi požiūriai į laiko perspektyvą:

- integruotas požiūris. Šis požiūris apima visus laiko rėmus – praeitį, dabartį, ateitį;
- į ateitį orientuotas požiūris. Laikantis šio požiūrio, pagrindinis dėmesys sutelkiamas ateities

laiko perspektyvai.

Galima teigti, kad skirtingi autoriai dažnai vartoja skirtingas sąvokas pavadinti tam pačiam reiškiniui arba skirtingus reiškinius vadina tomis pačiomis sąvokomis.

Tiriant laiko perspektyvą vyksta diskusijos dėl to, ar:

- laiko perspektyva – stabili asmenybės dispozicija, ar kintanti ir lanksti pažintinė struktūra;
- laiko perspektyva yra unitarinis ar multidimensinis konstruktas (Zališčevskis, 2007).

Atsižvelgiant į empirinius tyrimus, galima teigti, kad laiko perspektyva labiau yra kintanti pažintinė struktūra, o ne stabilus bruožas. Taip pat nemažai tyrimų rodo, kad laiko perspektyva formuojasi socializacijos proceso metu (pvz., G. H. Seijts et al.). Kiti autoriai (pvz., E. Kazakina) mano, kad laiko perspektyva sudaryta iš kognityvinių ir motyvacinių faktorių (Zališčevskis, 2007).

Tačiau randama laiko perspektyvos sąsajų ir su asmenybės bruožais. Tai parodo, kad laiko perspektyva gali būti asmenybės dispozicija. Ph. Zimbardo, J. N. Boyd (1999) tyrimai patvirtino, kad laiko perspektyva siejasi su introversija – ekstraversija. A. Kolesovs (2005) tyrimai patvirtino, kad laiko perspektyva siejasi su kontrolės lokusu.

Tiriant laiko perspektyvą vyksta diskusijos ir dėl to, ar laiko perspektyva yra unitarinis ar multidimensinis konstruktas. T. J. Cottle (1997), Nuttin et. al. (1885) teigia, kad laiko perspektyva yra multidimensinis konstruktas, susietas su asmens gebėjimu laukti ateities įvykių ir galvoti apie praeitį (cit. pagal Lennings et al., 1998). G. H. Seijts (1998) teigia, kad kai kurie autoriai į laiko perspektyvą žvelgia kaip į vieningą konstruktą. Ph. Zimbardo laiko perspektyvą nagrinėja kaip vieningą konstruktą, neišskiria jos sudedamųjų dalių. Visgi, psichologinėje literatūroje dažniau randama teiginių, kad laiko perspektyva – multidimensinis konstruktas, kurį sudaro tiek kiekybinės, tiek kokybinės charakteristikos (Zališčevskis, 2007).

G. H. Seijts (1998), apibendrinęs keletą ateities laiko perspektyvos tyrimų, teigia, kad galima išskirti penkis laiko perspektyvos komponentus:

- išsitęsimą – ateities laiko trukmę, kuri yra suvokta;
- darnumą – ateities įvykių planavimo laipsnį;
- tankį – asmens laukiamų ateities įvykių (t. y., tikslų, vilčių, nuogastavimų, norų) skaičių;
- kryptingumą – asmens gebėjimą suvokti save judantį pirmyn nuo dabarties momento į ateitį laipsnį;
- afektyvumą – asmens pasitenkinimo numatomais ateities įvykiais laipsnį.

Taigi galime pastebėti, kad skirtingi autoriai išskiria skirtingą laiko perspektyvų skaičių. Galima išskirti du modelius. Pirmąjį modelį atstovaujantys autoriai (pvz., Nuttin, A. Liniauskaitė) išskiria tris laiko perspektyvas – praeities, dabarties ir ateities (Zališčevskis, 2007). Tuo tarpu Ph. Zimbardo (Zimbardo et al., 1999) išskiria 5 laiko perspektyvas – negatyvi praeitis, hedonistinė dabartis, ateitis, pozityvi praeitis ir fatalistinė dabartis.

Laiko perspektyva ne tik paaiškina individualius žmogaus skirtumus, bet kai kuriais atvejais gali prognozuoti bei koreguoti asmens elgesį. Buvo nustatyta, kad praeities orientacija yra būdinga susirūpinusiems laiku asmenims. Žmogus su orientacija į praeitį yra linkęs kontroliuoti savo laiką, todėl mėgsta laikytis tvarkaraščio, brangina rutiną. Tokie žmonės jaučia diskomfortą dėl ateities, nerimą dėl praeinančio laiko (Pool, 2001). Individai, kurie orientuoti į ateitį, labiau save kontroliuoja ir yra savimi patenkinti negu asmenys, kurie yra orientuoti į praeitį (Pool, 2000). Į ateitį orientuojantis žmogus dažniausiai apsvarsto visus savo sprendimus, nes jam yra svarbi priimamų sprendimų įtaka ateityje. Asmuo, kuriam būdinga orientacija į ateitį, dažniausiai apsvarsto įsipareigojimus, atsakomybę,

laimėjimus ir praradimus (Harber et al., 2003). Tokie žmonės sugeba pasiekti išsikeltus tikslus, planuoti savo laiką, darbus, nes jie pasižymi planavimo, organizavimo, užduočių išsikėlimo ir impulsų valdymo savybėmis. Planavimas jiems padeda pastebėti tam tikras galimas pasekmes, o tai kartais juos sulaiko nuo viliojančio pasiūlymo (Zimbardo et al., 1999).

Kaip jau buvo minėta, Ph. Zimbardo (Zimbardo et al., 1999) išskiria 5 laiko perspektyvas – negatyvi praeitis (tokia orientacija būdinga žmogui, kuris praeityje turėjo traumuojančių įvykių, todėl jam praeitis yra nemaloni), hedonistinė dabartis (žmonės, turintys šią orientaciją, mėgsta rizikuoti, nes nenori, kad jų gyvenimas taptų nuobodus, trokšta malonumų), ateitis (asmuo, turintis šią orientaciją, būna punctualus ir planuoja savo veiklą), pozityvi praeitis (asmuo jaučia sentimentalius jausmus praeičiai), fatalistinė dabartis (asmuo, turintis tokią laiko perspektyvą, dažniausiai turi beviltišką požiūrį į ateitį ir nekontroliuoja savo gyvenimo).

Apibendrinant galima teigti, kad laiko perspektyva pasaulyje užima svarbią vietą psichologinių laiko tyrinėjimų kontekste. Taip pat galima manyti, kad laiko perspektyva yra vienas iš svarbiausių asmeninės patirties ir būtinų įvykių planavimo ir tvarkymo aspektų.

1. 2. Laiko planavimo samprata

Kiekvienas žmogus turi planuoti savo gyvenimą ir ateitį. Be ateities vizijos žmogaus veiksmas praranda kryptingumą, tampa chaotiški, spontaniški (Albrechtas, 2005). Laikas yra šaltinis, kuris neturi būti išseiktas, o turi būti panaudotas išmintingai. Tinkamas laiko planavimas/laiko valdymas žmonėms yra labai svarbus, kad galėtų pasiekti savo tikslus. Laikas yra neįkainojamas šaltinis. Kiekviena minutė turi 60 sekundžių, kiekviena valanda turi 60 minučių. Laikas praeina ir nebesugrįžta. Kiekvienas žmogus turi 24 valandas per dieną ir septynias dienas per savaitę. Šiuo atveju nesvarbūs net turtai, nes daugiau nusipirkti, sutaupyti, pasiskolinti, pavogti ar pakeisti laiko vis tiek negali. Vienintelis dalykas, kurį žmogus gali padaryti su laiku – jį įvertinti. Laikas yra mažiausiai suvokiamas ir blogiausiai panaudojamas (Tanriögen et al., 2005). Furno – Lamude (1991) teigia, kad kuo labiau skubame, tuo mažiau turime laiko. Kuo mažiau turime laiko, tuo labiau skubame, stengiamės jį sulaikyti, pasivyti, o gal net – sustabdyti. Tuo pačiu, giriamo asmenis, kurie laiką taupo, peikiame, kurie jį švaisto.

Skirtingi autoriai įvairiai apibrėžia planavimo sąvoką. Pasak A. Liniauskaitės (2007), laiko planavimas, laiko valdymas – tai laiko panaudojimas, siekiant darbo ir asmeninio gyvenimo tikslų, dar suprantamas kaip gebėjimas racionaliai tvarkyti savo laiką bei laikytis individualios drausmės. E. Bagdonas ir kt. (1997) teigia, kad laiko planavimas – valinga veikla, kai numatomas tikslas ar tikslai,

apibrėžiamos priemonės ir būdai jiems pasiekti. Nuo seno žmonės stengėsi numatyti savo ateitį, kūrė įvairius planus.

Anot J. V. Vaitkevičiaus (2003), laiko planavimas – geriausias pačio vertingiausio turto – laiko – panaudojimas. Laiko planavimas, iš tikrųjų, reiškia tai, kad tu save kontroliuoji. Tai yra būdas būti laimingesniam, siekti savo veiklos efektyvumo ir sėkmės. V. Kučinskas ir kt. (2002), laiko planavimą įvardija kaip tikslų nustatymą ir priemonių tiems tikslams pasiekti pasirinkimą. Planavimas – ypatinga sprendimų rūšis, nukreipta į konkrečią ateitį (Stoner et al., 2001).

Pagal laiko perspektyvos teoriją, T. J. Cottle išskiria du teiginius: laikas yra suprastas kaip kiekviena nutrūkstančių punktų serija ar kaip linija, pagal kurią laikas teka kažkokiu suvienytame kelyje. Planai ir viltys įvyksta laiko juostoje ir, vadinasi, yra laikinos (cit. pagal Lennings et al., 1998). Laiko planavimas leidžia pasirinkti geriausią laiką žaisti, dirbti. Tai padeda vadovauti savo laikui. Žmonėms, kuriems sekasi, tai žino ir planuoja savo laiką (Vaitkevičius, 2003). J. Albrechtas (2005) teigia, kad, jei žmonės planuoja darbo dieną, tai jie sudaro galimybę skirti daugiau laiko svarbiausiems organizacijos uždaviniams. Planavimas padeda asmenims iš visų bendrų darbų išskirti svarbiausius reikalus ir skirti jiems daugiau laiko. Išankstinis darbų planavimas ir užduočių paskirstymas, atsižvelgiant į jų svarbą, padės išvengti ne tik chaotiškos darbų atlikimo tvarkos, bet ir sutaupyti laiko nenumatytiems darbams, kūrybinei veiklai. Taigi matome, kad skirtingi autoriai savaip supranta ir įvardija laiko planavimo sąvoką bei svarbą.

„Laiko planavimo“ sąvoka yra atitikmuo „laiko valdymo/vadybos“ sąvokoms. Tarp „laiko planavimo“ ir „laiko valdymo“ sąvokų yra ryšys. Šios abi sąvokos suprantamos kaip gebėjimas racionaliai tvarkyti savo laiką, kaip tikslingas laiko panaudojimas bei gebėjimas laikytis individualios drausmės. Laiku grįstas valdymas yra pateikiamas kaip valdymo įrankis, kuris vienu metu apjungia sprendimo priėmimo matą (greitis ir tikslus laikas), informacinę sistemą (laikas įvairiais įmonės vadybiniais aspektais) ir įmonės strategiją (orientuota į vartotoją ir lanksti). Siekiant išlikti globalios konkurencijos kovoje, svarbiausiais įmonės valdymo veiksniais tampa greitis ir laikas. Laiku grįstas valdymas yra universalus ir laiką pateikia kaip pakaitalą kaštų apskaitai (Šapkauskienė, 2004).

Laiko vadyba gali būti apibrėžta ir kaip „pastangos panaudoti laiką, subjektyviai, efektyviai pasiekti rezultatus“ (Hellsten ir kt., 2009). Laiko valdymas – protingas laiko naudojimas ir nuoseklus laisvo laiko aktyvinimas (Albrechtas, 2005). Mokėjimas planuoti laiką gali padėti asmenims labiau save kontroliuoti, suteikia teigiamą pasitenkinimo jausmą ir mažina įtampą. Asmenys skirtingai valdo savo laiką (Hellsten ir kt., 2009). Hellsten ir kt. (2009) pastebėjo laiko vadybos problemas. Pavyzdžiui, buvo įrodyta, kad laikas yra nuvertinamas ir kad asmenys labiau linkę nedelsiant priimti sprendimą arba jį priimti vėliau. Tai pablogina darbuotojų darbą ir sukelia sunkumų.

Sąvoka „laiko vadyba“ atsirado dėl to, kad laiko planavimas ir laiko panaudojimas priklauso nuo to, kaip asmuo efektyviai ir produktyviai kontroliuoja savo laiką. Priimtas faktas, kad svarbiausias dalykas, norint efektyviai panaudoti savo laiką, yra sugebėjimas jį valdyti. Asmenims, kurie nesugeba valdyti ir suplanuoti savo laiko, sunku pasiekti tam tikrų pasiekimų.

Laiko vadybos sąvoka paplito iš Danijos kaip mokomasis įrankis, kurio tikslas – padėti organizacijų administratoriams išmokyti darbuotojus geriau organizuoti savo laiką. Laiko vadybos proceso metu asmuo savo veikloje taiko tokias vadybos funkcijas kaip planavimas, organizavimas ir kontrolė, kad privačiame gyvenime ir karjere efektyviai ir produktyviai galėtų pasiekti savo tikslus. Svarbiausias laiko vadybos tikslas – pagerinti darbo kokybę, įvykdytą ribotu laiku, nes žmonės, atkakliai dirbdami, negali pailginti laiko (Tanrıögen et al., 2005).

Žinių visuomenės kūrimo sąlygomis laimi ne tas, kuris geresnis, bet tas, kuris greitesnis. Tai reikalauja iš kiekvieno mūsų racionaliai valdyti savo asmeninį laiką bei ugdyti gebėjimus laikytis individualios disciplinos. Visas šis procesas yra vadinamas laiko valdymu. Laiko valdymas yra menas, kaip tinkamai išnaudoti turimą laiką (Hink ir kt., 2006). R. Appleby (2003) įsitikinęs, kad planavimas priklauso nuo galimų alternatyvų, o po to priimami sprendimai, ką daryti, kaip daryti, kada daryti.

Taigi asmenys, linkę planuoti savo laiką, kelia sau ilgalaikius tikslus, mėgsta įprasminti net trumpus laiko intervalus.

1. 2. 1. Laiko planavimo reikšmė žmogaus gyvenime

Šių laikų profesinėje kasdienybėje laiko trūkumas yra dažnai pasitaikantis fenomenas. Darbo procesai spartėja kartu su augančiu konkurenciniu spaudimu, todėl sugebėjimas valdyti asmeninį laiką tampa lemiamu veiksniu, siekiant sėkmės ir gerų rezultatų moderniai planuojant laiką ir pasirenkant tikslingą darbo metodą (Hink ir kt., 2006).

Per metus visi turime 8760 valandų. Daugelis skundžiasi, kad laiko stinga, tačiau yra žmonių, sugebančių daug ką nuveikti, todėl labai svarbu kuo efektyviau laiką panaudoti. Visų pirma, norėdami išmokti taupyti laiką, turime jo šiek tiek sugaišti planavimui. Neskyrę laiko dienos darbams suplanuoti, išvaistysime jo dar daugiau. Niekas nenori pripažinti, kad švaisto laiką, o tai įvyksta taip lengvai, kad sunku net pajusti (Stoškus ir kt., 2005).

Informacijos amžiuje laiko veiksnyis turi didelę reikšmę:

- laikas visada yra ribotas, jo visada trūksta ir neįmanoma padaryti taip, kad jo būtų daugiau;
- laikas nepaliaujamai bėga ir pradingsta nepakankamai gerai išnaudotas, be to, jo neįmanoma sutaupyti ir sukaupti;
- laikas yra toks pat svarbus išteklius kaip vieta ir energija (Hink ir kt., 2006).

Todėl informacijos amžiuje labai svarbu planuoti savo laiką. Kaip įmanoma efektyvesnis laiko išnaudojimas lemia pozityvų asmeninį požiūrį į laiką. Tada žmogus gali labiau mėgautis savirealizacija ir pasiekti geresnę šeimyninio bei profesinio gyvenimo kokybę (Hink ir kt., 2006). Laiko planavimas reiškia tai, kad tu save kontroliuoji. Tai yra būdas būti laimingesniam, siekti savo veiklos efektyvumo ir sėkmės (Vaitkevičius, 2003).

Planuojant laiką struktūrinama diena, savaitė, mėnuo, metai. Kokybiškas planas padeda pasiekti išsikeltus tikslus ir svarbius uždavinius, leidžia susikoncentruoti, nesiblaškyti ir kontroliuoti laiko sąnaudas. Dar vienas ne mažiau svarbus momentas – įtampos sumažinimas. Žmogus jaučiasi garantuotas, kad svarbiausi darbai tikrai bus atlikti, nes jis aiškiai mato ir įsivaizduoja visą dienos eigą. Tačiau gerai planuojant kartais pamirštama viena detalė: planas naudingas tik tada, kai jo yra laikomasi (Malik, 2005; Hink ir kt. 2006; Stoškus, 2008).

Laiko planavimas padeda išvengti streso. J. Kasiulis ir kt. (2001) stresų priežastis (stresorius) suskirsto į dvi grupes: susijusius su darbo organizavimu ir asmeninio gyvenimo įvykiais. Tačiau, aptardami stresines situacijas darbe, tyrėjai aprašo ir informacinį bei emocinį stresą, nurodydami jų priežastis. Pasak autorių, viena iš dažniausių streso darbe priežasčių – darbuotojų perkrovimas darbu arba, atvirkščiai, nepakankamas krūvis, nemokėjimas planuoti laiko.

Anot R. Appleby (2003), suplanuotas laikas atlikti tam tikrus darbus organizacijoje padeda motyvuoti žmones ir suteikia vienybės jausmą. Laiko planavimas neatima gyvenimo spontaniškumo. Jis padeda išvengti laiko švaistymo nesvarbiems ir neįdomiems dalykams (Vaitkevičius, 2003). Kuo geriau pavyksta suplanuoti asmeninį laiką, tuo lengviau sekasi pasiekti užsibrėžtą tikslą (Hink ir kt., 2006). Tikslų išsikėlimas yra esminis pirmasis planavimo proceso žingsnis (Stoškus ir kt., 2005). A. Sakalas ir kt. (2000) taip pat teigia, kad efektyvus laiko planavimas turi būti susietas su išsikeltais tikslais.

Savo darbo laiką teisingai pasiskirstysite ir jis bus racionaliai suplanuotas, jeigu:

- teisingai nustatysite veiklos tikslus bei prioritetus;
- kuo tiksliau apskaičiuosite kiekvienos užduoties atlikimo trukmę;
- eilinei dienai neplanuosite daugiau kaip 3 pirmaeilių reikalų ir ne daugiau kaip 10 reikalų per vieną dieną;
- svarbiausius, sudėtingus ir nemaloniausius darbus reikia planuoti atlikti palankiausiu darbui paros metu, o lengvus ir malonius darbus palikti nepalankiam paros periodui arba darbo dienos pabaigai;
- nepradėti spręsti naujų reikalų neužbaigus svarbių ankstesnių, tačiau jeigu pertraukia, tada reikia grįžti prie neužbaigto reikalo;

- perkelti naujus ir neįvykdytus darbus į kitos dienos darbų sąrašą;
- parengti rašytinį savaitės darbo planą – tvarkaraštį.

Laiko planavimas padeda išskirti iš visų bendrų darbų svarbiausius ir skirti jiems daugiau laiko. Nenoras ir nesugebėjimas planuoti savo darbo laiko ir nesugebėjimas nustatyti savo veiklos prioritetus yra pagrindinė laiko eikvojimo priežastis. Laiko planavimas nuolat vers galvoti apie tai, ką ir kodėl darote, ar tai yra vertinga, nes uždavinio sprendimas – svarbiausias žingsnis jį sprendžiant (Albrechtas, 2005).

Pagrindinė laiko planavimo nauda ir svarba yra ta, kad efektyvus laiko planavimas padeda mažinti išlaidas bei atitinka nuolat vis didėjančius reikalavimus, keliamus sudėtingėjantiems globalinės ekonominės situacijos laikams (Hink ir kt., 2006). Pasak J. V. Vaitkevičiaus (2003), laiko planavimas padeda išvengti laiko švaistymo nesvarbiems ir neįdomiems dalykams. Planavimas leidžia pasirinkti geriausią laiką pramogauti ir dirbti. Tai padeda vadovauti savo laikui.

R. Appleby (2003) mano, kad kai vadovas neorganizuotas, nukenčia organizacijos efektyvumas. Vienas svarbiausių našumo aspektų – efektyvus laiko planavimas. Gerai organizuotas vadovas, mokantis rezultatyviai išnaudoti savo laiką, gali užtikrinti, kad įmonės uždaviniai bus sėkmingai įgyvendinti.

Įrodyta, kad žmogaus amžius turi įtakos laiko planavimui. Vaikai neplanuoja savo laiko, jie dažniausiai gyvena „šia akimirka“, todėl jiems laiko planavimas nėra aktualus (Bakševičius, 2000). Paauglystėje itin padidėja subjektyvaus laiko tėkmės greitis. C. Coleman teigia, kad paauglių laiko planavimas yra prastas, todėl jiems dažniausiai trūksta laiko (cit. pagal Lenning et al., 1998). Ankstyvoji suaugystė – savipatikrinimo amžius, kurio metu asmenys pasirenka savo draugus, profesiją. Šie pasirinkimai leidžia planuoti ateitį ir priimti dabarties sprendimus. Akstyvoje suaugystėje būdinga orientacija į ateitį, kuri yra pilna pažadų (nors ateitis yra nukreipta į artimą, o ne į tolimą ateitį). Gausūs įsipareigojimai ir tikslai leidžia efektyviau panaudoti laiką, jį planuoti. Laikas tampa labiau suplanuotas, panaudotas, kryptingas (Shmotkin et al., 2003). Vidutinio amžiaus žmonėms laikas tampa vertingas, kadangi daug tikslų, planų turi būti pasiekiami dabartyje ar artimoje ateityje. Asmeninio laiko supratimas stiprina būtinumą kontroliuoti laiką. Todėl vidutinio amžiaus žmonės daug dėmesio skiria laiko planavimui, ateities planams (Shmotkin et al., 2003).

Taigi laiko planavimas yra svarbus ir naudingas žmogaus gyvenime. Geras laiko organizavimas padeda pasiekti svarbiausius tikslus ir mėgautis laisvalaikiu, garantuoja daugiau laiko malonumams ir atsipalaidavimui. Suplanavus darbą galima greičiau ir kokybiškiau pasiekti tikslą, sutaupoma laiko svarbiems darbams atlikti, sumažėja įtampa.

1. 2. 2. Laiko planavimo technikos

Asmeninio laiko planavimo technikas reikia rinktis priklausomai nuo to, kokias užduotis jos turės padėti išspręsti. Laiko planavimo technikomis dažniausiai yra pasirenkami klasikiniai darbo metodai. Pirmiausiai reikia vengti trukdančių skambučių, bandymo keletą darbų atlikti vienu metu, nes visa tai atima daug brangaus laiko. Laiko planavimui pritaikyti darbo technikas yra tikslinga, nes jos padeda susikurti laisvų erdvių tarp atskirų protingai sudėliotų bei profesionaliai paskirstytų darbo etapų, įvesti tvarką ir organizuotumą, suplanuoti laisvalaikį arba naujas įdomesnes užduotis.

Nauda, kurią gauname tinkamai organizuodami savo laiką ir veiklą: itin pagerėja gyvenimo kokybė; nesijaučiame pavargę; atsiranda galimybė žvelgti į aplinką plačiau ir matyti daugiau nei įprastai; didesnis darbingumas ir produktyvumas; didesnis pasitenkinimas atliekamam darbui; padeda siekti užsibrėžtų tikslų; sutaupome laiko; mažesnis streso lygis; mažiau konfliktų. Laiko trūkumas, kai nebespėjama atlikti suplanuotų darbų, sukelia stresą.

Nėra paprastų taisyklių, užtikrinančių kiekvieno asmens laiko panaudojimo efektyvumą. Daug kas dirba skirtingais būdais ir pasirenka savas sistemas. Vadybos literatūroje siūloma daug įvairiausių laiko valdymo metodų, paprastesnių ar sudėtingesnių laiko valdymo būdų (Stoškus ir kt., 2005). Žemiau pateiktos kelios technikos, kurios padeda tinkamai suplanuoti laiką.

Eisenhower'io principas. Užuoat darę išties svarbų darbą, mes dažnai eikvojame laiką ir energiją skubiems, tačiau mažiau svarbiems reikalams. Amerikiečių generolas, politikas, prezidentas Dwight Eisenhower'is pasiūlė paprastą matą greitiems sprendimams priimti, paskirstyti prioritetus arba surūšiuoti esmines užduotis. Naudojant šį principą yra išskiriami etapai, kuriuos būtina apsvarstyti:

- skubumas, žvelgiant terminų ir laiko aspektu;
- svarbumas, žvelgiant reikalo svarbumo aspektu (Hink ir kt., 2006).

Taigi, pagal Eisenhower'io principą, prioritetai nustatomi pagal skubumo ir svarbos kriterijus. Skubumo ir svarbumo kriterijai įvairuoja nuo aukšto iki žemo lygio. Visus darbus, kuriuos privalai padaryti, galima suskirstyti į keturias kategorijas:

- Skubūs ir svarbūs darbai. Akivaizdu, kad jų reikia imtis pirmiausiai ir atlikti juos pačiam.
- Skubūs, tačiau nesvarbūs darbai. Problema ta, kad dėl savo skubumo šiuos darbus stengiamės dirbti taip, tarsi jie būtų labai svarbūs, naudodami visas savo jėgas ir dėmesį. Jeigu kas nors ne taip jau ir svarbu, tai reikia daryti labai greitai, sumažinant jų kiekį, arba deleguoti kam nors.
- Neskubūs, bet svarbūs darbai. Dėl to, kad tai nelabai skubu, šie reikalai dažnai atidėliojami į šalį, nes šiuo momentu užsiimama kitais darbais, skubesniais, bet galbūt mažiau svarbiais. Pavojus tas,

kad netikėtai tas darbas tampa labai skubus. Kadangi tai svarbus reikalas, jį reikia atlikti kruopščiai ir neskubant, tačiau laiko jau trūksta. Tai ideali užduotis deleguoti.

- Neskubūs ir nesvarbūs darbai. Dažniausiai šios kategorijos darbais užsiimama dažniausiai, todėl skundžiamasi laiko trūkumu. Šiems darbams reikėtų skirti mažiausiai dėmesio arba išmesti į šiukšlių dėžę (Hink ir kt., 2006).

Tai labai paprasta ir praktikoje lengvai pritaikoma laiko planavimo priemonė. Šiai technikai galioja bendros asmeninio laiko planavimo taisyklės: atskirti svarbius darbus nuo skubių; svarbius darbus atlikti nedelsiant; atskirti esminius dalykus nuo neesminių; nešvaistyti laiko. Laiko planavimas ir veiklos planavimas yra susiję, nes bet kokia asmens veikla vyksta laike.

Pareto principas tvirtina, kad 20 % pastangų duoda 80 % rezultatų, o likę 80 % pastangų – tik 20 % rezultatų. Šį principą 1906 metais suformulavo italų ekonomistas Vilfredas Paretas. Jis pastebėjo, kad 20 % italų valdo 80 % nacionalinio turto. Šis pastebėjimas ir tapo garsiojo dėsnio pagrindu. Pareto principo pagrindinė taisyklė yra laiko sąnaudų ir rezultato taisyklė. Į laiką orientuota tikslų nustatymo svarba ir kasdieninių darbų susiskirstymas pagal jų tikslumą padeda suvokti laiko sąnaudų ir rezultatų taisyklę (Hink ir kt., 2006).

Pareto principas laiko planavimo atžvilgiu atrodo taip: 80 % išleikto laiko (daug antraeilių problemų) – 20 % galutinio rezultato. 20 % išleikto laiko (keletas gyvenimiškai svarbių problemų) – 80 % galutinio rezultato. Šis principas gali būti vadinamas ir priežasties – poveikio diagrama, nes nusako, jog svarbūs darbai paprastai sudaro tik nedidelę visų darbų dalį. Ši taisyklė, kitaip dar vadinama 80:20, pasitvirtino įvairiose gyvenimo srityse, nes yra lengvai pritaikoma praktikoje (Hink ir kt., 2006). Kai analizuojami planai, situacijos ir tikslai, taisyklė 80:20 padeda išgryninti vertingiausią veiklą.

Pareto pastebėjo, kad:

- 20 % klientų (prekių) atneša 80 % apyvartos arba pelno.
- 20 % klaidų išprovokuoja 80 % nuostolių.

Pagrindinė šio principo taisyklė – laiko sąnaudų ir rezultato santykis. Į prioritetiškumą orientuota Prant'o principo pritaikymo esmė ta, kad juo remiantis galima suvokti, kaip išnaudoti laiką tiksliai, gaunant kuo daugiau naudos (Hink ir kt., 2006). Šis principas yra raktas į teisingą veiksmingumo praktinę išraišką daugelyje veiklos sričių (Stoškus ir kt., 2005).

Kalbant apie kasdienį darbą, tai reiškia, kad neverta pradėti nuo malonių, lengvų, nedidelių reikalų, reikalaujančių minimalių jėgų. Būtina išsidėlioti užduotis pagal jų svarbą. Pirmiausiai – tie nedaugelis gyvybiškai svarbių problemų, o paskui – likusios daugybė antraeilių užduočių. Nuolatinis

jėgų ir laiko koncentravimas į nedaugelį, bet asmeninius gyvenimo tikslus leidžia pasiekti geriausių rezultatų.

Nuoseklus Pareto principo taikymas tampa realus, jeigu analizuotume visas užduotis pagal jų indėlį į galutinį rezultatą ir išdėliotume jas pagal ABC kategorijas.

ABC analizė išplaukia iš patyrimo, kuris rodo, kad procentinis svarbesnių ar mažiau svarbių reikalų santykis visada maždaug vienodas. Lyginant su Paret'o principu, ši strategija griežtesnė, padedanti suskirstyti užduotis į svarbias ir mažiau svarbias. Naudojant raides A, B, C, visos užduotys suskirstomos į tris klases pagal jų svarbą ir jų santykį su profesiniais bei asmeniniais tikslais:

A – pačios svarbiausios užduotys. Jos turi būti atliktos greitai, nedelsiant, nes tai ypač svarbios užduotys. Šios užduotys greičiausiai padeda pasiekti pagrindinį tikslą bei reikalauja mažiausiai darbo ir laiko sąnaudų;

B – svarbios užduotys, kurias reikia atlikti greitai, nes per ilgai delsiant jos gali tapti A lygio užduotimis ir jas reikės spręsti „čia ir dabar“;

C – laiką pasiglemžiančios rutininės užduotys, įvairūs mažmožiai. Jas galima atlikti kada nors ateityje arba iš viso jų atsisakyti (Stoškus ir kt., 2008).

Daugelis vadovų jau naudojami šiuo principu ir pirmiausiai imasi svarbiausių reikalų. Jie planuoja savo laiką pagal užduočių svarbą, o ne pagal jų santykinį svorį. Pagal ABC analizę rekomenduojama iš pradžių užsiimti darbais, priklausančiais grupei A (svarbiausiais ir duodančiais didžiausią rezultatą), o paskui galima imtis B užduočių. C užduotis galima pervesti kitiems (Sakalas ir kt., 2000). Dažnai žmonės susidaro sąrašą darbų, kuriuos reikia atlikti, neišsirinę prioritetų ir todėl greitai nusivilia laiko planavimu. Tai visai neefektyvu, nes žmonės pirmiausiai daro tai, kas yra maloniausia ir lengviausia. Praeina visa diena, išbraukiama daugiau nei pusę darbų, bet jie, kaip paaiškėja dienos pabaigoje, ne tokie jau svarbūs. Patys sunkiausi darbai lieka dienos pabaigai, todėl svarbu pradėti nuo A užduočių. J. V. Vaitkevičius (2003) taip pat teigia, kad svarbu yra nusistatyti prioritetus. Savo darbo sąrašė prieš kiekvieną užduotį svarbu pažymėti raidę, nurodančią jos svarbą: A prioritetas – darbai turi būti atliekami neatidėliotinai; B prioritetas – darbai, kurie gali palaukti, kol bus atlikti A prioritetų įsipareigojimai; C prioritetas – nelabai svarbūs darbai, kurie gali lukterėti. Planuodamas laiką planuok jį taip, kad atliktum A sąrašo darbus.

Dienos planavimas. Pradėti planuoti savo laiką rekomenduojama nuo dienos plano sudarymo. Tai ypač naudinga pradedantiems planuoti laiką, kadangi diena yra trumpa laiko atkarpa, kurią lengviau įsivaizduoti (Stoškus, 2008). Jei diena nepavyko, galima pradėti viską iš naujo. Kas nesugeba vadovautis dienos planu, tas negalės įgyvendinti ir ilgalaikių – mėnesio, metų planų (Kavaliauskaitė, 2006). Asmeninio darbo dienos planavimo pagrindinė funkcija yra tikslingai suformuluoti savo tikslus

(Hink ir kt., 2006). Pasak S. Stoškaus ir kt. (2005), pirmiausia svarbu žinoti, kodėl reikia valdyti laiką, po to – apsispręsti, kaip tai daryti, išskelti tikslus.

Dienos plano sudarymas, remiantis praktikoje patikrintu ALPEN metodu: užduočių veiklos etapų ir terminų surašymas; veikos trukmės įvertinimas; rezervinio laiko pasilikimas; sprendimų priėmimas (prioritetų paskirstymas, užduočių trumpinimas, užduočių pavedimas kitam); kontrolinis patikrinimas. Rekomenduojamas toks dienos planavimas:

- A – užduotis atlikti rytais;
- pirmiausiai atlikti nemalonus darbus;
- visada raštiškai suplanuoti darbo dieną;
- susiplanuoti ne visą darbo dieną (planuose paskirstyti tik 60 % visos dienos laiko);
- pasilikti rezervinio laiko netikėtumams (apie 20 % dienos laiko);
- pasilikti laiko nenumatytiems darbams (20 % dienos laiko);
- laiką planuoti realistiškai;
- dienos pabaiga: kitos dienos planavimas (Hink ir kt., 2006).

Modernia ir į laiko planavimą orientuota technika yra laikoma *minčių planavimas*. Jo pagrindu yra sudaromi visi planuotas mintis kontroliuojantys ir užduotis primenantys sąrašai. Šiame planavimo etape svarbu yra raštiškai sužymėti savo mintis. Savo minčių surašymas verčia žmogų tiksliai apsvarstyti savo siekiamus tikslus ir net balsu juos ištart. Minčių planavimo privalumai: atsilaisvina atminties kitiems darbams; gerinamas individualus planavimas; galima geriau apžvelgti suplanuotus darbus (Hink ir kt., 2006).

Taigi laiko planavimas yra būtinas, kad galėtume kuo produktyviau, intensyviau išnaudoti disponuojamą darbo laiką bei mėgautis pilnaverte savo veikla ir asmenine sėkme. Svarbu nesigriebti daug skirtingų užduočių vienu metu, o darbus atlikti po vieną ir iki galo.

1. 2. 3. Pedagogų laiko planavimo ypatumai

Pasak A. Bennet (2008), efektyvus laiko panaudojimas – tai ypatingai svarbus ir aktualus klausimas. A. Bennet teigimu, viskas priklauso nuo to, kaip mes laiką naudojame. Tyrėjas mano, jog niekada niekas neturės papildomo laiko. Kiekvienas turi ir visada turėjo tik tą laiką, kuris yra.

Be to, laiko planavimas ir veiklos planavimas yra susiję, nes bet kokia asmens veikla vyksta laike. Planavimas gali būti apibūdinamas tiesiog kaip mąstymo procesas, kuris skatina tikslingai kurti. Tai yra programos arba metodo sudarymas konkrečiam tikslui arba rezultatui siekti. Planavimas –

valinga veikla, kai nustatomas tikslas ar tikslai, apibrėžiamos priemonės ir būdai jiems pasiekti (Bagdonas ir kt., 2000).

Dauguma žmonių mano, kad neturi pakankamai laiko per dieną. „Aš neturiu laiko“ yra pasiteisinimas, kurį mes girdime labai dažnai. Tačiau laiko stoka yra mūsų pačių kaltė, kaip blogai organizuotų darbų ir prasto planavimo rezultatas. Žinoma, neįmanoma visiškai išvengti laiko praradimo, tačiau įmanoma tai sumažinti, naudojant laiko valdymo strategijas. Įvairių profesijų atstovai, tokie kaip vadovai, ekonomistai, teisininkai, bando plėtoti savo žinias ir įgūdžius apie laiko valdymą, dalyvaudami kvalifikacijos kėlimo kursuose. Mokytojai taip pat turi turėti žinių ir įgūdžių apie laiko valdymą, nes daugumai mokytojų kasdienė praktinė veikla yra viena iš begalinių laiko našų (Özkılıç, 2007).

Norėdami gebėti valdyti laiką, mokytojai turi reguliariai praktikuoti efektyvius valdymo metodus. Sąmoningas laiko suvokimas yra pradinis taškas. Tikslus laiko panaudojimas turėtų padėti dirbti greičiau, o ne sunkiau. Mokytojas turi būti produktyvus asmuo, kuris pasiekia rezultatų, o ne tik „veiklos žmogus“ (Aquila, 1992). Pirmiausia reikia nustatyti, kiek laiko esama, o tada, kaip jis praleidžiamas. Sergiovanni (cit. pagal Aquila, 1992) perspėja: „Dirbti sunkiai ir ilgas darbo valandas bei dirbti efektyviai yra ne tas pats“. Praktiškas ir efektyvus laiko panaudojimas suteikia galimybę labiau susitelkti į pedagoginį vadovavimą.

Mokytojas, taikantis laiko vadybos principus, greitai ir veiksmingai atliks kasdienes pareigas, pasilikdamas daugiau laiko svarbiems pedagoginiams klausimams. Čia taip pat yra ir kitas interesas: mokytojo gebėjimas panaudoti laiką persiduoda kitiems mokykloje. Taigi, kai mokytojai aukoja savo laiką „įtemptam darbui“ ir kitų veiklos priežiūrai, jie lyg perduoda žinią, kad jiems yra svarbu, kad niekas „nedrumstų vandens“ (t. y. netrukdytų / nejaudintų). Jei mokytojai gerai planuoja laiką, jie gali daugiau laiko praleisti gerindami besimokančiųjų rezultatus, plėtodami tarpasmeninius ryšius ir tobulinti programą (Aquila, 1992).

Pagal R. J. Yinger (1980) stebėjimus, dažniausiai mokytojai savo darbą planuoja 5 etapais: metams, trimestriui ar pusmečiui, temai, savaitei, dienai ar pamokai. Tai reikštų, kad numačius savo darbo planus metams ar pusmečiui, vėliau jis pildomas, detalizuojamas ir koreguojamas darbo eigoje. Gali būti, kad kuriam nors etapui planas iš viso nerašomas ar nepermašomas. Pavyzdžiui, gamtamokslinių dalykų mokytojai tikriausiai planuos temai, o kalbininkai – savaitei ar dviem. Planavimas priklauso nuo mokytojo patirties, moksleivių amžiaus ir pasirengimo, mokomojo dalyko, jam skiriamo pamokų skaičiaus ir daugelio kitų veiksnių.

Mokytojai turi ypač taupyti savo laiką, nes mokytojų darbas yra apsunkintas mokyklos, mokinių ir visuomenės daugialypių poreikių (Aquila, 1992). Atitinkamas planavimas ir sprendimai

mokant yra nepaprastai svarbūs ir glaudžiai siejasi su kitomis ugdymo funkcijomis. Planavimo svarbą aiškiai liudija šiai veiklai mokytojų skiriamas laikas. C. Clarkas ir R. Yingeris (1999) rašo, kad mokytojai planavimui kas savaitę skiria nuo 10 iki 20 procentų darbo laiko. Mokytojo mokymo planai – tai „scenarijus“, pagal kurį vyksta sąveika pagrįstas mokymas.

Buvo atliktas (Özkılıç, 2007) tyrimas, kuriame dalyvavo 9708 mokytojų iš 567 mokyklų. Tyrimo metu dauguma dalyvavusių mokytojų nurodė, kad jie mokyklinius darbus atlieka namuose. Tai reiškia, kad jie nepakankamai laiko praleidžia su savo šeimomis ar draugais ir savo poilsio laiką skiria darbui. Mes žinome, kad tokia situacija gali privesti prie streso, nuovargio, bendravimo trūkumo ir pan., o tai gali turėti įtakos ir ugdymosi kokybei.

Mokytojų tinkamas laiko planavimas sumažina laiko švaistymą ir, tokiu būdu, mokiniai turi daugiau galimybių išmokti. Mokinių pasiekimai yra tiesiogiai susiję su jiems pristatytu mokymo turiniu ir laiko trukme, skirta minėtam turiniui įsisavinti. Laiko planavimas yra svarbus ne tik sudarant lengvesnes sąlygas pasiekimams, bet jis svarbus ir norint išvengti drausmės problemų. Sėkmingi mokytojai nuolat užtikrina mokinių užimtumą tam, kad jie neturėtų laiko blogai elgtis (Özkılıç, 2007).

Planuodamas savo darbą, mokytojas permąsto, ko turės išmokyti moksleivius, kaip organizuos pamokas, kokias užduotis skirs moksleiviams, kokių priemonių jiems reikės, kur vyks pamokos ir kt. Šalia dalyko žinių, supratimo ir gebėjimų formavimo kiekvienas mokytojas turėtų planuoti ir moksleivių bendrųjų gebėjimų bei nuostatų ugdymą (Aquila, 1992).

Mokytojams reikia laiko, kad sukurtų efektyvius pamokas, kad įvertintų mokinius objektyviai. Jiems reikia laiko kalbėtis su mokiniais ir juos išklaudyti, tartis su tėvais, skaityti profesinius žurnalus, bendrauti su kolegomis, dalyvauti kai kuriuose susirinkimuose ir t. t. Laikas, skirtas įgyvendinti ugdymo programą mokyklose, yra ribotas. Tačiau yra daug atvejų, kai laikas mokykloje prarandamas (pvz., pranešimai, mokomosios medžiagos paskirstymas, namų darbų užduočių surinkimas ir pan). Mokytojų ugdymo programos realizavimą kontroliuoja 2 veiksniai: laikrodis ir kalendorius. Tai rodo, kaip mokytojai mokiniams perteikia turinį, mokymo medžiagą ir t. t. Bėgantis laikas mokytojams sukelia frustraciją ir jie ima skubotai didesnę privalomos medžiagos dalį išdėstyti per mažesnę jai skirtą laiko trukmę (Özkılıç, 2007).

Žinoma, mokomosios programos turinio užbaigimas per tam skirtą laiką dar nerodo, kad laikas buvo naudojamas efektyviai. Svarbiausias dalykas yra mokymo kokybė. Daugelio su tuo susijusių veiksnių yra tai, ką privalo padaryti mokytojai. Kai kurie iš šių veiksnių yra minimi kaip mokymosi stilius, greitis, mokinių susidomėjimas ir gebėjimai, turinio sudėtingumo lygiai, individualūs skirtumai ir poreikiai, įvairių mokymo metodų pasirinkimas, atsižvelgiant į tikslus, turinį ir mokinius.

Tam, kad nenukentėtų mokymo kokybė ir būtų išeita visa mokymo programa, mokytojai privalo planuoti savo laiką (Özkılıç, 2007).

Kad geriau mokytojai planuotų savo laiką, reikia nusistatyti savo prioritetus. Stevens (cit. pagal Aquila, 1992) planavimą skaido į penkis etapus. Pirma – darbų sąrašas, toliau – darbų analizė, trečia – prioritetų nustatymas. Nustatytus prioritetus sudaro apklausa, nurodanti, kurie darbai yra svarbiausi, kurie turi laiko ribas ir kurie gali būti atlikti vėliau. Ketvirtą žingsnį sudaro planavimo seka ir grafikas. Šitoks planavimas padeda nusistatyti savo realų tempą. Paskutinis žingsnis – pradėti dirbti, pirmiausia imantis pačių svarbiausių darbų.

Mokytojo darbo planavimo nereiktų visiškai sutapatinti su plano užrašymu, nes ne viską galima, būtina ir verta užsirašyti. Apie planavimą pirmiausiai reikia kalbėti kaip apie procesą, kuriuo metu mokytojas reflektuoja, aptaria su kolegomis, vertina ir tobulina ugdymą. Be abejo, mokytojui svarbu pasirinkti patogią plano užsirašymo formą, nes planas turėtų būti lankstus, tinkamas koreguoti, derinti veiklas su kitais mokytojais, mokyklos vadovais (Aquila, 1992).

Planavimas yra bet kokios veiklos sudėtinė dalis. Taip veiklos planavimas yra kartu jos įprasminimo ir gilesnio patyrimo būdas ir priemonė. Planuojant veiklą, analizuojamos galimybės, priežastys, padedančios ar trukdančios veiklai, įvertinami rezultatai, numatomi nauji ryšiai ir galimybės, mokomasi kelti realius tikslus ir pan.

Taigi planavimas skatina suprasti ir suformuluoti aiškius ir pasiekiamus tikslus bei uždavinius, gerina mokytojų ir mokinių veiklos rezultatus.

1. 3. Psichologinio laiko tyrimų apžvalga

Psichologus domina, kaip žmogus suvokia laiką, kaip jis jį planuoja, kaip jaučia laiko tėkmę, kaip išgyvena laiką ir t. t. Svarbi vieta psichologiniuose laiko tyrimuose tenka laiko perspektyvai, tačiau iki galo visos laiko perspektyvos nėra iširtos. Trūksta ir eksperimentinių bei ilgalaikių laiko perspektyvos tyrimų (Kairys, 2009).

Įvairių šalių psichologai, tokie kaip C. J. Lennings, J. A. Francis – Smythe, P. G. Zimbardo, I. T. Robertson, A. Bandūra, atlieka tyrimus, kurių rezultatai rodo, kad laikas susijęs su įvairiomis asmenybės charakteristikomis, rizikingu elgesiu, gyvenimo tikslais ir motyvacija, karjeros raida (Liniauskaitė, 2005).

Vieni pirmųjų psichologinius laiko valdymo tyrimus pristatė D. Kahneman ir A. Tversky (1979). Jie atskleidė, kad žmonės sugeba planuoti savo laiką ir įvertinti užduoties trukmę. Minėti tyrėjai rado ryšį tarp laiko planavimo ir sugebėjimo įvertinti užduoties trukmę. Išsiaiškinta, kad

asmenys, kurie sugeba gerai susiplanuoti, tvarkyti, kontroliuoti savo laiką – tiksliausiai įvertina būsimos užduoties trukmę. Asmenys, kurie nesugeba tvarkyti, susiplanuoti savo laiko – gerokai pervertina ir nepakankamai įvertina trukmę. Vėliau tai buvo pavadinta „planavimo paklaida“. Ateities nustatyto rezultatai parodė, kad žmonės, kurie gerai planuoja savo laiką, yra linkę nepakankamai įvertinti praėjusį laiką (cit. pagal Francis – Smyth et al., 1999). Tyrėjai J. Thayer ir C. Colvin laiko planavimą sieja su pasitenkinimu darbu, Y. M. Lim – su savęs suvokimu ir organizuotumu. S. Kemp ir C. D. B. Burt atliko tyrimą, kuriuo buvo siekiama išsiaiškinti ryšį tarp laiko planavimo ir laiko vertinimo. Atlikus tyrimą, paaiškėjo, kad žmonės, kurie sugeba planuoti savo laiką, gana tiksliai nustato būsimų užduočių trukmę, bet nepakankamai įvertina praeinantį laiką (Francis - Smythe et al., 1999).

Panašų tyrimą atliko A. Pearlson ir D. Raynor (1982), kurie bandė išsiaiškinti, kaip asmenys užsiima planavimu ir tobulina strategijas, kad galėtų pasiekti užsibrėžtą tikslą. Jie atskleidė, kad asmenys su aukšta pasiekimų orientacija turėjo susidarę daug geresnį planą, kaip pasiekti tikslus, negu asmenys su žema pasiekimų orientacija (cit. pagal Seijts, 1998).

D. Pool pristato R. D. Meade tyrimus apie JAV ir Indijos koledžo studentų vyrų laiko perspektyvos skirtumus. Nustatyta, kad JAV studentai buvo labiau orientuoti į ateitį, kai, tuo tarpu, studentai indai – labiau orientuoti į praeitį. R. D. Meade tęsė kultūrų palyginimą, tyrinėdamas septynias indų subkultūras, ir nustatė, kad trijose indų subkultūrose dominuoja ateities orientacija. Kitoms indų subkultūroms egzistuoja orientacija į praeitį ir ši orientacija siejama su induistų tikėjimu, kuris pabrėžia, kad gyvenimo pasiekimai nėra susiję su paties žmogaus pastangomis ar veiksmais. Šie tikėjimai gali paaiškinti, kodėl paauglys yra nesusirūpinęs dėl savo ateities planavimų (Pool, 2001).

I. C. G. Usunier ir P. Valette – Florence pristatė tyrimą, kuriame nustatyti skirtumai tarp dviejų skalių įverčių: į ateitį buvo labiau orientuoti studentai nei vyresni žmonės, tačiau studentai teikė mažesnę pirmenybę organizuotam laikui nei jų tėvai (Usunier, 1994). Analizuojant ZPTI subskalių įverčius amžiaus grupių aspektu, nustatytos tendencijos, išryškėjusios ir kitose šalyse atliktuose tyrimuose: Ateities ir Fatalistinės dabarties subskalėse vyresnio amžiaus žmonės surenka daugiau balų negu jaunesni, o Hedonistinės dabarties subskalėje – atvirkščiai – daugiau balų surinko jauniausi tyrimo dalyviai, vyresnėse amžiaus grupėse įverčiai mažėjo (Liniauskaitė, Kairys, 2009). Taip pat nustatyta, kad JAV labiau išreikštomis Ateities ir Pozityvios praeities laiko perspektyvomis pasižymi moterys, tuo tarpu Lietuvoje – vyrai. Brazilijoje vyrų ir moterų įverčių vidurkiai skyrėsi tik Negatyvios praeities subskalėje, tuo tarpu Lietuvos imtyje – tai vienintelė laiko perspektyva, kurioje skirtumų nerasta. Nustatytus neatitikimus linkstama aiškinti kultūriniais skirtumais ir nevienodais vyrų ir moterų vaidmenimis, jų socialiniu reikšmingumu skirtingose kultūrose (Liniauskaitė, Kairys, 2009).

Lietuvoje psichologinio laiko tyrimų atlikta nedaug. Lietuvoje kiek plačiau laiko problema nagrinėjama Klaipėdos universiteto psichologų (A. Liniauskaitė, L. Bakševičius, A. Kairys). Viena pirmųjų psichologinį laiką Lietuvoje pradėjo tyrinėti A. Liniauskaitė. Ji pradėjo nuo reakcijos laiko ir laiko suvokimo tyrimų, bet šiuo metu ji domisi laiko perspektyva ir kitais laiko parametrais. 2007 metais A. Liniauskaitė pristatė pirmąjį Psichologinio laiko klausimyno variantą. Klausimyne išskirtos šešios skalės: darbo laiko / laisvalaikio susimaišymo; laiko planavimo; nerimo dėl laiko; orientacijos į praeitį; orientacijos į dabartį; orientacijos į ateitį. Klausimynui būdingos gana geros psichometrinės savybės, jis paprastai, lengvai taikomas ir gali būti naudojamas tolesniems tyrimams (Liniauskaitė, 2007).

Kalbant apie laiko parametrų tyrinėjimus, A. Liniauskaitė ir A. Zališčevskis (2005) atliko tyrimą, kurio metu, remiantis teorinėmis prielaidomis, buvo ieškomas ryšys tarp studentų požiūrio į profesinę karjerą aspektų ir psichologinio laiko parametrų. Buvo ištirti 142 studentai, būsimieji pedagogai ir būsimieji buhalterinės apskaitos specialistai. Aptikti statistiškai reikšmingi ryšiai tarp požiūrio į būsimą profesinę karjerą ir psichologinio laiko parametrų. Tais pačiais metais A. Liniauskaitė (2005) atliko tyrimą, kurio metu buvo ieškoma sąsajų tarp studentų požiūrio į emigraciją ir psichologinio laiko charakteristikų. Šio tyrimo metu nustatyta, kad daugumos respondentų vyraujantys motyvai – hedonistiniai ir ekonominiai. Nustatytos sąsajos tarp psichologinio laiko parametrų ir požiūrio į emigraciją: nenoras emigruoti siejasi su laiko planavimu, darbo ir laisvalaikio sumišimo parametrais; noras emigruoti – su fatalistine dabarties perspektyva; emigravimo nuostatos – su hedonistine dabarties perspektyva.

L. Bakševičius (2004) atliko laiko išgyvenimo ypatumų skirtingais žmogaus amžiais periodais tyrimą. Gauti rezultatai parodė, kad praeities įvykius aukščiausiai vertina 30–33 metų tiriamieji, žemiausiai – 60–65 metų tiriamieji, palankiausiai dabartį vertina 11–12 metų tiriamieji, nepalankiausiai – 40–45 metų. Ateities įvykius aukščiausiai vertina 18–20 metų tiriamieji, žemiausiai – 60–65 metų tiriamieji. J. Sondaitė (2001) atliko tyrimą, kurio metu buvo bandoma nustatyti paauglių ateities orientacijų ir akademinų pasiekimų ryšį. Tyrimo rezultatai patvirtino, kad aukštų ir vidutinių akademinų pasiekimų paaugliams labiau būdingi ateities tikslai, negu žemų akademinų pasiekimų paaugliams. Panašūs rezultatai buvo ir L. Bakševičiaus (2004) atliktame tyrime, kuris atskleidė, kad 18-20 metų tiriamieji aukščiausiai vertina ateities įvykius. J. Sondaitė (2001) atskleidė, kad tam turi įtakos ir akademiniai pasiekimai.

A. Kairys (2010) atliko tyrimą, kurio metu nustatyti trijų amžiaus grupių suaugusiųjų (jaunų, vidutinio amžiaus ir senų) vyrų ir moterų laiko perspektyvos ypatumai, jų sąsajos su Didžiojo penketo asmenybės bruožais bei įvairiais sociodemografiniais kintamaisiais. Tyrimo rezultatai parodė, jog laiko

perspektyva siejasi su asmenybės bruožais. Gauta nemažai santykinai stiprių ($r=0,5-0,67$) korelacių, nustatomų tik tarp artimų savo prigimtimi psichinių reiškinių: ateities laiko perspektyva teigiamai koreliuoja su sąmoningumu; labiau išreikšta hedonistinės dabarties laiko perspektyva siejasi su didesniu atvirumu patirčiai, ekstravertiškumu bei mažesniu sąmoningumu; fatalistinės dabarties laiko perspektyva teigiamai koreliuoja su neurotizmu ir sutariamumu, o su sąmoningumu koreliuoja neigiamai; aukštesni balai pozityvios praeities laiko perspektyvos skalėje siejasi su labiau išreikšta ekstraversija ir sutariamumu; negatyvios praeities laiko perspektyva teigiamai koreliuoja su neurotizmu, o neigiamai – su ekstraversijos ir sąmoningumo bruožais.

Taigi laiko planavimo tyrimai psichologijoje – vienas rečiausių tyrinėjamų psichologinio laiko reiškinių. Todėl šiuo tyrimu bus siekiama atskleisti pedagogų laiko planavimo sąsajas su asmenybės bruožais, amžiumi, pedagoginio darbo stažu.

2. ASMENYBĖS SAMPRATA BRUOŽŲ TEORIJS KONTEKSTE

2. 1. Asmenybės struktūra bruožų teorijos kontekste

Asmenybės psichologijoje asmenybės bruožų teorijos jau du dešimtmečius yra laikoma dominuojančia paradigma, kurios teorinį pagrindą sudaro du modeliai. Vienas jų – Penkių faktorių modelis (ang. Big Five), o kitas – H. J. Eysenck Trijų faktorių modelis (Žukauskienė ir kt., 2006).

Tiesioginiai Eysenck ir Cattell tradicijų paveldėtojai yra amerikiečiai Costa ir McCrae, 1980–1990 metais atgaivinę asmenybės bruožų teoriją ir testavimą. H. J. Eysenckas manė, kad asmenybės struktūrai aprašyti pakanka trijų superbruožų – ekstraversijos, neurotizmo ir psichotizmo (Žukauskienė ir kt., 2006). Tačiau P. T. Costa ir R. R. McCrae manė, kad asmenybės bruožų teorija turi apimti visus pagrindinius asmenybės bruožų ypatumus. Todėl šie autoriai išskyrė penkias asmenybės bruožų dimensijas – neurotizmą, ekstraversiją, atvirumą patyrimui, sutariamumą ir sąmoningumą. Tarp jų kaip matome yra ir H. J. Eysenck išskirtas neurotizmo ir ekstraversijos bruožai, kurie buvo laikomi pagrindiniais asmenybės struktūros komponentais (cit. pagal. Barrick et al., 1991).

Šiuolaikinėje psichologijoje penkių faktorių modelis, arba Didžiojo penketo asmenybės dimensijos, yra pats populiariausias metodas tyrinėjant asmenybės bruožus (Žukauskienė ir kt., 2006). Didžiojo Penketo pradžia siejama su psicholeksikos paradigma tiriant asmenybės bruožus. Ši paradigma remiasi prielaida, kad individualius asmenybės skirtumus galima apibūdinti kasdieninėje kalboje vartojamais žodžiais, todėl šios paradigmos studijose, pasitelkus būdvardinę leksiką, siekta išskirti svarbiausias asmenybės bruožų grupes (Barrick et al., 1991).

Pastaraisiais metais įspūdingas mokslinių tyrimų skaičius patvirtino, kad penki pagrindiniai asmenybės bruožai yra visų kitų bruožų pagrindas. Didžiojo penketo modelio asmenybės bruožai yra šie:

Ekstraversija. Šis bruožas apibūdina žmogaus jaučiamo noro bendrauti su kitais laipsnį. Ekstravertai yra draugiški, aktyvūs, atkaklūs, užsispyrę ir socialūs. Jų pagrindiniai motyvai – troškimas pralenkti, siekti apdovanojimų, kelti tikslus, daryti įtaką kitiems ar gauti materialinį apdovanojimą (Barrick et al., 2002; Judge et al., 2002). Intravertai yra linkę į uždaramą, drovumą ir tylumą.

Sutariamumas. Šis bruožas siejamas su altruistiškumu, kito užjautimu, supratimu, paslaugumu. Nesutariantys asmenys apibūdinami kaip egocentriški, nelinkę sutikti su kitais, linkę labiau konkuruoti nei bendradarbiauti (Žukauskienė ir kt., 2006).

Sąmoningumas. Šis bruožas yra patikimumo matas. Sąmoningas žmogus yra atsakingas, organizuotas ir atkaklus. Asmenys, pasižymintys sąmoningumu, siekia grįžtamojo ryšio, nusistato

ilgalaikius planus, noriai remiasi taisyklėmis ir deda pastangas jų siekdami (Barrick et al., 1991). Sąmoningumas siejasi su akademinio ir išsilavinimo siekimu (Žukauskienė ir kt., 2006). Tie, kurių sąmoningumo rodiklis prastas, yra lengvai išblaškomi, neorganizuoti ir nepatikimi (Barrick et al., 1991). Žemą sąmoningumo lygmenį turintys žmonės mažiau vadovaujasi moraliniais principais, linkę veikti ieškodami tik sau naudos (Žukauskienė ir kt., 2006).

Neurotizmas. Rodo asmens tendenciją patirti neigiamus jausmus – baimę, liūdesį, pyktį, kaltę, nepasitenkinimą, pasišlykštėjimą ir t. t. Žemi rezultatai atspindi asmens emocinį stabilumą, ramumą, atsipalaidavimą, gebėjimą įveikti stresines situacijas (Žukauskienė ir kt., 2006).

Atvirumas patyrimui. Turintys ypatingą atvirumą patyrimui žmonės yra kūrybingi, lakios vaizduotės, smalsūs, laisvo mąstymo ir meniškai jautrūs. Jie trokšta intelektualinių žinių, domisi vidiniu ir išoriniu pasauliu, vidiniais išgyvenimais. Žmogus, pasižymintis šia savybe, siekia asmeninio augimo, kūrybinio ir įdomaus darbo, bando save išreikšti įvairiais būdais (Barrick et al., 1991). Esantieji kitame šio rodiklio skalės gale yra konvencionalūs ir jaučia komfortą gerai pažįstamose situacijose.

R. R. McCrae (2005) pateikia keturis teiginius, nusakančius pagrindinę teorijos idėją:

- 1) bendrosios bazinės tendencijos, apimančios ir asmenybės bruožus, skiriasi nuo konkrečių būdingų adaptacijų;
- 2) elgesys yra būdingų adaptacijų ir išorinės įtakos rezultatas;
- 3) būdingos adaptacijos randasi iš bazinių tendencijų ir išorinės įtakos sąveikos;
- 4) bazinės tendencijos ir jų raida yra nulemtos tik biologinio pagrindo (cit. pagal Kairys, 2008).

McCrae ir P. T. Costa (2005) (cit. pagal Pervin, 1996) teigia, kad bruožai yra universalūs ir būdingi kiekvienam žmogui. Tačiau ši bruožų teorija neteigia, kad tik šiais penkiais bruožais gali būti nusakyti asmenybių bruožai. Kairys (2008) apibendrina daugelio autorių nuomonę, jog didžiojo penketo asmenybės savybių modelis tinka tik didelių imčių apibendrintam įvertinimui, tačiau neatspindi atskirų individų asmenybės savybių. Taip pat autorius patvirtina, jog tyrimai parodė ilgalaikį asmenybės bruožų stabilumą lyginant su analogiškais kitų asmenų bruožais, tačiau vidurkio lygis keičiasi. K. M. Davey et al. (2000) prieštarauja asmenybės savybių stabilumui ir teigia, jog socializacijos metu keičiasi ir naujo darbuotojo asmenybė.

Didžiojo penketo modelio penkios asmenybės savybės reiškiasi beveik visuose įvairių kultūrų moksliniuose tyrimuose. Čia kalbama apie platų kultūrų spektrą – Kinija, Izraelis, Vokietija, Japonija, Ispanija, Nigerija, Norvegija, Pakistanas ir Jungtinės Valstijos. Skirtumai iškyla į paviršių tik tada, kai pabrėžiama kuri nors savybė. Pavyzdžiui, kinai stropumo kategoriją naudoja dažniau, o nuolaidumo –

rečiau nei amerikiečiai. Tačiau yra tikrai labai daug sutapimų, ypač kalbant apie asmenis iš išsivysčiusių šalių. Patvirtinant šį teiginį, pasakysime, kad išsamioje tyrimų, kurie vykdyti 15 Europos Sąjungos šalių, apžvalgoje nustatyta, jog įvairiuose darbuose ir profesijų grupėse stropumas yra pagrįstas prognozės rodiklis. Lygiai tokie patys rezultatai buvo gauti atliekant tyrimus Jungtinėse Valstijose (Robbins, 2003).

Siejant pastovius asmenybės bruožus su tam tikrais kintamaisiais, yra atlikta nemažai tyrimų. G. Blickle et al. (2010) tyrė, koks ryšys tarp penkių didžiųjų asmenybės faktorių, socialinio efektyvumo ir pardavimo vadybininkų darbo našumo; Z. S. Byrne et al. (2005) nagrinėjo, ar tokie veiksniai kaip darbo pastangos ir psichologinė aplinka gali daryti įtaką sąmoningumo ir darbo našumo ryšiui; L. Tyler (2006) ieškojo ryšio siejant šiuos bruožus su elgesiu darbo vietoje; A. Barrio et al. (2004) – su empatijos jausmu. Šiame darbe bus siekiama atskleisti pedagogų laiko planavimo sąsajas su asmenybės bruožais, amžiumi, pedagoginio darbo stažu.

2. 2. Asmenybės bruožų sąsajų su darbine veikla tyrimų apžvalga

Pastaruoju metu atliekama nemažai tyrimų asmenybės bruožų srityje, tyrinėjant jų sąsajas su darbine veikla.

M. R. Barrick et al. (1991) siekė atskleisti ryšius tarp penkių asmenybės bruožų (neurotizmo, ekstraversijos, sąmoningumo, sutariamumo ir atvirumo patyrimui) ir darbo atlikimo kriterijų (darbinių, mokymosi įgūdžių ir personalo duomenų). Atskleistas ryšys tarp emocinio stabilumo ir darbo atlikimo kriterijų. Darbuotojai, pasižymintys aukštu neurotizmo lygiu (pvz., tokiomis savybėmis kaip nerimastingumas, nervingumas), darbinėje veikloje bus mažiau darbingi, darbo rezultatai bus mažiau sėkmingi nei emociškai stabilių asmenų. Asmenys, kurie pasižymi aukštu neurotizmo lygiu, negali sėkmingai dirbti darbinėje veikloje savarankiškai. Turimos savybės jiems trukdo atlikti reikiamą darbą.

Taip pat nustatyta, kad ekstraversiškumas, kaip asmenybės savybė, yra reikšmingas ir svarbus veiksnys prognozuojant darbinės veiklos užduočių atlikimą. Ekstravertai yra aktyvūs, dažnai dominuojantys žmonės. Ekstravertams būdingos savybės: atkaklumas, kalbumas, aktyvumas, visuomeniškumas, bendravimas. Šios savybės turi įtakos geram, aktyviam darbo atlikimui (Barrick et al., 1991).

Buvo atskleista, jog sąmoningumas taip pat yra svarbus veiksnys prognozuojant darbo atlikimo kriterijus. Asmenys, kuriems būdingas sąmoningumas, pasižymi tokiomis savybėmis: atkaklumas, punktualumas, nuoširdumas, patikimumas, planingumas, atsakingumas, tikslumas. Šios savybės yra labai svarbios darbinėje veikloje, nes skatina asmenų aktyvumą dirbant. Atvirumas

patyrimui yra svarbus mokymosi įgūdžiams. Atvirumas patyrimui, kaip asmenybės bruožas, apima tokias savybes kaip kūrybiškumas, originalumas, įžvalgumas, smalsumas, sumanumas, kultūringumas, kurios turi įtakos ir yra susijusios su motyvacija mokytis. Tokių žmonių motyvacija mokytis naujų dalykų yra aukšta, nes jiems yra būdingas naujos patirties, atradimų poreikis (Barrick et al., 1991).

Didžiojo penketo tyrimai ne tik pateikė vienodinančią asmenybės struktūrą, bet ir atskleidė svarbius ryšius tarp asmenybės savybių ir darbo rezultatų. Buvo ištirtas gana platus specialybių spektras: specialistai (inžinieriai, architektai, buhalteriai, teisininkai), policininkai, vadovai, pardavėjai ir pusiau kvalifikuoti bei kvalifikuoti darbininkai. Darbo rezultatai apibrėžti atsižvelgiant į darbo įvertinimą, mokymo rodiklius ir personalo tarybos duomenis (pvz., atlyginimas). Rezultatai parodė, kad pagal stropumo rodiklį galima prognozuoti visų profesijų grupių atstovų darbo rezultatus (Robbins, 2003).

Pagal kitas asmenybės savybes prognozavimas priklauso ir nuo darbo rezultatų įvertinimo kriterijaus, ir nuo profesijos grupės. Pavyzdžiui, pagal ekstravertiškumą buvo galima prognozuoti žmonių, dirbančių vadovaujantį darbą ir prekyboje, veiklos rezultatus. Toks rezultatas yra logiškas, nes šios profesijos pasižymi intensyviu bendravimu su žmonėmis. Panašiai buvo pastebėta, kad noras patirti yra svarbus, prognozuojant mokymo efektyvumą. Neaišku tai, kodėl emocinis stabilumas nebuvo susijęs su darbo rezultatais. Intuityviai atrodytų, kad ramūs ir saugiai besijaučiantys beveik visų profesijų žmonės turėtų demonstruoti geresnius darbo rezultatus nei susirūpinę ir nesijaučiantys saugūs. Mokslininkai spėja, kad atsakymas gali būti toks: tik aukštus emocinio stabilumo rodiklius turintys žmonės išsaugo savo darbą. Jei tai tiesa, tai emociškai nestabilių žmonių dalis tarp tiriamųjų, kurių visi turėjo darbą, buvo palyginti maža (Robbins, 2003).

Mokslinės studijos rodo, kad darbuotojas, pasižymintis vienu iš stipriau išreikštų asmenybės bruožų, yra labiau motyvuotas imtis darbinės veiklos (Barrick et al., 2002; Judge et al., 2002) ir jaučia silpnesnę arba stipresnę įsipareigojimą darbui (Labatmedienė ir kt., 2007). Daugelis autorių sutinka, kad sąmoningumas geriausiai padeda prognozuoti darbuotojų darbo motyvaciją, atliekant įvairias užduotis bet kokiame darbe, dėl tokių šio bruožo lemiamų savybių kaip darbštumas, atkaklumas, atsakomybė ir įsipareigojimas (Barrick et al., 1999; Judge et al., 2002). Tačiau įvairiose mokslinėse studijose, ieškant ryšių tarp darbo motyvacijos ir ekstraversijos, atvirumo patyrimui, sutariamumo bei neurotizmo bruožų, gaunami prieštaringi rezultatai.

G. Genevičiūtė – Janonienė ir kt. (2010) atliko tyrimą, kuriame siekė nustatyti darbuotojų asmenybės bruožų sąsajas su darbo motyvacija bei įsipareigojimu organizacijai. Tyrimo rezultatai parodė, kad kuo labiau darbuotojai pasižymi ekstraversija, sąmoningumu ar sutariamumu, tuo stipresnę jų motyvacija dirbti. Tačiau kuo labiau moterys pasižymi neurotizmu, tuo mažiau jos motyvuotos

dirbti, nors vyrų neurotizmo bruožas nėra susijęs su darbo motyvacija. Taip pat nustatyta, kad kuo labiau darbuotojai pasižymi sąmoningumu ar sutariamumu, tuo tvirčiau yra įsipareigoję organizacijai. Kuo labiau vyrai pasižymi ekstraversijos bruožu, tuo stipriau yra įsipareigoję organizacijai, nors moterų ekstraversijos bruožas nėra susijęs su įsipareigojimu organizacijai. Tačiau didėjant moterų neurotizmo bruožo išreikštumui, menkėja jų įsipareigojimas organizacijai. Jei darbuotojai savo vadovo vadovavimo stilių vertina kaip labiau transformacinį, jie yra labiau motyvuoti ir įsipareigoję organizacijai. Darbuotojai yra labiau įsipareigoję organizacijai esant aukštesniam darbo motyvacijos lygiui. Be to, nustatyta, kad vyrų sutariamumo bruožas tiesiogiai prognozuoja jų darbo motyvaciją ir įsipareigojimą organizacijai, o vyrų ekstraversijos bruožas ir moterų sąmoningumo bruožas padeda numatyti jų įsipareigojimą organizacijai per tarpinį kintamąjį – darbo motyvaciją. Labiausiai darbuotojų motyvacijai reikšmingiausias – sąmoningumo bruožas. Todėl galima manyti, kad sąmoningumo bruožas, kaip teigia daugelis autorių, padeda geriausiai numatyti darbuotojų darbo motyvacijos stiprumą bet kokiame darbe.

Taip pat buvo atliktas tyrimas, kuriuo buvo siekiama nustatyti sąsajas tarp asmenybės bruožų ir mokytojų darbo sėkmės. J. R. Marth et al. (1993) atliko longitudinalinį tyrimą, kurio metu mokytojams buvo pateiktas Catell'o 16 faktorių asmenybės klausimynas. Tyrimas buvo pakartotas po trejų metų. Tyrimo metu buvo analizuojamos asmenybės savybės, tokios kaip ekstraversija, nerimastingumas, vaizduotė, savarankiškumas. Ankstesni jų tyrimai nagrinėjo atskirai mokytojų vyrų ir moterų asmenybės skirtumus. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad vyrų ir moterų asmenybės struktūra iš esmės nesiskiria ir jiems būdingi tie patys asmenybės bruožai. Taip pat jie padarė išvadą, kad asmenybės struktūra išlieka stabili, nekintanti bėgant laikui.

Taigi, apibendrinant asmenybės bruožų sąsajas su darbine veikla tyrimų rezultatus, galime teigti, kad asmenybės bruožai yra svarbūs darbinėje veikloje: planuojant veiklą, atliekant užduotis. Beje, asmenys, pasižymintis atvirumu patirčiai, atkaklumu, sąmoningumu, organizuotumu, pasiekia geresnių rezultatų darbe ir gyvenime.

2. 3. Asmenybės bruožų ir laiko planavimo ypatumų sąsajos

B. R. Pothukuchi (2008) teigimu, planuodamas laiką žmogus gali kontroliuoti savo laiką: rasti pusiausvyrą tarp darbo ir laisvalaikio, sumažinti stresą ir perdegimo tikimybę. Planuojant laiką mažiau sugaištama nereikalingiems darbams ir dažniausiai suspėjama viską laiku atlikti.

Manoma, kad laiko planavimui įtakos turi ir asmenybės savybės. Pagal tai, kokios asmenybės savybės yra būdingos žmogui, priklauso, kaip jis susitvarko gyvenime. Vieni asmenybės bruožai yra

mažiau susiję su laiko planavimu, kiti – daugiau. Vieni linkę planuoti savo laiką, kiti yra labiau nerimastingi, impulsyvūs, todėl jiems laiką planuoti sekasi prasčiau.

Neurotizmas rodo tendenciją patirti neigiamus jausmus – baimę, liūdesį, nepasitenkinimą, pyktį, kaltę ir pan. Prasti rezultatai rodo emocinį asmens stabilumą, ramumą, atsipalaidavimą, gebėjimą įveikti stresines situacijas (Žukauskienė ir kt., 2006). Tyrimuose neurotizmas (tiesiogiai ar kaip tarpinis kintamasis) gana dažnai siejamas su karjeros planavimo ypatumais. Pavyzdžiui, buvo nustatyta, kad aukštesniu neurotizmo lygiu pasižymintys individai vengia įsitraukti į profesinę veiklą, aktyviai priimti karjeros sprendimus ir yra mažiau atsparūs stresui (Wang et al., 2005); emocinis stabilumas (priešingas neurotizmo dimensijai polius) siejasi su savaveiksmingumu priimant karjeros sprendimus (Hartman et al., 2007). Pastarųjų autorių teigimu, aukštas neurotizmo lygis yra vienas iš neefektyvumo karjeros planavimo srityje rodiklių. Todėl asmenų su aukštu neurotizmo lygiu laiko planavimo ypatumai būna prasti.

Sąmoningumo dimensija apima planavimo, organizavimo, užduočių išsikėlimo ir pasiekimų poreikį (Žukauskienė ir kt., 2006). Laikomasi nuomonės, kad iš visų Didžiojo penketo dimensijų sąmoningumas labiausiai atspindi savireguliacijos ypatumus (Hoyle, 2006). Anksčiau atliktų tyrimų duomenimis, sąmoningumas siejasi su atkaklumu tęsiant veiklą, pasiekimų motyvacija (Hart et al., 2007), savaveiksmingumu priimant sprendimus ir, priešingai negu neurotizmas, gali būti laikomas vienu iš adaptyvios elgsenos, priimant svarbius sprendimus, rodiklių (Hartman et al., 2007). Remiantis apibrėžimu ir tyrimų duomenimis, galima kelti prielaidą, kad sąmoningumas turės reikšmės sprendžiant svarbius gyvenimo klausimus ir planuojant savo veiklą (Urbanavičiūtė, 2009).

Naujausi moksliniai tyrimai nagrinėja ryšį tarp laiko planavimo ypatumų ir asmenybės bruožų. Vienas iš jų – B. R. Pothukuchi (2008) tyrimas, kuriuo buvo siekiama patvirtinti hipotezę, kad yra ryšys tarp laiko planavimo ypatumų ir asmenybės bruožų. Gautos išvados atskleidė, kad asmenims, kurių yra aukštas ekstraversijos lygis, sunkiau sekasi planuoti laiką, veiklą, nes jie daugiausiai laiko praleidžia bendraudami su žmonėmis. Intravertams taip pat sunkiai sekasi efektyviai planuoti laiką, nes daug laiko praleidžia mąstydami, galvodami. Kūrybiškų asmenų laiko planavimo įgūdžiai yra silpni, nes kūrybiški žmonės daugiau laiko skiria apmąstymams, mintims nei veiksmams.

Tyrimo metu taip pat buvo nustatyta, kad asmenys, pasižymintys aukštu nerimo lygiu, sunkiai susitvarko ir susidoroja su keliamais reikalavimais. Ypač aukštas nerimo lygis sukelia fizinius simptomus, todėl asmenys, pasižymintys aukštu nerimo lygiu, susiduria su laiko planavimo sunkumais. Atlikęs šį tyrimą, autorius padarė išvadą, kad skirtingų bruožų asmenų – skirtingi laiko planavimo ypatumai (Pothukuchi, 2008).

Apibendrinant galima teigti, kad asmenys, pasižymintys skirtingais asmenybės bruožais, turi skirtingus laiko planavimo ypatumus. Neaišku, kokie asmenybės bruožai labiausiai siejasi su laiko planavimo ypatumais, todėl šiuo darbu bus siekiama išsiaiškinti pedagogų laiko planavimo sąsajas su asmenybės bruožais.

Hipotezės:

- 1) Tikėtina, jog vyresnio (virš 40 m.) amžiaus pedagogai, lyginant su jaunesnio (iki 40 m.) amžiaus pedagogais, linkę labiau planuoti savo laiką.
- 2) Tikėtina, jog egzistuoja teigiamas ryšys tarp pedagogų laiko planavimo ir sąmoningumo.

3. METODIKA

3. 1. Imties charakteristika

Vykdamt numatytą darbo tikslą ir uždavinius (tikslas ir uždaviniai nurodyti įvado dalyje), buvo pasirinkti atitinkami tiriamieji. Iš viso tyrime dalyvavo 100 pedagogų. Tiriamieji apklausti dvejose gimnazijose – Salantų gimnazijoje ir Kauno „Stepono Dariaus ir Stasio Girėno“ gimnazijoje. Iš viso apklausta 80 (80 proc.) moterų ir 20 (20 proc.) vyrų (1 lentelė).

1 lentelė. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal lytį

Lytis	Tiriamųjų skaičius	Procentai
vyras	20	20,0 %
moteris	80	80,0 %
Iš viso	100	100,0 %

Tiriamųjų amžius svyravo nuo 23 iki 65 metų, amžiaus vidurkis – 39 metai. Kad būtų lengviau įgyvendinti iškeltus uždavinius, tiriamieji buvo suskirstyti pagal amžiaus grupes: iki 40 m. ir virš 40 m. (2 lentelė).

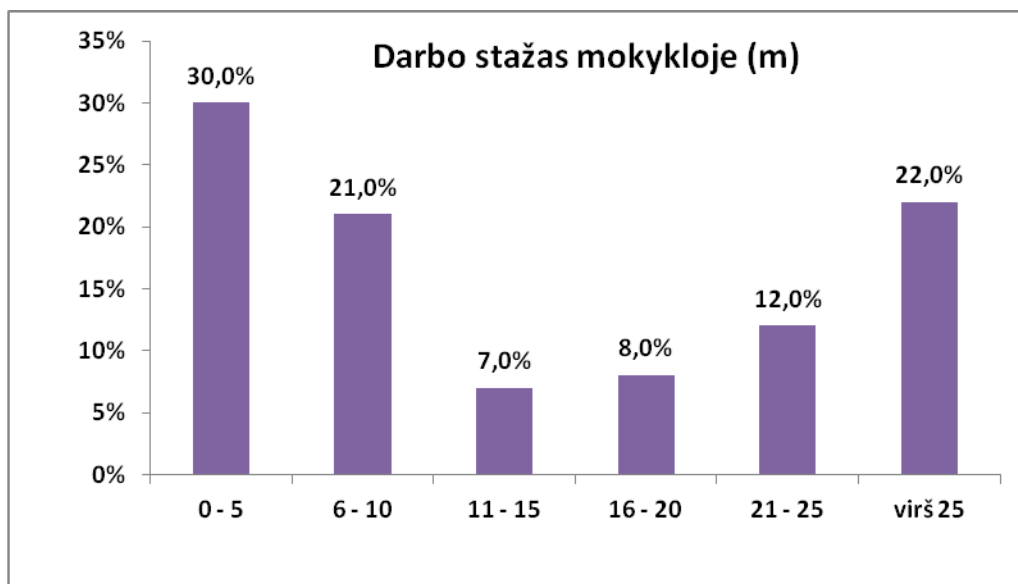
2 lentelė. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal amžių

Amžius	Tiriamųjų skaičius	Procentai
Iki 40 m.	57	57,0 %
Daugiau nei 40 m.	43	43,0 %
Iš viso	100	100,0 %

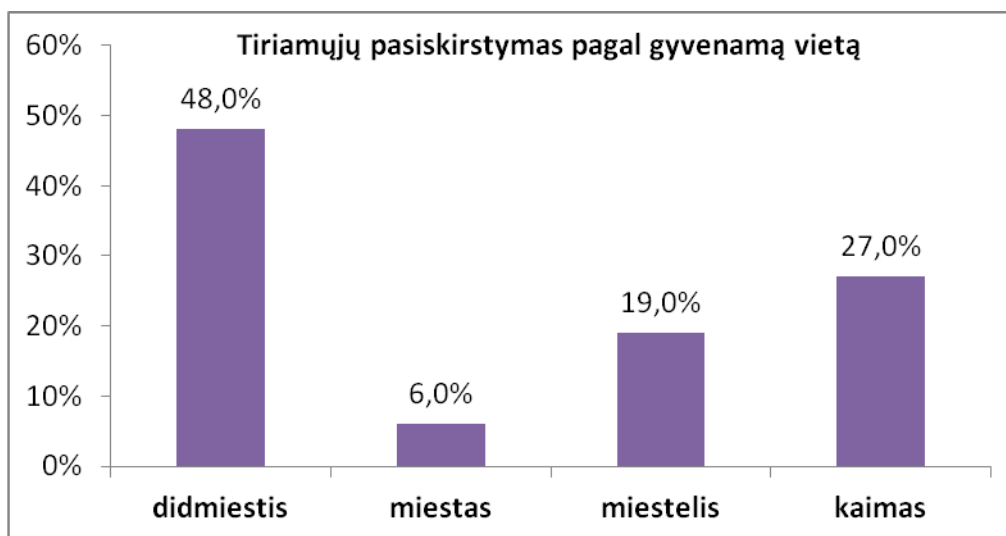
3 lentelė. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal darbo stažą

Darbo stažas mokykloje	Tiriamųjų skaičius	Procentai
0–5	30	30,0 %
6–10	21	21,0 %
11–5	7	7,0 %
16–20	8	8,0 %
21–25	12	12,0 %
virš 25	22	22,0 %
Iš viso	100	100,0 %

3 lentelėje matome, kad 51 % tiriamųjų darbo stažas mokykloje yra iki 10 metų, o kitų tiriamųjų (49 %) – nuo 11 iki 25 ir daugiau metų darbo stažas. Kad būtų lengviau įgyvendinti išsikeltus darbo tikslus, darbo stažas suskirstytas į keturias grupes: 0–5 (30 %), 6–15 (28 %), 16–25 (20 %), virš 25 (22 %).

1 pav. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal darbo stažą

2 pav. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal gyvenamą vietą

2 paveiksle galime matyti, kad beveik pusė tiriamųjų (48 %) gyvena didmiestyje, 27 % – kaime, beveik penktadalis (19 %) – miestelyje ir 6 % tiriamųjų gyvena mieste. Kadangi mieste

gyvenančių tiriamųjų buvo nedaug (6 %), tai mieste gyvenantys tiriamieji buvo sujungti su didmiestyje gyvenančiais tiriamaisiais. Paaiškėjo, kad daugiau nei pusė tiriamųjų (54 %) gyvena didmiestyje, 27 % - kaime ir beveik penktadalis (19 %) – miestelyje (4 lentelė).

4 lentelė. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal gyvenamą vietą apjungus miestą su didmiesčiu.

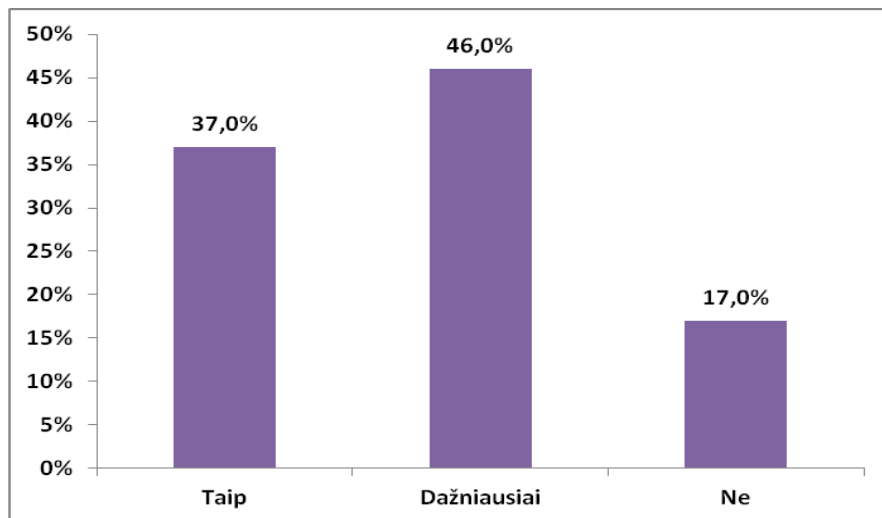
Gyvenamoji vieta	Tiriamųjų skaičius	Procentai
Miestas, didmiestis	54	54,0%
Miestelis	19	19,0%
Kaimas	27	27,0%
Iš viso	100	100,0%

5 lentelėje pateiktas pedagogų pasiskirstymas pagal dėstomą dalyką. Daugiausia pedagogų buvo pradinių klasių (18 %) ir užsienio kalbos (16 %) mokytojų.

5 lentelė. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal dėstomą dalyką

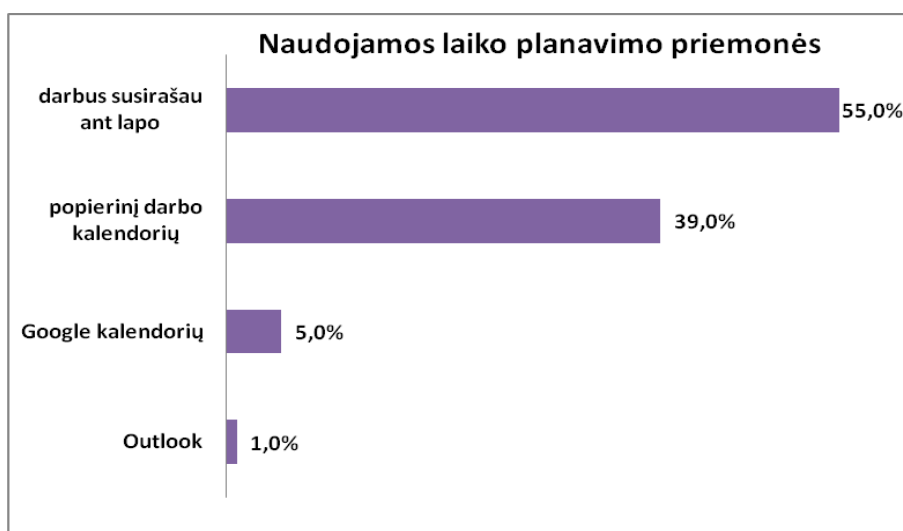
Dėstomas dalykas	Tiriamųjų skaičius	Procentai
Pradinės klasės	18	18 %
Užsienio kalba	16	16 %
Matematika	11	11 %
Lietuvių kalba	13	13 %
Istorija	7	7 %
Biologija	5	5 %
Fizika	2	2 %
Geografija	2	2 %
Kūno kultūra	4	4 %
Chemija	5	5 %
Dailė ir technologijos	7	7 %
Tikyba	3	3 %
Muzika	3	3 %
Informacinės technologijos	4	4 %

3 paveiksle pavaizduotas tiriamųjų atsakymų apie polinkį smulkiai planuoti savo dieną procentinis pasiskirstymas. Kaip matome, 37 % tiriamųjų smulkiai planuoja savo dieną, beveik pusė (46 %) – dažniausiai planuoja savo dieną ir beveik penktadalis (17 %) tiriamųjų neplanuoja savo dienos.

3 pav. Tiriamųjų atsakymų apie polinkį smulkiai planuoti savo dieną procentinis pasiskirstymas

4 paveiksle pavaizduotas tiriamųjų atsakymų apie naudojamas laiko planavimo priemones procentinis pasiskirstymas. Iš diagramos matome, kad daugiau nei pusė (55 %) tiriamųjų savo darbus susirašo ant lapo, 39 % – darbus susirašo popieriniame darbo kalendoriuje, 5 % – google kalendoriuje ir 1 % – Outlook.

4 pav. Tiriamųjų atsakymų apie naudojamas laiko planavimo priemones procentinis pasiskirstymas

3. 2. Tyrimo instrumentai

1. Psichologinio laiko klausimynas (PLK). Jį sukūrė A. Liniauskaitė (2007). Psichologinio laiko klausimynas susideda iš teiginių, kurie atskleidžia laiko kryptį, tėkmę, bendrus laiko vertinimus. A. Liniauskaitės psichologinio laiko klausimynas susideda iš 29 teiginių, įeinančių į 6 skales (laiko planavimo, darbo/laisvalaikio susimaišymo, nerimo dėl laiko, orientacijos į praeitį, orientacijos į dabartį, orientacijos į ateitį). Vykdamas numatytą darbo tikslą ir darbo uždavinius (tikslas ir uždaviniai nurodyti įvado dalyje), naudojome ne visus klausimus – klausimus, kurie patenka į skales:

- *Laiko planavimas* (skalę sudaro 9 teiginiai). Pagal A. Liniauskaitę (2007), asmenys, kuriems būdinga ši savybė, linkę planuoti savo laiką, kelia sau ilgalaikius tikslus, mėgsta įprasminti net trumpus laiko intervalus.

- *Orientacija į ateitį* (5 teiginiai). Pagal A. Liniauskaitę (2007), asmenys, kuriems būdinga ši savybė, susitelkia į ateitį (tolimą) ir griežtai planuoja artimus įvykius.

Teiginiai vertinami pagal 5 balų Likert tipo skalę. Kiekvieno teiginio įverčiai visose skalėse galėjo įgyti reikšmes nuo 1 (visiškai sutinku) iki 5 (visiškai nesutinku). Kiekvienas tiriamasis gavo po klausimyno lapą, kuriame ties kiekvienu teiginiu reikėjo pažymėti tinkamiausią atsakymą.

PLK skalė yra apversta: išreikštą charakteristiką atitinka ne aukšti, o žemi skalės balai (Liniauskaitė, 2007). Autorė metodiką leidžia naudoti mokomiesiems ir tyrimo tikslams.

Vidiniam suderintumui nustatyti buvo apskaičiuotos Cronbach Alpha reikšmės. 6 lentelėje pateikti mūsų tyrimo metu gauti ir autorės nurodyti Cronbach Alpha koeficientai.

6 lentelė. PLK subskalių vidinio patikimumo rodikliai

PLK subskalės	Mūsų tyrimo Cronbach alpha rodikliai	PLK originali versija (Liniauskaitė, 2007)
Laiko planavimas	0,733	0,798
Orientacija į ateitį	0,682	0,621

2. Laiko stilių klausimynas (LSK), kurio autoriai yra J. C. G. Usunier ir P. Valette – Florence (Usunier, Valette – Florence, 2007). Lietuviško šio klausimyno varianto autoriai – A. Liniauskaitė ir A. Kairys. Klausimynas susideda iš 23 teiginių, įeinančių į 6 subskales (pirmenybės organizuotam (ekonomiškam) laikui teikimo, paklusimo laikui, orientacijos į praeitį, orientacijos į ateitį, nerimo dėl prabėgusio laiko, pirmenybės nelinijiniam (neorganizuotam) laikui teikimo) (Usunier, Valette – Florence, 2007). Klausimyne naudojome ne visus klausimus – klausimus, kurie patenka į skales:

- *Pirmenybė organizuotam (ekonomiškam) laikui teikimo* (skalę sudaro 4 teiginiai) – ši skalė rodo, kad šia orientacija pasižymintys asmenys linkę organizuoti ir planuoti savo laiką, veiklą, laikytis grafiko. Jiems būdingas racionalus laiko panaudojimas, šie asmenys yra jautrūs bėgančiam laikui (Usunier, Valette – Florence, 2007).

- *Paklusimo laikui* (4 teiginiai) – asmenims, orientuotiems į šią skalę, būdingas paklusimas laikui, jiems nėra labai svarbūs praeities prisiminimai ar ateities planai. Į šią skalę orientuotiems asmenims yra būdingas vėlavimas, skubėjimas (Usunier, Valette – Florence, 2007).

- *Orientacijos į ateitį* (4 teiginiai) – atspindi susidomėjimą ateitimi. Į ją orientuoti asmenys mėgsta planuoti savo laiką, siekti savo tikslų, apsvarstyti kiekvieną sprendimą, galvoti apie ateitį. Jie yra pragmatiški, motyvuoti, kelia ilgalaikius tikslus ir atkakliai jų siekia (Usunier, Valette – Florence, 2007).

Teiginiai vertinami pagal 7 balų Likert tipo skalę. Kiekvieno teiginio įverčiai visose skalėse galėjo įgyti reikšmes nuo 1 (visiškai nepritariu) iki 7 (visiškai pritariu). Kiekvienas tiriamasis gavo po klausimyno lapą, kuriame ties kiekvienu teiginiu reikėjo pažymėti tinkamiausią atsakymą.

Leidimas naudoti šią metodiką mokomiesiems ir tyrimo tikslams gautas.

Vidiniam suderintumui nustatyti buvo apskaičiuotos Cronbach Alpha reikšmės. 7 lentelėje pateikti mūsų tyrimo metu gauti ir autorių nurodyti Cronbach Alpha koeficientai.

7 lentelė. LSK subskalių vidinio patikimumo rodikliai

LSK subskalės	Mūsų tyrimo Cronbach α rodikliai	LSK originali versija (Usunier and Valette Florence, 2007)
Paklusimas laikui	0,593	0,70
Orientacija į ateitį	0,784	0,74
Pirmenybės organizuotam laikui teikimas	0,584	0,88

3. **NEO-FFI** (NEO *Five-Factor Inventory*, Costa ir McCrae, 1992). Lietuviška versija A. Bagdonas ir kt. (2012). Klausimyną sudaro 60 klausimų. Teiginiai suskirstyti į 5 subskales po 12 klausimų:

- *Neurotizmas* (emocinis stabilumas/nestabilumas). Šio tipo asmeniui būdinga patirti neigiamus jausmus: baimę, liūdesį, nepasitenkinimą, kaltę, pyktį ir pan.

- *Ekstraversija* (tarpasmeninių santykių kokybė ir kiekybė, aktyvumo lygis, optimizmas, stimuliacijos poreikis). Šio tipo asmenys yra socialūs, aktyvūs, šnekūs, optimistai.

- *Atvirumas patyrimui* (siekis atrasti, patirti kažką naujo). Šio tipo asmenys turi lankią vaizduotę, daug dėmesio skiria vidiniams išgyvenimams, domisi išoriniu ir vidiniu pasauliu, siekia intelektualinių žinių.

- *Sutariamumas* (laipsnis, kuriuo individas sutaria su aplinkiniais). Šio tipo asmenys siekia užjausti, suprasti kitus. Pasižymintiems tokia savybė žmonėms būdingas atlaidumas, noras padėti, pasitikėjimas. Tai savybė, siejama su ketinimu siekti bendrauti su kitais (Costa et al., 1992; Barrick et al., 2002).

- *Sąmoningumas* (individo organizacijos ir planavimo laipsnis, impulsų kontrolė, atkaklumas). Šio tipo asmenys planuoja, organizuoja užduotis, siekia akademinio išsilavinimo.

Teiginiai vertinami pagal 5 balų Likert tipo skalę. Kiekvieno teiginio įverčiai visose skalėse galėjo įgyti reikšmes nuo 1 (visiškai nesutinku) iki 5 (visiškai sutinku). Kiekvienas tiriamasis gavo po klausimyno lapą, kuriame ties kiekvienu teiginiu reikėjo pažymėti tinkamiausią atsakymą.

Leidimas naudoti šią metodiką mokomiesiems ir tyrimo tikslams gautas.

Vidiniam suderintumui nustatyti buvo apskaičiuotos Cronbach Alpha reikšmės. 8 lentelėje pateikti mūsų tyrimo metu gauti ir autorių nurodyti Cronbach Alpha koeficientai.

8 lentelė. NEO-FFI subskalių vidinio patikimumo rodikliai

NEO-FFI subskalės	Mūsų tyrimo Cronbach α rodikliai	Autorių pateikiami Cronbach α rodikliai
Neurotizmas	0,697	0,82
Ekstraversija	0,708	0,80
Atvirumas patyrimui	0,501	0,63
Sutariamumas	0,593	0,66
Sąmoningumas	0,683	0,85

4. Demografinis klausimynas. Klausimynas sudarytas iš 8 klausimų, kurie leidžia gauti informaciją apie tiriamųjų amžių, lytį, gyvenamą vietą, dėstomą dalyką, darbo stažą, naudojamas laiko planavimo priemonės. Klausimynas padeda išsiaiškinti, ar tiriamieji linkę smulkiai planuoti savo dieną bei kaip vertina savo gebėjimą planuoti laiką balais nuo 1 (labai blogai) iki 10 (puikiai).

3. 3. Procedūra

Tyrimas vyko 2011 12 20 – 2012 03 15. Kiekvienas tiriamasis buvo ištirtas individualiai. Tiriamiesiems buvo pateikti klausimynai (1 priedas) ir paprašyta (garantuojant anonimiškumą) juos užpildyti apibraukiant tinkamą atsakymo variantą.

Iš pradžių buvo pateikta demografinis klausimynas ir tiriamųjų prašoma atsakyti į klausimus pasirenkant vieną iš pateiktų atsakymų arba įrašant savo atsakymo variantą.

Psichologinio laiko klausimyne (PLK) buvo pateikta tokia instrukcija: „Toliau pateikiami požiūriai į laiką, kurie būna gana skirtingi. Jūsų užduotis – prie kiekvieno teiginio (požiūrio) pažymėti Jūsų asmeninę nuomonę labiausiai atitinkantį atsakymo variantą. Atidžiai perskaitykite kiekvieną teiginį. Pagal tai, kaip jis Jums tinka, pasirinkite vieną iš atsakymų variantų ir pažymėkite jį varnele. Čia nėra nei teisingų, nei klaidingų atsakymų; būkite atviras (-a) ir nuoširdus (-i), išreiškdamas savo nuomonę“.

Prieš Laiko stilių klausimyną (LSK) tiriamiesiems pateikiama trumpa instrukcija: „Perskaitykite kiekvieną teiginį ir kuo nuoširdžiau atsakykite į klausimą: „Ar tai Jums būdinga, arba tinka?“ Naudodamiesi skale, pažymėkite atitinkamą langelį. Atsakykite į VISUS klausimus“.

Prieš NEO-FFI metodiką tiriamiesiems buvo pateikta tokia instrukcija: „Atidžiai perskaitykite kiekvieną teiginį. Apibraukite tą atsakymą, kuris labiausiai atitinka Jūsų sutikimą ar nesutikimą su tuo teiginiu. Įsitikinkite, kad pažymėjote vietoje ir teisingai“.

3. 4. Duomenų apdorojimas

Duomenys apdoroti naudojant statistinį paketą SPSS 17 for Windows ir Excel programa. Duomenų normališkumas buvo patikrintas Shapiro – Wilk testu. Atsižvelgiant į skalių normalumo patikrinimą, šiame darbe bus naudojami neparametriniai statistikos kriterijai: taikytas Mano-Vitnio (Mann-Whitney) testas, Kruskalo – Voliso kriterijus. Koreliaciniams ryšiams nustatyti taikytas Spirmeno koreliacijos koeficientas, atlikta regresinė analizė. Taip pat apskaičiuojama Cronbach alpha.

4. REZULTATAI

Siekiant išsiaiškinti, kokius statistinius kriterijus taikyti, buvo patikrintas asmenybės bruožų, laiko planavimo, organizuoto laiko ir laiko perspektyvų (orientacija į ateitį, paklusimas laikui) skalių normališkumas. Normalumui patikrinti taikomas Šapiro – Wilk (Shapiro-Wilk) testas (9 lentelė).

9 lentelė. Skalių normalumo patikrinimas

	Šapiro-Wilk		
	Statistika	df	p
Neurotizmas	0,984	100	0,278
Ekstraversija	0,986	100	0,345
Atvirumas patyrimui	0,976	100	0,068
Sutariamumas	0,962	100	0,005
Sąmoningumas	0,969	100	0,019
Laiko planavimas (PLK)	0,966	100	0,010
Orientacija į ateitį (PLK)	0,980	100	0,137
Organizuotas (ekonomiškas) laikas (LKS)	0,960	100	0,004
Paklusimas laikui (LSK)	0,917	100	0,000
Orientacija į ateitį (LSK)	0,965	100	0,009

9 lentelėje pateikti duomenys rodo, kad reikšmingai nuo normaliojo skiriasi Sutariamumas, Sąmoningumas, Laiko planavimas (PLK) ir visos LSK skalės, nes jų p reikšmės $< 0,05$. Jeigu $p > 0,05$, tai duomenys yra pasiskirstę pagal normalųjį dėsnį. Kadangi parametriniai kriterijai tiktų tik kai kuriais atvejais (kai duomenys pasiskirstę pagal normalųjį dėsnį), tai taikysime neparametrinius kriterijus.

4. 1. Laiko planavimo ir asmenybės bruožų įverčių nustatymas tarp amžiaus grupių

Pirmasis tyrimo uždavinys: palyginti jaunesnių (iki 40 m.) ir vyresnių (virš 40 m.) pedagogų laiko planavimo bei asmenybės bruožų ypatumus.

Siekiant realizuoti pirmą uždavinį, PLK, LSK skalių įverčių palyginimui tarp amžiaus grupių taikytas neparametrinis Mano-Vitnio (Mann-Whitney) testas, kuris leidžia patikrinti dviejų nepriklausomų imčių skirstynius. Taikant šį testą, galime nustatyti, ar tarp amžiaus skirtingų skalių reikšmės statistiškai reikšmingai skiriasi. Jeigu $p < 0,05$, tuomet reikšmių pasiskirstymas tarp amžiaus nėra toks pat.

10 lentelė. Laiko parametrų reikšmių palyginimas tarp amžiaus grupių (PLK, LSK)

	Amžius	N	Vidutinis rangas	Z	p
Laiko planavimas (PLK)	iki 40 m.	57	41,20	-3,708	0,000*
	40 m. ir daugiau	43	62,83		
Orientacija į ateitį (PLK)	iki 40 m.	57	43,52	-2,788	0,005*
	40 m. ir daugiau	43	59,76		
Organizuotas (ekonomiškas) laikas (LSK)	iki 40 m.	57	43,21	-2,902	0,004*
	40 m. ir daugiau	43	60,16		
Paklusimas laikui (LSK)	iki 40 m.	57	50,25	-0,088	0,922
	40 m. ir daugiau	43	50,83		
Orientacija į ateitį (LSK)	iki 40 m.	57	49,36	-0,454	0,650
	40 m. ir daugiau	43	52,01		

* statistiškai reikšmingas skirtumas

Lyginant LSK, PLK skalių įverčius pagal amžiaus grupes, rasti trys statistiškai reikšmingi skirtumai. Skalėje Laiko planavimas (PLK) ($Z = -3,708$; $p = 0,000$) vyresnio (virš 40 m.) amžiaus grupės tiriamųjų vidutinis rangas didesnis (62,83) nei jaunesnio (iki 40 m.) amžiaus grupės tiriamųjų (41,20) – jie skiriasi statistiškai reikšmingai, nes $p < 0,05$. Skalėje Orientacija į ateitį (PLK) jaunesnio (iki 40 m.) amžiaus grupės tiriamųjų ir vyresnio (virš 40 m.) amžiaus grupės respondentų vidutiniai rangai taip pat skiriasi statistiškai reikšmingai ($Z = -2,788$; $p = 0,005$). Jaunesnio (iki 40 m.) amžiaus grupės tiriamųjų vidutinis rangas – 43,52, o vyresnio (virš 40 m.) amžiaus grupės tiriamųjų – 59,76. Kaip matome, vyresnio (virš 40 m.) amžiaus grupės tiriamųjų vidutinio rango reikšmė didesnė. Skalėje Organizuotas (ekonomiškas) laikas ($Z = -2,902$; $p = 0,004$) vyresnio (virš 40 m.) amžiaus grupės tiriamųjų vidutinis rangas didesnis (60,16) nei jaunesnio (iki 40 m.) amžiaus grupės tiriamųjų (43,21) – jie skiriasi statistiškai reikšmingai. Galime teigti, kad su amžiumi orientacijos į ateitį, laiko planavimo, organizuoto (ekonomiško) laiko įverčiai didėja, t. y., su amžiumi susitelkimas į ateitį, laiko planavimas didėja. Kuo jaunesnis amžius, tuo tiriamieji mažiau orientuoti į ateitį, linkę planuoti savo laiką. Kitose

skalėse reikšmingų skirtumų nerasta, vidutiniai rangai panašūs. Gauti duomenys leidžia patvirtinti pirmąją tyrimo hipotezę – tikėtina, jog vyresnio (virš 40 m.) amžiaus pedagogai, lyginant su jaunesnio (iki 40 m.) amžiaus pedagogais, linkę labiau planuoti savo laiką.

Siekiant realizuoti pirmą uždavinį, buvo apskaičiuotas NEO-FFI asmenybės bruožų skalių įverčių palyginimas tarp amžiaus grupių, kuris pateiktas 11 lentelėje. Duomenys buvo statistiškai apdoroti taikant Mano-Vitnio (Mann-Whitney) kriterijų.

11 lentelė. Asmenybės bruožų įverčių palyginimas tarp amžiaus grupių (NEO-FFI)

	Amžiaus grupės	N	Vidutinis rangas	Z	p
Neurotizmas	iki 40 m.	57	56,32	-2,315	0,021*
	40 m. ir daugiau	43	42,78		
Ekstraversija	iki 40 m.	57	48,96	-0,614	0,539
	40 m. ir daugiau	43	52,55		
Atvirumas patyrimui	iki 40 m.	57	48,56	-0,771	0,441
	40 m. ir daugiau	43	53,07		
Sutariamumas	iki 40 m.	57	52,14	-0,656	0,512
	40 m. ir daugiau	43	48,33		
Sąmoningumas	iki 40 m.	57	47,32	-1,268	0-205
	40 m. ir daugiau	43	54,72		

* statistiškai reikšmingas skirtumas

Nustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas skalėje Neurotizmas ($Z=-2,315$; $p=0,021$): jaunesnio (iki 40 m.) amžiaus grupės tiriamųjų vidutinis rangas didesnis (56,32) nei vyresnio (virš 40 m.) amžiaus grupės tiriamųjų (42,78). Galima teigti, kad jaunesnio (iki 40 m.) amžiaus pedagogai pasižymi aukštesniu neurotizmo lygiu nei vyresnio (virš 40 m.) amžiaus pedagogai.

4. 2. Skirtingą darbo stažą turinčių pedagogų laiko planavimo ir asmenybės bruožų įverčių palyginimas

Antrasis tyrimo uždavinys – palyginti skirtingą darbo stažą turinčių pedagogų laiko planavimo ir asmenybės bruožų ypatumus.

Kad palygintume skirtingą darbo stažą turinčių pedagogų laiko planavimo ir asmenybės bruožų ypatumus, taikysime neparametrinius kriterijus, kurie nereikalauja skirstinio normalumo. Kadangi lyginamos keturios nepriklausomos imtys, tai taikomas Kruskalo – Voliso kriterijus. 12 lentelėje pateikiamas skirtingą darbo stažą turinčių pedagogų asmenybės bruožų įverčių palyginimas (NEO-FFI).

12 lentelė. Skirtingą darbo stažą turinčių pedagogų asmenybės bruožų įverčių palyginimas (NEO-FFI).

	Stažas	N	Vidutinis rangas	Chi-kvadratas	df	p
Neurotizmas	iki 5m.	30	54,30	3,167	3	0,367
	6-15m.	28	53,00			
	16-25m.	20	51,83			
	virš 25m.	22	40,93			
Ekstraversija	iki 5m.	30	49,55	0,056	3	0,997
	6-15m.	28	51,32			
	16-25m.	20	50,68			
	virš 25m.	22	50,59			
Atvirumas patyrimui	iki 5m.	30	50,17	0,754	3	0,860
	6-15m.	28	46,89			
	16-25m.	20	53,30			
	virš 25m.	22	52,89			
Sutariamumas	iki 5m.	30	51,75	1,484	3	0,686
	6-15m.	28	53,20			
	16-25m.	20	43,60			
	virš 25m.	22	51,64			
Sąmoningumas	iki 5m.	30	49,58	2,701	3	0,440
	6-15m.	28	52,77			
	16-25m.	20	42,30			
	virš 25m.	22	56,32			

12 lentelėje matome, kad, palyginus skirtingą darbo stažą turinčių pedagogų asmenybės bruožų įverčius, statistiškai reikšmingų skirtumų nėra.

13 lentelė. Skirtingą darbo stažą turinčių pedagogų laiko parametrų įverčių palyginimas (PLK, LSK)

	Stažas	N	Vidutinis rangas	Chi-kvadratas	df	p
Laiko planavimas (PLK)	iki 5m.	30	39,42	12,316	3	0,006*
	6-15m.	28	52,55			
	16-25m.	20	46,00			
	virš 25m.	22	67,09			
Orientacija į ateitį (PLK)	iki 5m.	30	42,83	6,573	3	0,087
	6-15m.	28	49,64			
	16-25m.	20	49,05			
	virš 25m.	22	63,36			
Organizuotas (ekonomiškas) laikas (LSK)	iki 5m.	30	41,80	8,586	3	0,035*
	6-15m.	28	51,86			
	16-25m.	20	46,00			
	virš 25m.	22	64,73			
Paklusimas laikui (LSK)	iki 5m.	30	48,87	0,570	3	0,903
	6-15m.	28	53,95			
	16-25m.	20	48,88			
	virš 25m.	22	48,82			
Orientacija į ateitį (LSK)	iki 5m.	30	44,25	2,824	3	0,420
	6-15m.	28	53,27			
	16-25m.	20	48,88			
	virš 25m.	22	56,98			

Nustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas skalėje Laiko planavimas (PLK) ($p=0,006$). Iš vidutinių rangų matome, kad didžiausia Laiko planavimo skalės reikšmė yra tiriamųjų, turinčių didesnę nei 25 m. pedagoginio darbo stažą (67,09), mažiausia – iki 5m. pedagoginio darbo stažą (39,42). Vadinasi, kuo didesnis darbo stažas, tuo geresnis laiko planavimas. Kitas statistiškai reikšmingas skirtumas buvo nustatytas Organizuoto (ekonomiško) laiko skalėje ($p=0,035$). Iš vidutinių rangų matome, kad didžiausia Organizuoto (ekonomiško) laiko skalės reikšmė yra tiriamųjų, turinčių didesnę nei 25 m. pedagoginio darbo stažą (64,73), mažiausia – iki 5 m. pedagoginio darbo stažą (41,80). Vadinasi, dažniausiai linkę organizuoti ir planuoti laiką tie tiriamieji, kurių darbo stažas didžiausias, o rečiausiai – kurių darbo stažas mažiausias.

4. 3. Ryšių tarp laiko planavimo ir asmenybės bruožų nustatymas

Trečiasis tyrimo uždavinys – išanalizuoti galimas sąsajas tarp pedagogų laiko planavimo ir asmenybės bruožų.

Nustatyti ryšiams tarp asmenybės bruožų ir laiko planavimo įverčių, taikomas Spirmeno koreliacijos koeficientas (r). Šis koreliacijos koeficientas parodo, ar tarp kintamųjų yra statistiškai reikšmingas tiesinis ryšys. Ryšys yra statistiškai reikšmingas, jeigu $p < 0,05$.

Siekiant realizuoti trečią tyrimo uždavinį, t. y., nustatyti galimas sąsajas tarp laiko planavimo ir asmenybės bruožų, buvo atlikta koreliacinė analizė, kurios rezultatai pateikti 14 lentelėje.

14 lentelė. Koreliacijos tarp laiko parametrų ir asmenybės bruožų (PLK, LSK, NEO-FFI)

		PLK		LSK		
		Laiko planavimas	Orientacija į ateitį	Organizuotas (ekonomiškas) laikas	Paklusimas laikui	Orientacija į ateitį
Neurotizmas	r	0,025	-0,024	-0,022	-0,094	0,109
	p	0,803	0,816	0,832	0,354	0,279
	N	100	100	100	100	100
Ekstraversija	r	-0,088	-0,060	0,037	-0,180	-0,049
	p	0,384	0,550	0,717	0,072	0,629
	N	100	100	100	100	100
Atvirumas patyrimui	r	-0,077	-0,010	-0,233*	-0,135	0,036
	p	0,449	0,918	0,020	0,182	0,725
	N	100	100	100	100	100
Sutariamumas	r	-0,041	-0,053	0,102	0,092	0,154
	p	0,682	0,600	0,311	0,364	0,125
	N	100	100	100	100	100
Sąmoningumas	r	0,169*	0,132	0,090	0,151	-0,134
	p	0,048	0,065	0,374	0,035	0,069
	N	100	100	100	100	100

*Koreliacija statistiškai reikšminga, $p < 0,05$

Kaip matome, rastas neigiamas ryšys tarp Atvirumo patyrimui ir Organizuoto (ekonomiško) laiko (LSK) ($r = -0,233$, $p < 0,05$). Neigiamas koreliacijos koeficientas rodo, kad ryšys tarp nagrinėjamų požymių yra atvirkštinis. Tai reiškia, kad didėjant vienam kriterijui – mažėja kitas. Vadinasi, kuo didesnis atvirumo patyrimui išreikštumas, tuo silpnesnis organizuoto (ekonomiško) laiko išreikštumas. Arba atvirkščiai, kuo didesnis organizuoto (ekonomiško) laiko išreikštumas, tuo silpnesnis atvirumo patyrimui išreikštumas. Taip pat rastas teigiamas ryšys tarp Sąmoningumo ir Laiko planavimo (PLK)

($r=0,169$, $p=0,048<0,05$). Teigiamas koreliacijos koeficientas rodo, kad didėjant vienam kriterijui, didėja ir kitas. Vadinasi, didėjant sąmoningumo įverčiams, didėja ir laiko planavimo įverčiai. Pasitvirtino antroji tyrimo hipotezė – tikėtina, jog egzistuoja teigiamas ryšys tarp pedagogų laiko planavimo ir sąmoningumo.

Siekiant išsamiau išanalizuoti trečią uždavinį, buvo paskaičiuotos skirtingo amžiaus pedagogų koreliacijos tarp laiko planavimo ir asmenybės bruožų. Rezultatai gauti, paskaičiuavus Spirmeno koreliacijos koeficientą, ir pateikti 15 lentelėje.

15 lentelė. Vyresnio amžiaus tiriamųjų koreliacijos tarp laiko parametrų ir asmenybės bruožų (PLK, LSK, NEO-FFI)

		PLK		LSK		
		Laiko planavimas	Orientacija į ateitį	Organizuotas (ekonomiškas) laikas	Paklusimas laikui	Orientacija į ateitį
Neurotizmas	R	0,170	0,053	-0,063	0,029	0,182
	P	0,276	0,735	0,687	0,854	0,244
	N	43	43	43	43	43
Ekstraversija	R	-0,075	-0,155	0,172	-0,264	-0,075
	P	0,635	0,320	0,270	0,087	0,634
	N	43	43	43	43	43
Atvirumas patyrimui	R	-0,066	-0,077	-0,335*	-0,051	0,144
	P	0,675	0,624	0,028	0,745	0,357
	N	43	43	43	43	43
Sutariamumas	R	0,046	0,034	0,135	0,097	0,156
	P	0,769	0,829	0,389	0,538	0,317
	N	43	43	43	43	43
Sąmoningumas	R	0,237	0,037	0,327*	0,302*	0,089
	P	0,125	0,813	0,032	0,049	0,570
	N	43	43	43	43	43

*Koreliacija statistiškai reikšminga, $p<0,05$

Analizuojant vyresnio (virš 40 m.) amžiaus tiriamųjų ryšius, nustatyta, kad statistiškai reikšmingai koreliuoja Atvirumas patyrimui su Organizuotu (ekonomišku) laiku (LSK) ($r=-0,335$, $p=0,028<0,05$). Neigiamas koreliacijos koeficientas rodo, kad ryšys tarp nagrinėjamų požymių yra atvirkštinis. Tai reiškia, kad didėjant vienam kriterijui – mažėja kitas. Vadinasi, kuo didesnis atvirumo patyrimui išreikštumas, tuo silpnesnis organizuoto (ekonomiško) laiko išreikštumas. Arba atvirkščiai, kuo didesnis organizuoto (ekonomiško) laiko išreikštumas, tuo silpnesnis atvirumo patyrimui išreikštumas. Nustatytos statistiškai reikšmingos koreliacijos tarp Sąmoningumo ir Organizuoto

(ekonomiško) laiko (LSK) ($r=0,327$, $p=0,032<0,05$), Paklusimo laikui (LSK) ($r=0,302$, $p=0,049<0,05$). Šie koreliacijos koeficientai yra teigiami. Tai reiškia, kad didesnės sąmoningumo reikšmės šioje amžiaus grupėje yra susijusios su didesnėmis organizuoto (ekonomiško) laiko ir paklusimo laikui reikšmėmis.

Analizuojant ryšius jaunesnių tiriamųjų grupėje (iki 40 m.), nustatyta, kad nėra nė vienos statistiškai reikšmingos koreliacijos tarp laiko planavimo ir asmenybės bruožų (2 priedas, 1 lentelė).

Siekiant realizuoti trečią uždavinį, buvo paskaičiuotos didmiestyje, miestelyje, kaime gyvenančių tiriamųjų koreliacijos tarp laiko planavimo ir asmenybės bruožų. Rezultatai gauti paskaičiuavus Spirmeno koreliacijos koeficientą.

16 lentelė. Miestelyje gyvenančių tiriamųjų koreliacijos tarp laiko parametrų ir asmenybės bruožų (PLK, LSK, NEO-FFI)

		PLK		LSK		
		Laiko planavimas	Orientacija į ateitį	Organizuotas (ekonomiškas) laikas	Paklusimas laikui	Orientacija į ateitį
Neurotizmas	r	-0,188	-0,315	0,132	-0,058	-0,306
	p	0,442	0,189	0,065	0,814	0,202
	N	19	19	19	19	19
Ekstraversija	r	-0,137	-0,251	-0,108	-0,232	0,098
	p	0,575	0,299	0,133	0,340	0,688
	N	19	19	19	19	19
Atvirumas patyrimui	r	-0,188	-0,106	-0,134	0,237	0,445
	p	0,440	0,666	0,063	0,329	0,056
	N	19	19	19	19	19
Sutariamumas	r	-0,016	-0,148	0,008	0,218	-0,055
	p	0,949	0,546	0,907	0,370	0,823
	N	19	19	19	19	19
Sąmoningumas	r	0,721**	0,255	0,412**	-0,067	0,331
	p	0,000	0,293	0,000	0,784	0,166
	N	19	19	19	19	19

** Koreliacija statistiškai reikšminga, $p<0,01$

Kaip matome, rastas statistiškai reikšmingas teigiamas ryšys tarp Sąmoningumo ir Laiko planavimo ($r=0,721$, $p=0,000<0,01$), Organizuoto (ekonomiško) laiko ($r=0,412$, $p=0,000<0,01$). Teigiamas koreliacijos koeficientas rodo, kad didėjant vienam kriterijui, didėja ir kitas. Vadinasi, kuo didesnis miestelyje gyvenančių pedagogų laiko planavimo, organizuoto (ekonomiško) laiko išreikštumas, tuo didesnis sąmoningumas.

17 lentelė. Kaime gyvenančių tiriamųjų koreliacijos tarp laiko parametru ir asmenybės bruožų (PLK, LSK, NEO-FFI)

		PLK		LSK		
		Laiko planavimas	Orientacija į ateitį	Organizuotas (ekonomiškas) laikas	Paklusimas laikui	Orientacija į ateitį
Neurotizmas	r	-0,054	-0,059	0,155	-0,280	0,044
	p	0,791	0,771	0,124	0,157	0,826
	N	27	27	27	27	27
Ekstraversija	r	-0,130	-0,055	-0,147	-0,046	-0,016
	p	0,517	0,786	0,145	0,819	0,939
	N	27	27	27	27	27
Atvirumas patyrimui	r	0,054	0,093	-0,188	-0,147	0,228
	p	0,791	0,644	0,244	0,466	0,253
	N	27	27	27	27	27
Sutariamumas	r	-0,022	-0,022	0,063	0,493**	0,363
	p	0,913	0,915	0,533	0,009	0,063
	N	27	27	27	27	27
Sąmoningumas	r	-0,090	-0,185	0,525**	0,211	-0,309
	p	0,655	0,355	0,000	0,292	0,117
	N	27	27	27	27	27

** Koreliacija statistiškai reikšminga, $p < 0,01$

Kaip matome, rastas statistiškai reikšmingas teigiamas ryšys tarp Sąmoningumo ir Organizuoto (ekonomiško) laiko (LSK) ($r=0,525$, $p=0,000 < 0,01$). Teigiamas koreliacijos koeficientas rodo, kad didėjant vienam kriterijui, didėja ir kitas. Vadinasi, kuo didesnis kaime gyvenančių tiriamųjų organizuoto (ekonomiško) laiko išreikštumas, tuo didesnis sąmoningumo išreikštumas. Statistiškai reikšmingas teigiamas ryšys rastas tarp Sutariamumo ir Paklusimo laikui (LSK) ($r=0,493$, $p=0,009 < 0,01$). Vadinasi, kuo didesnis sutariamumo išreikštumas, tuo didesnis paklusimas laikui.

Taip pat buvo paskaičiuotos didmiestyje gyvenančių tiriamųjų koreliacijos tarp laiko planavimo ir asmenybės bruožų (2 priedas, 2 lentelė). Iš gautų duomenų matome, kad nerastas nė vienas statistiškai reikšmingas ryšys.

Siekiant išsamiau išanalizuoti 3 uždavinį, buvo paskaičiuotos moterų ir vyrų koreliacijos tarp laiko planavimo bei asmenybės bruožų. Rezultatai gauti paskaičiavus Spirmeno koreliacijos koeficientą.

18 lentelė. Vyrų tiriamųjų koreliacijos tarp laiko parametrų ir asmenybės bruožų (PLK, LSK, NEO-FFI)

		PLK		LSK		
		Laiko planavimas	Orientacija į ateitį	Organizuotas (ekonomiškas) laikas	Paklusimas laikui	Orientacija į ateitį
Neurotizmas	r	0,355	0,235	-0,040	0,180	0,240
	p	0,125	0,318	0,629	0,447	0,308
	N	20	20	20	20	20
Ekstraversija	r	-0,332	-0,230	0,160	-0,492*	-0,158
	p	0,152	0,329	0,050	0,028	0,506
	N	20	20	20	20	20
Atvirumas patyrimui	r	-0,002	0,111	0,117	-0,124	0,085
	p	0,992	0,642	0,153	-0,601	0,722
	N	20	20	20	20	20
Sutariamumas	r	-0,132	-0,051	0,064	0,195	0,313
	p	0,578	0,830	0,439	0,409	0,179
	N	20	20	20	20	20
Sąmoningumas	r	-0,045	-0,104	0,008	-0,228	0,086
	p	0,850	0,663	0,907	0,334	0,718
	N	20	20	20	20	20

*Koreliacija statistiškai reikšminga, $p < 0,05$

18 lentelėje matome, kad rastas neigiamas ryšys tarp Ekstraversijos ir Paklusimo laikui (LSK) ($r = -0,492$, $p = 0,000 < 0,05$). Neigiamas koreliacijos koeficientas rodo, kad ryšys tarp nagrinėjamų požymių yra atvirkštinis. Vadinasi, kuo didesnis paklusimo laikui išreikštumas, tuo silpnesnis ekstraversijos išreikštumas. Arba atvirkščiai, kuo didesnis ekstraversijos išreikštumas, tuo silpnesnis paklusimo laikui išreikštumas.

19 lentelė. Moterų tiriamųjų koreliacijos tarp laiko parametų ir asmenybės bruožų (PLK, LSK, NEO-FFI)

		PLK		LSK		
		Laiko planavimas	Orientacija į ateitį	Organizuotas (ekonomiškas) laikas	Paklusimas laikui	Orientacija į ateitį
Neurotizmas	r	0,115	0,100	-0,028	-0,092	0,145
	p	0,311	0,376	0,839	0,415	0,199
	N	80	80	80	80	80
Ekstraversija	r	-0,047	-0,086	-0,182	-0,097	-0,028
	p	0,681	0,449	0,176	0,391	0,806
	N	80	80	80	80	80
Atvirumas patyrimui	r	-0,051	0,039	-0,194	-0,099	0,067
	p	0,654	0,734	0,148	0,384	0,556
	N	80	80	80	80	80
Sutariamumas	r	0,040	0,035	0,169	0,096	0,145
	p	0,727	0,756	0,210	0,395	0,198
	N	80	80	80	80	80
Sąmoningumas	r	0,172	0,027	0,264*	0,149	-0,028
	p	0,127	0,810	0,047	0,188	0,807
	N	80	80	80	80	80

*Koreliacija statistiškai reikšminga, $p < 0,05$

Nustatytas statistiškai reikšmingas teigiamas ryšys tarp Sąmoningumo ir Organizuoto (ekonomiško) laiko (LSK) ($r=0,264$, $p=0,047 < 0,05$). Teigiamas koreliacijos koeficientas rodo, kad didėjant vienam kriterijui, didėja ir kitas. Vadinasi, kuo didesnis moterų tiriamųjų organizuoto (ekonomiško) laiko išreikštumas, tuo didesnis sąmoningumas.

Siekiant nustatyti, ar asmenybės bruožai gali numatyti laiko planavimą (PLK metodika), tyrimo metu buvo atlikta regresinė analizė.

20 lentelė. Laiko planavimą numatančių asmenybės bruožų analizės rezultatai

Determinacijos koeficientas R ²	Asmenybės bruožai	B koeficientas	Beta koeficientas (β)	t	p	VIF
0,223	Neurotizmas	-0,006	-0,010	-0,090	0,928	1,163
	Ekstraversija	-0,073	-0,125	-1,093	0,277	1,328
	Atvirumas patyrimui	-0,028	-0,054	-0,522	0,603	1,064
	Sutariamumas	0,073	0,091	0,892	0,375	1,148
	Sąmoningumas	0,285	0,422	0,175	0,000	1,322

20 lentelėje pateikti laiko planavimą numatančių asmenybės bruožų analizės rezultatai. Atlikus regresinę analizę, ryšio stiprumo matas R² gautas 0,223. Tai reiškia, kad modelis yra tinkamas regresinei analizei, nes paaiškina apie 22 % priklausomo kintamojo sklaidos apie jo vidurkį. Duomenys rodo, kad statistiškai reikšmingas yra sąmoningumo koeficientas ($\beta=0,422$, $p<0,01$). Galima daryti išvadą, kad didėjant sąmoningumui, didėja ir laiko planavimas.

Pakartojus regresinę analizę tik su statistiškai reikšmingais kintamaisiais (sąmoningumu), modelis paaiškina didesnę (apie 25 %) priklausomo kintamojo sklaidos apie jo vidurkį (2 priedas, 3 lentelė).

4. 4. Laiko planavimo sąsajos su demografinėmis charakteristikomis

Ketvirtas tyrimo uždavinys – nustatyti pedagogų laiko planavimo sąsajas su demografinėmis charakteristikomis.

Analizuojant rezultatus, buvo žiūrima, ar laiko planavimui turi įtakos tiriamųjų darbo stažas, amžius. Siekiant nustatyti šiuos ryšius, taikytas Spirmeno koreliacijos koeficientas.

21 lentelėje pateikti amžiaus, darbo stažo ir laiko parametrų koreliacijos koeficientai, paskaičiuoti naudojant PLK, LSK metodikomis gautus duomenis. Kaip matome iš pateiktų rezultatų, tiriamųjų darbo stažas statistiškai reikšmingai koreliuoja su Laiko planavimu (PLK) ($r=0,311$, $p=0,002<0,01$), Orientacija į ateitį (PLK) ($r=0,254$, $p=0,011<0,05$), Organizuotu (ekonomišku) laiku (LSK) ($r=0,257$, $p=0,010<0,01$). Teigiamas koreliacijos koeficientas parodo, kad didėjant vienam kriterijui, didėja ir kitas. Vadinasi, didėjant darbo stažui, gerėja laiko planavimas, organizuotas (ekonomiškas) laikas, stiprėja orientacijos į ateitį.

Amžius statistiškai reikšmingai koreliuoja su Laiko planavimu (PLK) ($r=0,336$, $p=0,001<0,01$), Orientacija į ateitį (PLK) ($r=0,206$, $p=0,040<0,05$), Organizuotu (ekonomišku) laiku (LSK) ($r=0,274$, $p=0,006<0,01$). Vadinasi, didėjant amžiui, gerėja laiko planavimas, organizuotas (ekonomiškas) laikas, stiprėja orientacija į ateitį,

21 lentelė. Amžiaus, darbo stažo ir laiko parametrų koreliacijos koeficientai (PLK, LSK)

		Amžius	Darbo stažas mokykloje
Laiko planavimas (PLK)	R	0,336**	0,311**
	P	0,001	0,002
	N	100	100
Orientacija į ateitį (PLK)	R	0,206*	0,254*
	P	0,040	0,011
	N	100	100
Organizuotas (ekonomiškas) laikas	r	0,274**	0,257**
	p	0,006	0,010
	N	100	100
Paklusimas laikui (LSK)	r	-0,031	0,002
	p	0,761	0,988
	N	100	100
Orientacija į ateitį (LSK)	r	0,095	0,136
	p	0,349	0,178
	N	100	100

** Koreliacija statistiškai reikšminga, $p<0,01$

*Koreliacija statistiškai reikšminga, $p<0,05$

Taip pat dar buvo apskaičiuotas PLK, LSK skalių reikšmių pasiskirstymas vyrų ir moterų imtyje, kuris pateiktas 22 lentelėje. Duomenys buvo statistiškai apdoroti taikant Mano-Vitnio (Mann-Whitney) kriterijų.

22 lentelė. PLK, LSK skalių reikšmių pasiskirstymas moterų ir vyrų imtyje

	Lytis	N	Vidutinis rangas	Z	P
Laiko planavimas (PLK)	Vyras	20	38,08	-2,152	0,031*
	Moteris	80	53,61		
Orientacija į ateitį (PLK)	Vyras	20	35,25	-2,644	0,008*
	Moteris	80	54,31		
Organizuotas (ekonomiškas) laikas (LSK)	Vyras	20	31,68	-3,255	0,001*
	Moteris	80	55,21		
Paklusimas laikui (LSK)	Vyras	20	42,30	-1,419	0,156
	Moteris	80	52,55		
Orientacija į ateitį (LSK)	Vyras	20	42,70	-1,349	0,177
	Moteris	80	52,45		

* statistiškai reikšmingas skirtumas

Lyginant LSK, PLK skalių reikšmių pasiskirstymą moterų ir vyrų imtyje, rasti trys statistiškai reikšmingi skirtumai. Skalėje Laiko planavimas (PLK) ($Z=-2,152$; $p=0,031$) moterų tiriamųjų vidutinis rangas didesnis (53,61) nei vyrų (38,08) – jie skiriasi statistiškai reikšmingai, nes $p<0,05$. Skalėje Orientacija į ateitį (PLK) vyrų tiriamųjų ir moterų respondenčių vidutiniai rangai taip pat skiriasi statistiškai reikšmingai ($Z=-2,644$; $p=0,008$). Vyrų tiriamųjų vidutinis rangas – 35,25, o moterų tiriamųjų – 54,31. Kaip matome, moterų vidutinio rango reikšmė didesnė. Skalėje Organizuotas (ekonomiškas) laikas (LSK) ($Z=-3,255$; $p=0,001$) moterų tiriamųjų vidutinis rangas didesnis (55,21) nei vyrų (31,68) – jie skiriasi statistiškai reikšmingai. Galime teigti, kad moterys labiau nei vyrai susitelkusios į ateitį, planuoja, organizuoja savo laiką.

Lyginant laiko planavimo įverčius tarp gyvenamos vietos, statistiškai reikšmingų skirtumų nerasta (2 priedas, 4 lentelė).

5. REZULTATŲ APITARIMAS

Šio tyrimo tikslas – nustatyti pedagogų laiko planavimo ir asmenybės bruožų ypatumus bei atskleisti laiko planavimo sąsajas su asmenybės bruožais, amžiumi, pedagoginio darbo stažu. Šiam tikslui pasiekti buvo naudojamosi A. Linauskaitės psichologinio laiko klausimynu (PLK), kuriame buvo reikalingos tik tos skalės, kurios matuoja laiko planavimą, orientaciją į ateitį. Taip pat buvo naudojamosi J. C. G. Usunier ir P. Valette – Florences laiko stilių klausimynu (LSK). Pastarajame klausimyne buvo trys skalės, reikšmingos šiam darbui, t. y. organizuoto (ekonomiško) laiko skalė, orientacija į ateitį skalė ir paklusimas laikui skalė. Trečiasis klausimynas, kuriuo buvo naudojamosi šiame darbe – NEO Penkių faktorių klausimynas (NEO–FFI). Šiame klausimyne buvo visos reikalingos asmenybės bruožų skalės (neurotizmas, ekstraversija, atvirumas patyrimui, sutariamumas, sąmoningumas).

Pirmasis tyrimo uždavinys – palyginti jaunesnių (iki 40 m.) ir vyresnių (virš 40 m.) amžiaus pedagogų laiko planavimo bei asmenybės bruožų ypatumus. Naudojantis PLK, LSK ir NEO-FFI klausimynais, buvo palyginti jaunesnių (iki 40 m.) ir vyresnių (virš 40 m.) amžiaus pedagogų laiko parametrų ir asmenybės bruožų ypatumai. Rasti keli statistiškai reikšmingi skirtumai. Nustatyti statistiškai reikšmingi aukštesni vyresnio (virš 40 m.) amžiaus tiriamųjų įverčiai PLK Orientacija į ateitį skalėje ($Z=-2,788$; $p=0,005$). Atsižvelgiant į šiuos rezultatus, būtų galima teigti, kad mūsų imties vyresnio amžiaus tiriamieji dažniau linkę siekti savo tikslų, apsvarstyti kiekvieną sprendimą, galvoti apie ateitį, nei jaunesnio amžiaus tiriamieji. Analizuojant ZPTI originalios versijos subskalių įverčius amžiaus grupių aspektu, nustatytos tendencijos, kad Ateities laiko perspektyvos skalėje vyresnio amžiaus žmonės surenka daugiau balų negu jaunesni (Linauskaitė, Zališčeviskis, 2009). Tai patvirtino ir šiame darbe. Tačiau L. Bakševičiaus (2004) atliktas tyrimas paneigia šio darbo gautus rezultatus, nes L. Bakševičius (2004) nustatė, kad ateities įvykius aukščiausiai vertina 18–20 metų tiriamieji, žemiausiai – 60–65 metų tiriamieji.

Nustatyti statistiškai reikšmingi aukštesni vyresnio (virš 40 m.) amžiaus tiriamųjų įverčiai PLK Laiko planavimo skalėje ($Z=-3,708$; $p=0,000$), LSK Organizuoto (ekonomiško) laiko skalėje ($Z=-2,902$; $p=0,004$). Atsižvelgiant į šiuos rezultatus, būtų galima teigti, kad mūsų imties vyresnio amžiaus tiriamieji dažniau linkę planuoti, organizuoti savo laiką nei jaunesnio amžiaus tiriamieji. Tai leidžia patvirtinti pirmą tyrimo hipotezę – tikėtina, jog vyresnio (virš 40 m.) amžiaus pedagogai, lyginant su jaunesnio (iki 40 m.) amžiaus pedagogais, linkę labiau planuoti savo laiką. D. Shmotkin ir N. Eyal (2003) taip pat teigė, kad vidutinio amžiaus žmonėms laikas tampa vertingas, kadangi daug tikslų, planų turi būti pasiekiami dabartyje ar artimoje ateityje. Asmeninio laiko supratimas stiprina būtinumą

kontroliuoti laiką. Todėl vidutinio amžiaus žmonės daug dėmesio skiria laiko planavimui, ateities planams. I. C. G. Usunier ir P. Valette–Florence pristatė tyrimą, kuriame nustatyti skirtumai tarp dviejų skalių įverčių: studentai teikė mažesnę pirmenybę organizuotam laikui nei jų tėvai, tačiau studentai buvo labiau orientuoti į ateitį nei vyresni žmonės (Usunier, Valette–Florence, 2007). Viena jos dalis pasitvirtino ir šiame darbe, kad vyresnio amžiaus tiriamieji, lyginant su jaunesnio amžiaus tiriamaisiais, dažniau organizuoja, planuoja laiką. Antroji dalis, kad jaunesnio amžiaus tiriamieji yra labiau orientuoti į ateitį negu vyresnio amžiaus tiriamieji, nepasitvirtino, nes šiame darbe vyresnio amžiaus tiriamieji labiau orientuoti į ateitį nei jaunesnio amžiaus tiriamieji.

Apskaičiavus NEO–FFI asmenybės bruožų skalių įverčių palyginimą tarp amžiaus grupių, rastas vienas statistiškai reikšmingas skirtumas. Nustatyti statistiškai reikšmingi aukštesni jaunesnio amžiaus tiriamųjų (iki 40 m.) įverčiai Neurotizmo skalėje ($Z=-2,315$; $p=0,021$). Atsižvelgiant į šiuos rezultatus, būtų galima teigti, kad mūsų imties jaunesnio amžiaus pedagogai pasižymi aukštesniu neurotizmo lygiu nei vyresnio amžiaus pedagogai. Pasak R. R. McCrae ir P. T. Costos, tarp 20 ir 30 metų asmenybės bruožai dar formuojasi ir žmogus įgyja santykinai pastovių bruožų konfigūraciją, o po 30-ies metų asmenybės pokyčiai yra mažai tikėtini (Kairys, 2008).

Palyginus jaunesnio (iki 40 m.) ir vyresnio (virš 40 m.) amžiaus tiriamųjų laiko parametrų ir asmenybės bruožų įverčius, galima būtų daryti išvadą, kad jaunesnio (iki 40 m.) amžiaus tiriamieji pasižymi aukštesniu neurotizmas lygiu, o vyresnio (virš 40 m.) amžiaus tiriamieji – orientacija į ateitį, laiko planavimu ir organizuotumu. P. G. Zimbardo ir jo kolegų (1999) teigimu, į ateitį orientuoti asmenys yra susirūpinę dėl ateities tikslų, todėl vengia bereikalingo laiko gaišimo ir siekia jį kuo produktyviau išnaudoti, suplanuoti (Boniwell, 2005). Galima teigti, kad planuojantys laiką asmenys yra labiau orientuoti į ateitį. Tai patvirtino ir mūsų tyrimo duomenys.

Aptarus rezultatus, kurie buvo gauti tarp skirtingo amžiaus tiriamųjų, toliau bus aptariami gauti rezultatai tarp skirtingą darbo stažą turinčių pedagogų. Tokie duomenys buvo renkami siekiant įvykdyti *antrą tyrimo uždavinį*: palyginti skirtingą darbo stažą turinčių pedagogų laiko planavimo ir asmenybės bruožų ypatumus.

Naudojantis NEO–FFI Penkių faktorių klausimynu (NEO–FFI), nerastas nė vienas statistiškai reikšmingas skirtumas tarp skirtingą darbo stažą turinčių pedagogų asmenybės bruožų įverčių.

Remiantis A. Liniauskaitės Psichologinio laiko klausimynu (PLK), J. C. G. Usunier ir P. Valette–Florence Laiko stilių klausimynu (LSK), nustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas skalėje Laiko planavimas (PLK) ($p=0,006$), Organizuotas (ekonomiškas) laikas ($p=0,035$). Apibendrinant galima teigti, kad dažniausiai linkę organizuoti ir planuoti laiką tie tiriamieji, kurių darbo stažas didžiausias, o rečiausiai – kurių darbo stažas mažiausias.

Trečiasis tyrimo uždavinys – išanalizuoti galimas sąsajas tarp pedagogų laiko planavimo ir asmenybės bruožų. Tam, kad būtų įvykdytas trečiasis uždavinys, buvo apskaičiuotos koreliacijos. Iš gautų rezultatų galima būtų teigti, kad tik nedaugelis laiko parametrų (laiko planavimas, orientacija į ateitį, organizuotas laikas, paklusimas laikui) koreliuoja su asmenybės bruožais. Ankstesniais tyrimais nustatyti ryšiai tarp laiko planavimo ir tokių asmenybės bruožų kaip ekstraversija bei sąmoningumas. Mūsų tyrimo metu taip pat nustatyta statistiškai reikšminga koreliacija tarp Laiko planavimo (PLK) ir Sąmoningumo ($r=0,169$, $p=0,048<0,05$). Vadinasi, didėjant sąmoningumui, dažniau linkstama planuoti laiką. Tai leidžia patvirtinti antrąją tyrimo hipotezę – tikėtina, jog egzistuoja teigiamas ryšys tarp pedagogų laiko planavimo ir sąmoningumo.

Taip pat nustatytas statistiškai reikšmingas neigiamas ryšys tarp Organizuoto (ekonomiško) laiko (LSK) ir Atvirumo patyrimui ($r=-0,233$, $p<0,05$). Neigiamas koreliacijos koeficientas rodo, kad ryšys tarp nagrinėjamų požymių yra atvirkštinis. Tai reiškia, jog didėjantis atvirumas patyrimui siejasi su blogėjančiu laiko organizuotumu. B. R. Pothukuchi (2008) atliko tyrimą, kuriuo buvo siekiama patvirtinti hipotezę, kad yra ryšys tarp laiko planavimo ypatumų ir asmenybės bruožų. Gautos išvados atskleidė, kad tiriamųjų, kurių yra aukštas atvirumas patyrimui lygis, t. y., kurie yra kūrybiški, lakios vaizduotės, meniškai jautrūs, laiko planavimo, organizavimo įgūdžiai – silpni. Anot B. R. Pothukuchi (2008), taip yra todėl, nes kūrybiški žmonės daugiau laiko skiria apmąstymams, mintims nei veiksmams. Tai pasitvirtino ir mūsų darbe.

Aptarus rezultatus apie ryšius tarp laiko parametrų ir asmenybės bruožų, toliau bus aptariami atskirai jaunesnio (iki 40 m.) ir vyresnio (virš 40 m.) amžiaus tiriamųjų laiko parametrų ir asmenybės bruožų ryšiai.

Nustatyta, kad vyresnio (virš 40 m.) amžiaus tiriamųjų Atvirumas patyrimui neigiamai koreliuoja su LSK Organizuotu (ekonomišku) laiku ($r=-0,335$, $p<0,05$). Neigiamas koreliacijos koeficientas rodo, kad kuo didesnis atvirumo patyrimui išreikštumas, tuo silpnesnis organizuoto (ekonomiško) laiko išreikštumas. Arba atvirkščiai, kuo didesnis organizuoto (ekonomiško) laiko išreikštumas, tuo silpnesnis atvirumo patyrimui išreiktumas. Vadinasi, didėjant Organizuoto (ekonomiško) laiko skalės bruožams, šio tyrimo vyresnio amžiaus pedagogams Atvirumo patyrimui bruožai (laki vaizduotė, domėjimasis savo vidiniais išgyvenimais, išoriniu ir vidiniu pasauliu) mažėja. Arba atvirkščiai, didėjant Atvirumo patyrimui skalės bruožams, Organizuoto (ekonomiško) laiko skalės bruožai (polinkis planuoti laiką, ilgalaikių tikslų siekimas) – mažėja.

J. C. Usunier ir P. Valette–Florence (2007) teigimu, asmenys, kuriems būdingas paklusimas laikui, yra aktyvūs, pareigingi, linkę planuoti, organizuoti savo veiklą ir nuosekliai laikytis plano. Mūsų tyrimo metu nustatyta, kad vyresnio amžiaus tiriamųjų Sąmoningumas teigiamai koreliuoja su

Organizuotu (ekonomišku) laiku (LSK) ($r=0,327$, $p<0,05$) ir Paklusimu laikui ($r=0,302$, $p<0,05$). Teigiamas koreliacijos koeficientas parodo, kad didėjant vienam kriterijui, didėja ir kitas. Tai reiškia, jog vyresnio amžiaus asmenims, pasižymintiems didesniu sąmoningumu, būdingas didesnis paklusimas laikui, geresnis laiko organizuotumas.

Analizuojant ryšius jaunesnių tiriamųjų grupėje (iki 40 m.), nustatyta, kad nėra nė vienos statistiškai reikšmingos koreliacijos tarp laiko parametrų ir asmenybės bruožų.

Norint įgyvendinti trečią uždavinį, buvo apskaičiuotos didmiestyje, miestelyje, kaime gyvenančių tiriamųjų koreliacijos tarp laiko parametrų ir asmenybės bruožų.

Nustatyta, kad miestelyje gyvenančių tiriamųjų Sąmoningumas teigiamai koreliuoja su Laiko planavimu (PLK) ($r=0,721$, $p<0,01$) ir Organizuotu (ekonomišku) laiku ($r=0,412$, $p<0,01$). Tai reiškia, jog kuo didesnis miestelyje gyvenančių tiriamųjų laiko planavimo, organizuoto laiko išreikštumas, tuo didesnis sąmoningumas. J. Cotte (2006) ir jo kolegų teigimu, asmenys, turintys stiprų pranašumą laiko organizacijai, yra linkę išlaikyti tikslų savo laiko balansą ir sąmoningai planuoja ateities laiką.

Kaime gyvenančių tiriamųjų Sąmoningumas teigiamai koreliuoja su Organizuotu (ekonomišku) laiku (LSK) ($r=0,525$, $p<0,01$). Teigiamas koreliacijos koeficientas rodo, kad kuo didesnis kaime gyvenančių tiriamųjų organizuoto laiko išreikštumas, tuo didesnis sąmoningumas. M. R. Barrick ir M. K. Mount (1991) teigė, kad sąmoningumas yra svarbus veiksnys prognozuojant darbą. Asmenys, kuriems būdingas sąmoningumas, pasižymi tokiomis savybėmis: atkaklumas, punctualumas, nuoširdumas, planingumas, darbštumas, atsakingumas. Šios savybės yra svarbios planuojant, organizuojant savo veiklą. Taip pat rastas kaime gyvenančių tiriamųjų teigiamas ryšys tarp Sutariamumo ir Paklusimo laikui (LSK) ($r=0,493$, $p<0,01$). Vadinasi, kuo didesnis sutariamumo išreikštumas, tuo didesnis paklusimas laikui.

Siekiant realizuoti 3 uždavinį, buvo paskaičiuotos atskirai moterų ir vyrų koreliacijos tarp laiko parametrų ir asmenybės bruožų.

Nustatyta, kad moterų tiriamųjų Sąmoningumas teigiamai koreliuoja su Organizuotu (ekonomišku) laiku (LSK) ($r=0,264$, $p<0,05$). Teigiamas koreliacijos koeficientas rodo, kad didėjant vienam kriterijui, didėja ir kitas. Vadinasi, kuo didesnis moterų tiriamųjų organizuoto laiko išreikštumas, tuo didesnis sąmoningumas. Anot I. Urbanavičiūtės (2009), sąmoningumas turi reikšmės sprendžiant svarbius gyvenimo klausimus ir planuojant savo veiklą. Tai pasitvirtino ir mūsų tyrime. Vyrų tiriamųjų Paklusimas laikui (LSK) neigiamai koreliuoja su Ekstraversija ($r=-0,492$, $p=0,000<0,05$). Neigiamas koreliacijos koeficientas rodo, kad ryšys tarp nagrinėjamų požymių yra atvirkštinis. Vadinasi, kuo didesnis paklusimas laikui išreikštumas, tuo silpnesnis ekstraversijos išreikštumas. Arba atvirkščiai, kuo didesnis ekstraversijos išreikštumas, tuo silpnesnis paklusimas

laikui. M. R. Barrick, M. K. Mount (1991) teigė, kad ekstraversiškumas, kaip asmenybės savybė, yra reikšmingas ir svarbus veiksnys prognozuojant darbinės veiklos užduočių atlikimą. Ekstravertai yra aktyvūs, dažnai dominuojantys žmonės. Pasak J. C. Usunier ir P. Valette – Florence (2007), asmenys, kuriems būdingas paklusimas laikui, linkę skubėti, vėluoti. Remiantis apibrėžimais ir tyrimo duomenimis, galime teigti, kad tiriamieji vyrai, kuriems būdingas paklusimas laikui, nepasižymi ekstraversiškumu.

Tyrimo metu buvo atlikta regresinė analizė, siekiant nustatyti, kaip asmenybės bruožai numato laiko planavimą. Nustatyta, kad statistiškai reikšmingas yra sąmoningumo koeficientas ($p < 0,01$, $B = 0,285$). Galime daryti išvadą, jog didėjant sąmoningumui, didėja ir laiko planavimas. Sąmoningumas apima planavimo, organizavimo, užduočių išsikėlimo bei pasiekimų poreikį (Žukauskienė, Barkauskienė, 2006). Šis asmenybės bruožas įvertina tokius asmenybės bruožus kaip atkaklumas, planingumas, atsakingumas, tikslumas. Sąmoningumas yra svarbus bruožas planuojant ir atliekant įvairias užduotis (Barrick, Mount, 1991).

Ketvirtas tyrimo uždavinys – nustatyti laiko planavimo sąsajas su demografinėmis charakteristikomis. Nustatyta, jog darbo stažas statistiškai reikšmingai koreliuoja su Laiko planavimu (PLK) ($r = 0,311$, $p < 0,01$), Orientacija į ateitį (PLK) ($r = 0,254$, $p < 0,05$), Organizuotu (ekonomišku) laiku (LSK) ($r = 0,257$, $p < 0,01$). Vadinas, didėjant darbo stažui, gerėja laiko planavimas, organizuotas (ekonomiškas) laikas, stiprėja orientacija į ateitį

J. C. Usunier ir P. Vallete–Florence (2007), atlikę tyrimus, nustatė, kad didėjant amžiui, didėja organizuoto (ekonomiško) laiko įverčiai: vyresni asmenys labiau linkę teikti pirmenybę organizuotam laikui. Mūsų tyrimas tai patvirtino, nes amžius statistiškai reikšmingai koreliuoja su Laiko planavimu (PLK) ($r = 0,336$, $p = 0,001 < 0,01$), Orientacija į ateitį (PLK) ($r = 0,206$, $p = 0,040 < 0,05$), Organizuotu (ekonomišku) laiku (LSK) ($r = 0,274$, $p = 0,006 < 0,01$). Vadinas, didėjant amžiui, gerėja laiko planavimas, organizuotas (ekonomiškas) laikas, stiprėja orientacija į ateitį

Taip pat dar buvo apskaičiuoti laiko parametrų reikšmių palyginimai tarp lyties. Nustatyti statistiškai reikšmingi aukštesni moterų tiriamųjų įverčiai PLK Laiko planavimo skalėje ($Z = -2,152$; $p = 0,031$), PLK Orientacija į ateitį skalėje ($Z = -2,644$; $p = 0,008$), LSK Organizuotas (ekonomiškas) laikas skalėje ($Z = -3,255$; $p = 0,001$) nei vyrų. Galime teigti, kad moterys dažniau nei vyrai yra susitelkusios į ateitį, planuoja, organizuoja savo laiką. Analizuojant ZTPI originalios versijos (1999) lyties skirtumus, nustatyta, kad JAV labiau išreikštomis Ateities ir Pozityvios praeities laiko perspektyvomis pasižymi moterys, tuo tarpu, Lietuvoje – vyrai (Liniauskaitė, 2009). Vadinas, šio tyrimo rezultatai atitinka JAV gautus rezultatus. Atsižvelgiant į A. Liniauskaitės ir A. Kairio (2009)

gautus tyrimo rezultatus, pastebėta skirtumų lyginant su šio tyrimo rezultatais: A. Liniauskaitės, A. Kairio (2009) tyrime į ateitį ir pozityvią praeitį labiau orientuoti buvo vyrai, o ne moterys.

Rezultatai parodė, kad kuo didesnis darbo stažas, tuo geresnis laiko planavimas, organizuotas laikas, stipresnė orientacija į ateitį. Taip pat, didėjant amžiui, laiko planavimas, orientacija į ateitį, organizuotas (ekonomiškas) laikas didėja.

Taigi, apibendrinus gautus duomenis, būtų galima pabrėžti, kad šiame tyrime nustatytos tam tikros tendencijos: jaunesnių (iki 40 m.) ir vyresnių (virš 40 m.), su skirtingu pedagoginio darbo stažu, gyvenančių skirtingose gyvenamose vietose bei skirtingos lyties tiriamųjų kai kurie asmenybės bruožai ir laiko parametrai išties skiriasi, nors šių skirtumų nebuvo rasta labai daug. Žinoma, nereikėtų atmesti tikimybės, kad, padidinus tiriamųjų skaičių, rezultatai pasikeistų, ir, galbūt, skirtumų atsirastų šiek tiek daugiau. Atsižvelgus į gautus rezultatus, galima būtų teigti, kad jaunesnio (iki 40 m.) amžiaus tiriamieji pasižymi aukštesniu neurotizmo lygiu, o vyresnio (virš 40 m.) amžiaus tiriamieji – orientacija į ateitį, laiko planavimu ir organizavimu. Rezultatai parodė, kad labiau linkę laiką planuoti, organizuoti tie tiriamieji, kurių darbo stažas didžiausias. Taip pat nustatyta, kad šio tyrimo moterys, labiau nei vyrai, linkusios galvoti apie ateitį, planuoti, organizuoti savo laiką. Atsižvelgus į gautus rezultatus, būtų galima teigti, kad sąmoningumas yra svarbus bruožas planuojant, organizuojant laiką. Tuo tarpu, atvirumas patyrimui bruožas nėra svarbus planuojant, organizuojant laiką.

IŠVADOS

1. Palyginus jaunesnių (iki 40 m.) ir vyresnių (virš 40 m.) tiriamųjų laiko planavimo, kitų psichologinio laiko parametrų ir asmenybės bruožų ypatumus, paaiškėjo:
  - vyresnio (virš 40 m.) amžiaus pedagogai labiau linkę planuoti ($Z=-3,708$, $p<0,05$), organizuoti ($Z=-2,902$, $p<0,05$) laiką nei jaunesnio (iki 40 m.) amžiaus pedagogai. Tai leidžia patvirtinti pirmąją tyrimo hipotezę – tikėtina, jog vyresnio (virš 40 m.) amžiaus pedagogai, lyginant su jaunesnio (iki 40 m.) amžiaus pedagogais, linkę labiau planuoti savo laiką;
  - vyresnio (virš 40 m.) amžiaus pedagogai labiau orientuoti į ateitį nei jaunesnio (iki 40 m.) amžiaus pedagogai ($Z=-2,788$, $p<0,05$).
  - jaunesnio (iki 40 m.) amžiaus pedagogai pasižymi aukštesniu neurotizmo lygiu nei vyresnio (virš 40 m.) amžiaus pedagogai ($Z=-2,315$, $p<0,05$).
2. Palyginus skirtingą darbo stažą turinčių pedagogų laiko planavimo, kitų psichologinio laiko parametrų ir asmenybės bruožų įverčius, paaiškėjo, jog dažniausiai linkę organizuoti ir planuoti laiką tie tiriamieji, kurių darbo stažas didžiausias (virš 25 m.), o rečiausiai – kurių darbo stažas mažiausias (iki 5 m.) ($p<0,05$).
3. Atlikus tyrimą nustatyti statistiškai reikšmingi ryšiai tarp laiko planavimo, kitų psichologinio laiko parametrų ir asmenybės bruožų:
  - laiko planavimo ir sąmoningumo ($r=0,169$, $p=0,048<0,05$): didėjant sąmoningumui, dažniau linkstama planuoti laiką. Tai leidžia patvirtinti antrąją tyrimo hipotezę – tikėtina, jog egzistuoja teigiamas ryšys tarp pedagogų laiko planavimo ir sąmoningumo. Atlikus regresinę analizę, nustatyta, jog sąmoningumas gali prognozuoti laiko planavimą ($\beta=0,422$, $p<0,01$);
  - organizuoto (ekonomiško) laiko ir atvirumo patyrimui ($r=-0,233$, $p<0,05$). Tai reiškia, jog didėjantis atvirumas patyrimui siejasi su blogėjančiu laiko organizuotumu;
  - vyresnio amžiaus pedagogų organizuoto (ekonomiško) laiko ir atvirumo patyrimui ($r=-0,335$, $p<0,05$), sąmoningumo ($r=0,327$, $p=<0,05$) bei paklusimo laikui ir sąmoningumo ($r=0,302$, $p<0,05$). Tai reiškia, jog vyresnio amžiaus asmenims, pasižymintiems didesniu sąmoningumu, būdingas didesnis paklusimas laikui, geresnis laiko organizuotumas, tuo tarpu didėjantis atvirumas patyrimui siejasi su blogėjančiu laiko organizuotumu;
  - miestelyje gyvenančių pedagogų sąmoningumo ir laiko planavimo ($r=0,721$, $p<0,01$), organizuoto (ekonomiško) laiko ($r=0,412$, $p<0,01$). Vadinasi, kuo didesnis miestelyje

gyvenančių pedagogų laiko planavimo, organizuoto (ekonomiško) laiko išreikštumas, tuo didesnis sąmoningumas;

- kaime gyvenančių pedagogų organizuoto (ekonomiško) laiko ir sąmoningumo ($r=0,525$, $p<0,01$), paklusimo laikui ir sutariamumo ($r=0,493$, $p<0,01$). Tai reiškia, jog kaime gyvenantiems asmenims, pasižymintiems didesniu sąmoningumu, būdingas didesnis laiko organizuotumas; kuo didesnis sutariamumo išreikštumas, tuo didesnis paklusimas laikui;
- vyrų pedagogų ekstraversijos ir paklusimo laikui ($r=-0,492$, $p<0,05$). Tai reiškia, jog kuo didesnis ekstraversijos išreikštumas, tuo didesnis paklusimas laikui.
- moterų pedagogių sąmoningumo ir organizuoto (ekonomiško) laiko ($r=0,264$, $p<0,05$).

Vadinasi, didėjant sąmoningumui, organizuotas (ekonomiškas) laikas didėja.

4. Nustatytos statistiškai reikšmingos koreliacijos tarp laiko planavimo, kitų laiko parametrų ir demografinių charakteristikų:

- amžiaus ir laiko planavimo ($r=0,336$, $p<0,01$), orientacijos į ateitį ($r=0,206$, $p<0,01$), organizuoto (ekonomiško) laiko ($r=0,274$, $p<0,01$). Vadinasi, didėjant amžiui, gerėja laiko planavimas, organizuotas (ekonomiškas) laikas, stiprėja orientacija į ateitį;
- darbo stažo ir laiko planavimo ($r=0,311$, $p<0,01$), orientacijos į ateitį ($r=0,254$, $p<0,01$), organizuoto (ekonomiško) laiko ($r=0,257$, $p<0,01$). Galima teigti, jog didėjant darbo stažui, gerėja laiko planavimas, organizuotas (ekonomiškas) laikas, stiprėja orientacija į ateitį;
- moterų pasižymi aukštesniu laiko planavimo ($Z=-2,152$, $p<0,05$), orientacijos į ateitį ($Z=-2,644$, $p<0,05$), organizuoto (ekonomiško) laiko ($Z=-3,255$, $p<0,05$) lygiu nei vyrai.

LITERATŪRA

1. Aquila F. D. 1992. Twelve time – management tips for teachers. Clearing House [interaktyvus], Nr. 4 [žiūrėta 2011 m. liepos 03 d.]. Prieiga per EBSCO.
2. Albrechtas J. 2005. Asmenybė ir karjera. Klaipėdos socialinių mokslų kolegija.
3. Appleby R. 2003. Šiuolaikinio verslo administratorius. Vilnius: Charibdė.
4. Aristotelis. 1990. Rinktiniai raštai. Vilnius: Mintis.
5. Asteris E. 1995. Filosofijos istorija. Vilnius: Alma littera.
6. Augustinas A. 2004. Išpažinimai. Vilnius: Aidai.
7. Bagdonas E.; Bagdonienė L. 2000. Administravimo principai. Kaunas: Technologija.
8. Bagdonas E.; Kazlauskienė E. 1997. Biznio įvadas. Kaunas: Technologija.
9. Bakševičius L. 2004. Laiko išgyvenimo ypatumai skirtingais žmogaus amžiaus periodais. Tiltai, Nr. 2(27), 71-77 p. Klaipėda: Klaipėdos universitetas.
10. Bakševičius L. 2000. Praeities, dabarties, ateities išgyvenimų ontogenetiniai ypatumai: daktaro disertacija. Klaipėda: Klaipėdos universitetas.
11. Bakševičius L. 1999. Laiko problema filosofijoje ir psichologijoje. Tiltai, Nr. 3-4, 45-52 p. Klaipėdos universitetas.
12. Barrick M. R.; Steward G. L.; Piotrowski M. 2002. Personality and job performance: Test of the mediating effects of motivation among sales representatives. Journal of Applied Psychology, vol. 87 (2), p. 43–51.
13. Barrick M. R.; Mount M. K. 1991. The big five personality dimensions and job performance: A meta-analysis. Personal Psychology [interaktyvus], [žiūrėta 2011 m. liepos 15 d.], 26 p. Prieiga per EBSCO.
14. Barrio V.; Aluja A.; Garsia L. F. 2004. Relationship between empathy and the Big Five personality traits in a sample of Spanish adolescents. Social behavior and personality, [interaktyvus], Nr. 32 (7) [žiūrėta 2011 m. liepos 22 d.], 677 – 682 p. Prieiga per EBSCO.
15. Costa P. T.; McCrae R. R. 1992. Revised NEO Personality Inventory (NEO PI - R™) and NEO Five – Factor Inventory (NEO-FFI). Florida: PAR.
16. Cotte J.; Chowdhury T. G.; Ratneshwar S.; Ricci L. M. 2006. Pleasure or utility Time planning Style and web usage behavior Journal of Interactive Marketing, [interaktyvus], Nr. 1 [žiūrėta 2011 m. lapkričio 15 d.], 44-57 p. Prieiga per EBSCO.
17. Čekanavičius V.; Murauskas G. 2000. Statistika ir jos taikymai. 1 dalis. Vilnius: TEV.
18. Čekanavičius V.; Murauskas G. 2002. Statistika ir jos taikymas. 2 dalis. Vilnius: TEV.

19. Daujotytė V.; Šliogeris A. 1992. Gairės. Kaunas.
20. Davey K. M.; Arnold J. 2000. A multi-method study of accounts of personal change by graduates starting work: self-ratings, categories and women's discourses. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 73, p. 461-486.
21. Francis-Smyth J.; Robertson I. 1999. Time – related individual differences. *Time & Society* [interaktyvus], vol. 8(2) [žiūrėta 2011 m. kovo 25 d.], 273-292 p. Prieiga per EBSCO.
22. Furno – Lamude D. 1991. Dimensions of Psychological Time. *Social Behavior and Personality* [interaktyvus], Nr. 27(3) [žiūrėta 2011 m. balandžio 25 d.], 277-288 p. Prieiga per EBSCO.
23. Genevičiūtė – Janonienė G.; Endriulaitienė A. 2010. Darbuotojų asmenybės bruožų, subjektyviai vertinamo transformacinio vadovavimo stiliaus, darbo motyvacijos ir įsipareigojimo organizacijai sąveikos modelis. *Psichologija*, 41 tomas.
24. Guy B. S.; Rittenburg T. L.; Hawes D. K. 1994. Dimensions and characteristics of time perceptions and perspectives among older consumers. *Psychology of Marketing*, [interaktyvus], Nr. 11 [žiūrėta 2011 m. liepos 26 d.], 35-56 p. Prieiga per EBSCO.
25. Harber K. D.; Zimbardo P. G.; Boyd J. N. 2003. Participant self-selection biases as a function of individual differences in time perspective. *Basic and Applied Social Psychology* [interaktyvus], vol. 25(3) [žiūrėta 2011 m. kovo 27 d.], 255-264 p. Prieiga per EBSCO.
26. Hartman R. O.; Betz N. E. 2007. The Five-Factor model and career self-efficacy: General and domain-specific relationships // *Journal of Career Assessment*. Vol. 15, p. 145–161.
27. Hart J. W.; Stasson M. F.; Mahoney J. M.; Story P. 2007. The Big Five and achievement motivation: Exploring the relationship between personality and a twofactor model of motivation // *Individual Differences Research*, vol. 5, 267–274 p.
28. Hink W.; Ginevičius R. 2006. *Laiko valdymas*. Vilnius: Technika.
29. Hellsten M.; Rogers W. T. 2009. Development and Preliminary Validation of the Time Management for Exercise Scale. *Measurement in Physical Education and Exercise Science* [interaktyvus], vol. 13 [žiūrėta 2011 m. kovo 27 d.], 13-33 p. Prieiga per EBSCO.
30. Hoyle R. H. 2006. Personality and self-regulation: Trait and information-processing perspectives // *Journal of Personality*, vol. 74, p. 1507–1526.
31. Judge T. A.; Ilies R. 2002. Relationship of personality to performance motivation: A meta-analytic review. *Journal of Applied Psychology*, vol. 87, 797–807 p.
32. Kairys A. 2010. *Time perspective: its link to personality traits, age, and gender*. Vilnius University, Doctoral Dissertation.

33. Kairys A. 2009. Tuoį išskris pauščiukas: laiko perspektyvos ir fotografavimo stilių sąsajos. Žmogus XXI amžiuje: kas naujo? VI Jaunųjų mokslininkų psichologų konferencija, Vilniaus universitetas.
34. Kairys A. 2008. Didysis penketas: už ir prieš, *Psichologija*, t. 37, 71–84 p.
35. Kasiulis J.; Barvydienė V. 2001. Vadovavimo psichologija. Kaunas: Technologija.
36. Kavaliauskaitė E. 2006. Ar įmanoma valdyti laiką? *Vadovo pasaulis*, Nr. 1, 65 – 69 p.
37. Kolesovs A. 2005. Time perspective of Latvian and Russian (ethnic minority) high school students in Riga and Latgale. *Baltic Journal of Psychology [interaktyvus]*, vol. 6 [žiūrėta 2011 m. kovo 27 d.], 1, 5-20 p. Prieiga per EBSCO.
38. Kralikauskas J. 1993. *Psichologijos įvadas*. Kaunas: Šviesa.
39. Kučinskas V.; Kučinskienė R. 2002. *Vadybos įvadas*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
40. Labatmedienė L.; Endriulaitienė A.; Gustainienė L. 2007. Individual correlates of organizational commitment and intention to leave the organization. *Baltic Journal of Management [interaktyvus]*, vol. 2 (2) [žiūrėta 2011 m. liepos 16], 196–212 p.
41. Lennings Ch. J.; Burns A. M.; Cooney G. 1998. Profiles of time perspective and personality: Developmental considerations. *The Journal of Psychology [interaktyvus]*, vol. 132 (6) [žiūrėta 2011 m. kovo 27 d.], 629-641 p. Prieiga per EBSCO.
42. Liniauskaitė A.; Kairys A. 2009. The Lithuanian version of Zimbardo Time Perspective Inventory (ZTPI) [interaktyvus], [žiūrėta 2011 m. kovo 20 d.]. Prieiga per Internetą: <http://www.leidykla.eu/fileadmin/Psichologija/2009_40/66-87.pdf>.
43. Liniauskaitė A. 2007. Psichologinio laiko klausimynas: psichometrinės charakteristikos. *Psichologija [interaktyvus]*, 36 tomas [žiūrėta 2012 m. sausio 20 d.]. Prieiga per Internetą: <<http://www.leidykla.eu/fileadmin/Psichologija/36/str3.pdf>>.
44. Liniauskaitė A. 2005. Studentų požiūrio į emigraciją ir psichologinių rizikos aspektų sąsajos. II-oji tarptautinė mokslinė konferencija, 63-64 p.
45. Liniauskaitė A.; Zališčevskis A. 2005. Studentų požiūrio į profesinę karjerą ir psichologinio laiko sąsajos. *Tiltai*, Nr. 28. Klaipėdos universitetas.
46. Liniauskaitė A.; Zališčevskis A. 2004a. Apie laiko sąvokos raidą ir daugiareikšmiškumą. *Laikas lietuvių sąmonėje*. Mokslinės konferencijos medžiaga. Klaipėda: KU leidykla, 23-24 p.
47. Liniauskaitė A.; Zališčevskis A. 2004b. Laiko reprezentacijos ypatumai. Antroji pasaulio lietuvių psichologų konferencija: konferencijos medžiaga. Vilnius: VU leidykla, 65-66 p.
48. Malik F. 2005. *Vadovauti-veikti-gyventi*. Vilnius: AB Spindulys.

49. Marth J. R.; Newman I. 1993. The Personality structure of pre-service teachers as measured by the 16 PF: estimator of stability across time and gender. *Midwestern Educational Research Association [interaktyvus]*, [žiūrėta 2011 m. liepos 14 d.], 41 p. Prieiga per EBSCO.
50. Özkılıç R. 2007. Behaviours of primary school teachers related to time management at classroom. *e-Journal of New World Sciences Academy Social Sciences [interaktyvus]*, Nr. 3 [žiūrėta 2011 m. liepos 16 d.], p. 197-204. Prieiga per EBSCO.
51. Pervin L. A. 1996. *The science of personality*. New Yprk: John Wiley and Sons, Inc.
52. Poole B. S. 2001. On time: Contributions from the social sciences. *Financial Services Review [interaktyvus]*, Vol. 9 [žiūrėta 2011 m. sausio 20 d.], 375-387 p. Prieiga per EBSCO.
53. Pothukuchi B. R. 2008. Personality – Time Management Skills Relationship *ICFAI Journal of Organizational Behavior [interaktyvus]*, Nr.1 [žiūrėta 2011 m. liepos 14 d.], p. 57-61, 5 p. Prieiga per EBSCO.
54. *Psichologijos žodynas*. 1993. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
55. Robbins S. P. 2003. *Organizacinės elgsenos pagrindai*. Poligrafija ir informatika.
56. Sakalas A.; Šilingienė V. 2000. *Personalo valdymas*. Kaunas: Technologija.
57. Seijts G. H. 1998. The importance of future time perspective in theories of work motivation. *The Journal of Psychology [interaktyvus]*, Vol. 132 (3) [žiūrėta 2012 m. sausio 20 d.], 154-168 p. Prieiga per EBSCO.
58. Shmotkin D.; Eyal N. 2003. Psychological time in later life: Implication for counseling. *Journal of Counseling & Development [interaktyvus]*, Vol. 81 [žiūrėta 2011 m. sausio 20 d.], 295-268 p. Prieiga per EBSCO.
59. Sondaitė J. 2001. *Paauglių ateities orientacijų ypatumai*. Vilnius: VU leidykla.
60. Stoner J.; Freeman, E.; Gilbert, D. 2001. *Vadyba*. Kaunas: Poligrafija ir informatika.
61. Stoškus S. 2008. *Laiko valdymas [interaktyvus]*, [žiūrėta 2011 m. birželio 28 d.]. Prieiga per Internetą <http://www.npr.lt>.
62. Stoškus S.; Beržinskienė D. 2005. *Vadyba*. Kaunas: Technologija.
63. Šapkauskienė A. 2004. *Laikas valdymo apskaitos požiūriu*. Laikas lietuvių sąmonėje. Mokslinės konferencijos medžiaga. Klaipėda: KU leidykla, 32-35 p.
64. Tanrıögen, Abdurrahman; Iscan, Seher. 2005. Time Management Skills of Pamukkale University Students and their Effects on Academic Achievement. *Eurassian Journal of Educational Research [interaktyvus]*, Issue 35 [žiūrėta 2011 m. sausio 20 d.]. Prieiga per Internetą: <http://www.ejer.com.tr/pdf/tr/150165181.pdf>.

65. Tyler G. P.; Newcombe P. A. 2006. Relationship between work performance and personality traits in Hong Kong organizational settings. *International Journal of Selection and Assessment* [interaktyvus], Nr. 14(1) [žiūrėta 2011 m. liepos 14 d.], p. 37-50. Prieiga per EBSCO.
66. Urbanavičiūtė I. 2009. Bakalauro pakopos studentų ketinimo eiti pasirinktu profesiniu keliu ypatumai: dviejų imčių analizė. *Psichologija*, 39 tomas.
67. Usunier J. C.; Valette – Florences P. 2007. The Time Styles Scale. A review of developments and replications over 15 years. *Time & Society* [interaktyvus], Vol. 16 [žiūrėta 2011 m. sausio 20 d.], 333-366 p. Prieiga per EBSCO.
68. Usunier J. C. G. 1994. Perceptual Time Patterns (“Time-Styles“) a psychometric scale. *Time and Society* 3(2), p. 234-246.
69. Vaitkevičius R.; Saudargienė A. 2006. Statistika su SPSS psichologiniuose tyrimuose. Statistika socialiniuose moksluose. Kaunas: VDU leidykla.
70. Vaitkevičius J. V. 2003. Laiko vadyba. Šiaulių universitetas visuomenės sveikatos mokslinis centras.
71. Zališčevskis A. 2007. Psichologijos tyrimai Lietuvoje: vieta pasaulyje ir ateities vizija. Laiko perspektyvos tyrimų problematika [interaktyvus], [žiūrėta 2011 m. sausio 20 d.]. Prieiga per Internetą: < http://projektai.vu.lt/jmpk/Archyvas_files/2007_tezes.pdf>.
72. Zimbardo P. G.; Guarino A.; De Alessio M.; De Pascalis V. 2003. Testing Zimbardo’s Stanford Time Perspective Inventory (STPI) – Short Form. *Time and Society* [interaktyvus], Vol. 12, No. 2/3 [žiūrėta 2011 m. kovo 22 d.]. Prieiga per Internetą: <<http://www.zimbardo.com/downloads/2003%20Art%20Time%20and%20Society.pdf>>.
73. Zimbardo P. G.; Boyd J. N. 1999. Putting time in perspective: a valid, reliable individual-differences metric. *Journal of Personality and Social Psychology* [interaktyvus], Vol. 77 [žiūrėta 2010 m. sausio 20 d.], 1271-1288 p. Prieiga per EBSCO.
74. Zimbardo P. G.; Keough K. A.; Boyd J. N. 1999. Time Perspective as a Predictor of substance use. *Basic and Applied Social Psychology* [interaktyvus], Vol. 21 [žiūrėta 2012 m. kovo 22 d.], 149-164 p. Prieiga per EBSCO.
75. Zulumskytė A. 2006. Metodiniai nurodymai rengiantiesiems edukologijos pagrindinių studijų mokslinius darbus. Klaipėda.
76. Žukauskienė R.; Barkauskaitė R. 2006. Lietuviškosios NEO PI-R Versijos Psichometriniai rodikliai. *Psichologija* [interaktyvus], Nr.33 [žiūrėta 2011 m. liepos 15 d.]. Prieiga per Internetą: <http://www.leidykla.eu/fileadmin/Psichologija/33/7-21.pdf>.

77. Wang H.; Law K. S.; Hackett R. D.; Wang D.; Chen Z. X. 2005. Leader-member exchange as a mediator of the relationship between transformational leadership and followers' performance and organizational citizenship behavior. *Academy of Management Journal*, vol. 48 (3), p. 420–432.
78. Wundt W. 2004. *Psichologijos pagrindai*. Vilnius: Alma littera.
79. Головаха Е. И.; Кроник А. А. 1998. Понятие психологического времени. Категории материалистической диалектики в психологии. Москва.
80. Линяускайте А. 1989. Возрастная динамика психологического темпа и восприятия времени. Диссертация на соискание ученой степени кандидата психологических наук. Ленинград.

SANTRAUKA

Blauzdytė M. Pedagogų laiko planavimas: sąsajos su asmenybės bruožais, amžiumi ir pedagoginio darbo stažu. Pedagoginės psichologijos magistro studijų programos baigiamasis darbas. Darbo vadovas prof. A. Liniauskaitė, Klaipėdos universitetas: Klaipėda, 2012. – 71.

Jau senovės mąstytojai rašė apie planavimo reikšmę: planuoti būtina. Laiko planavimo problema yra aktuali kiekvienam, ypač pedagogams, kurių laiko planavimą veikia daugybė veiksnių: mokykla, mokiniai, visuomenė. Mokslininkų teigimu, laiko planavimui įtakos turi asmenybės bruožai. Pagal tai, kokie asmenybės bruožai yra būdingi žmogui, priklauso, kaip jis susitvarko gyvenime. Šiuo tyrimu tikimasi, kad kai kurių pedagogų asmenybės bruožų ir laiko planavimo sąsajų nustatymas gali padėti geriau suprasti šią menkai tyrinėtą sritį, kuri leis geriau paaiškinti žmogaus laiko trūkumą.

Šio darbo tikslas: atskleisti pedagogų laiko planavimo sąsajas su asmenybės bruožais, amžiumi, pedagoginio darbo stažu.

Uždaviniai:

- 1) Palyginti jaunesnių (iki 40 m.) ir vyresnių (virš 40 m.) pedagogų laiko planavimo bei asmenybės bruožų ypatumus.
- 2) Palyginti skirtingą darbo stažą turinčių pedagogų laiko planavimo ir asmenybės bruožų įverčius.
- 3) Išanalizuoti galimas sąsajas tarp pedagogų laiko planavimo ir asmenybės bruožų.
- 4) Nustatyti laiko planavimo sąsajas su demografinėmis charakteristikomis.

Šiame darbe naudotos tokios metodikos: Psichologinio laiko klausimynas, Laiko stilių klausimynas, Penkių faktorių klausimynas, Demografinis klausimynas.

Iš viso tyrime dalyvavo 100 pedagogų. Tyrimas atliktas dviejose ugdymo įstaigose.

Atsižvelgus į gautus rezultatus, galima būtų teigti, kad jaunesnio (iki 40 m.) amžiaus tiriamieji pasižymi aukštesniu neurotizmo lygiu, o vyresnio (virš 40 m.) amžiaus tiriamieji – orientacija į ateitį, laiko planavimu ir organizavimu. Rezultatai parodė, kad dažniau laiką planuoja, organizuoja tie tiriamieji, kurių darbo stažas didesnis. Taip pat nustatyta, kad šio tyrimo moterys, dažniau nei vyrai, linkusios galvoti apie ateitį, planuoti, organizuoti savo laiką. Atsižvelgus į gautus rezultatus, būtų galima teigti, kad sąmoningumas yra svarbus bruožas planuojant, organizuojant laiką.

SUMMARY

Blauzdytė M. Teacher's Planning Time: Its Interface with Personality Traits, Age and Teaching Experience. Master's Degree Theses in Educational Psychology. Tutor prof. A. Liniauskaitė, Klaipėda University: Klaipėda, 2012. – 71.

Even ancient thinkers made a final conclusion on importance of time management—planning is necessary. Time planning problem is of interest to everyone, especially to teachers, whose timing is influenced by many factors: school, students, society. Some researchers say that planning time is also influenced by personality traits. The ability to pick up in life directly depends on personality traits attributable to a certain person. This research is expected to help to determine the links between some personality traits of teachers and planning time and to better perceive this undiscovered area of research, which will lead us to understanding of the phenomenon of the lack of human time.

The objective of this study is to reveal the links between planning time of teachers and certain personality traits, age, and teaching experience.

The tasks of this research are as follows:

1. to compare planning time and features of personality traits of younger (up to 40 years) and older (over 40 years) teachers;
6. to compare scores of time management of teachers of different teaching experience and of their personality traits;
7. to analyze potential links between teachers' planning time and personality traits;
8. to determine planning time interface with demographic characteristics.

The author of this study used the following methodology: Psychological Time Questionnaire, Time Management Style Questionnaire, Five-Factor Questionnaire, and Demographic Questionnaire.

The research involved 100 teachers. The study was conducted in two educational institutions. The given results suggest that younger (up to 40 years) teachers have a higher level of neuroticism, while the older ones (over 40 years) - focus on the future, planning and organizing their time. Moreover, the results showed that teacher of longer teaching experience are more likely to plan and organize their time. It was also found that women, who participated in this research, more tend to think about their future, plan and organize their time than men did. Having regard to the results given, it may be argued that consciousness is an important feature in planning and organizing one's time.

PRIEDAI

1 priedas. Klausimų paketas

Gerbiamasis/gerbiamoji,

Esu Klaipėdos universiteto psichologijos magistrantė Milda Blauzdytė. Atliekame apklausą, kuria siekiame įvertinti pedagogų laiko planavimo sąsajas su asmenybės bruožais. Šioje anketoje nėra teisingų ar klaidingų atsakymų. Pasirinkite Jums tinkamiausią atsakymo variantą ir jį pažymėkite. Prašome klausimyną pildyti nuosekliai, nepraleidžiant klausimų. Ši anketa yra anoniminė, o surinkti duomenys bus pateikiami apibendrintai.

Dėkojame Jums už pagalbą!

1. Jūsų lytis:
  - a) Vyras
  - b) Moteris
2. Jūsų amžius (Įrašykite).....m.
3. Gyvenama vieta:
  - a) Didmiestis
  - b) Miestas
  - c) Miestelis
  - d) Kaimas
4. Kokį dalyką dėstote (Įrašykite).....
5. Jūsų pedagoginio darbo stažas (Įrašykite).....m.
6. Ar Jūs linkęs (-usi) smulkiai planuoti savo dieną?
  - a) Taip
  - b) Dažniausiai
  - c) Ne
7. Kokias laiko planavimo priemones naudojate:
  - a) Outlook ar kita darbo planavimo programą;
  - b) Google kalendorių
  - c) Popierinį darbo kalendorių
  - d) Darbus susirašau ant lapo
  - e) Kita (įrašykite): _____
8. Įvertinkite savo gebėjimus planuoti laiką balu nuo 1 (labai blogai) iki 10 (puikiai).....

Žemiau pateikiami požiūriai į laiką, kurie dažnai būna gana skirtingi. Jūsų užduotis – prie kiekvieno teiginio (požiūrio) pažymėti Jūsų asmeninę nuomonę labiausiai atitinkantį atsakymo variantą. Atidžiai perskaitykite kiekvieną teiginį. Pagal tai, kiek teisingas jis Jums atrodo, pasirinkite vieną iš atsakymų variantų ir pažymėkite jį apibraukdamas (-a). Čia nėra nei teisingų, nei klaidingų atsakymų; būkite atviras (-a) ir nuoširdus (-i), išreiškdamas (-a) savąją nuomonę.

Nr.	TEIGINYS	PRITARIMO TEIGINIUI LAIPSNIS				
		Visiškai sutinku	Sutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Nesutinku	Visiškai nesutinku
1.	Aš dažnai planuoju ateitį.	Visiškai sutinku	Sutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Nesutinku	Visiškai nesutinku
2.	Aš gyvenu pagal griežtą, savo paties (pačios) susidarytą dienotvarkę.	Visiškai sutinku	Sutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Nesutinku	Visiškai nesutinku
3.	Darbų susirašymas ant lapo man padeda planuoti veiklą	Visiškai sutinku	Sutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Nesutinku	Visiškai nesutinku

4.	Ateitis – tai gąsdinanti nežinia	Visiškai sutinku	Sutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Nesutinku	Visiškai nesutinku
5.	Nesugebėčiau gyventi, neplanuodamas (-a) veiklos	Visiškai sutinku	Sutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Nesutinku	Visiškai nesutinku
6.	Aš kaupiu santaupas	Visiškai sutinku	Sutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Nesutinku	Visiškai nesutinku
7.	Mano kalendoriuje darbai suplanuoti keliems mėnesiams į priekį	Visiškai sutinku	Sutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Nesutinku	Visiškai nesutinku
8.	Aš keliu sau ilgalaikius tikslus	Visiškai sutinku	Sutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Nesutinku	Visiškai nesutinku
9.	Aš dažnai galvoju apie gyvenimą po 10 – 20 metų	Visiškai sutinku	Sutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Nesutinku	Visiškai nesutinku
10.	Jei turiu laisvą minutę, stengiuosi per ją nuveikti ką nors naudingo	Visiškai sutinku	Sutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Nesutinku	Visiškai nesutinku
11.	Kasdien aš stengiuosi atlikti visus suplanuotus darbus numatyta tvarka	Visiškai sutinku	Sutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Nesutinku	Visiškai nesutinku
12.	Mano manymu, laikas mėgsta tvarką	Visiškai sutinku	Sutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Nesutinku	Visiškai nesutinku

Perskaitykite kiekvieną teiginį ir kuo nuoširdžiau atsakykite į klausimą: „ar tai Jums būdinga, arba tinka?“ Naudodamiesi skale, pažymėkite atitinkamą langelį. Atsakykite į VISUS klausimus.

1. Aš beveik niekuomet nevėluoju į darbą ar susitikimus	Visiškai nepritariu	Nepritariu	Labiau nepritariu, nei pritariu	Nei pritariu, nei nepritariu	Labiau pritariu, nei nepritariu	Pritariu	Visiškai pritariu
2. Aš taip planuoju savo veiklą, kad dienos metu ji sudaro tam tikrą sistemą	Visiškai nepritariu	Nepritariu	Labiau nepritariu, nei pritariu	Nei pritariu, nei nepritariu	Labiau pritariu, nei nepritariu	Pritariu	Visiškai pritariu
3. Leidžiu laiką, galvodamas (-a) apie tai, kokia gali būti mano ateitis	Visiškai nepritariu	Nepritariu	Labiau nepritariu, nei pritariu	Nei pritariu, nei nepritariu	Labiau pritariu, nei nepritariu	Pritariu	Visiškai pritariu
4. Nesvarbu, kaip besistengčiau, aš beveik visuomet truputį vėluoju	Visiškai nepritariu	Nepritariu	Labiau nepritariu, nei pritariu	Nei pritariu, nei nepritariu	Labiau pritariu, nei nepritariu	Pritariu	Visiškai pritariu
5. Man patinka planuoti savo dienos veiklą, todėl aš žinau, kada reikia daryti kiekvieną dalyką	Visiškai nepritariu	Nepritariu	Labiau nepritariu, nei pritariu	Nei pritariu, nei nepritariu	Labiau pritariu, nei nepritariu	Pritariu	Visiškai pritariu
6. Dažnai galvoju apie dalykus, kuriuos ketinu daryti ateityje	Visiškai nepritariu	Nepritariu	Labiau nepritariu, nei pritariu	Nei pritariu, nei nepritariu	Labiau pritariu, nei nepritariu	Pritariu	Visiškai pritariu
7. Man patinka turėti tikslų grafiką ir laikytis jo	Visiškai nepritariu	Nepritariu	Labiau nepritariu, nei pritariu	Nei pritariu, nei nepritariu	Labiau pritariu, nei nepritariu	Pritariu	Visiškai pritariu
8. Jei vienintelis būdas spėti į susitikimą yra skubėjimas, tuomet aš verčiau pavėluosiu	Visiškai nepritariu	Nepritariu	Labiau nepritariu, nei pritariu	Nei pritariu, nei nepritariu	Labiau pritariu, nei nepritariu	Pritariu	Visiškai pritariu
9. Aš daug galvoju apie tai, koks kada nors bus mano gyvenimas	Visiškai nepritariu	Nepritariu	Labiau nepritariu, nei pritariu	Nei pritariu, nei nepritariu	Labiau pritariu, nei nepritariu	Pritariu	Visiškai pritariu
10. Man patinka laikytis grafiko	Visiškai nepritariu	Nepritariu	Labiau nepritariu, nei pritariu	Nei pritariu, nei nepritariu	Labiau pritariu, nei nepritariu	Pritariu	Visiškai pritariu
11. Aš geriau ateičiau anksčiau ir palaukčiau, nei pavėluočiau į susitikimą	Visiškai nepritariu	Nepritariu	Labiau nepritariu, nei pritariu	Nei pritariu, nei nepritariu	Labiau pritariu, nei nepritariu	Pritariu	Visiškai pritariu
12. Daugelis iš mūsų yra linkę svajoti apie savo ateitį. Man tai taip pat nutinka	Visiškai nepritariu	Nepritariu	Labiau nepritariu, nei pritariu	Nei pritariu, nei nepritariu	Labiau pritariu, nei nepritariu	Pritariu	Visiškai pritariu

Atidžiai perskaitykite kiekvieną teiginį. Apibraukite tą atsakymą, kuris labiausiai atitinka Jūsų sutikimą ar nesutikimą su tuo teiginiu. Įsitikinkite, kad pažymėjote vietoje ir teisingai.

1.	Nesu nerimastingas žmogus.	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
2.	Man patinka būti apsuptam žmonių	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
3.	Nemėgstu švaistyti laiko svajonėms.	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
4.	Stengiuosi būti mandagus visiems sutiktiems žmonėms.	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
5.	Mano daiktai tvarkingi ir švarūs.	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
6.	Dažnai jaučiuosi menkesnis už kitus.	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
7.	Mane lengva prajuokinti.	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
8.	Kai randu tinkamiausią būdą ką nors atlikti, jo ir laikausi.	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
9.	Dažnai ginčijuosi su savo šeima ir bendradarbiais.	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
10.	Sugebu susitvarkyti taip, kad visus darbus atlikčiau laiku..	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
11.	Išgyvendamas didelį stresą, kartais jaučiuosi taip, tarsi tuoj subyrėsiu į gabalus..	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
12.	Nemanau, kad esu labai linksmas.	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
13.	Mane žavi formos, kurias matau mene ir gamtoje.	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
14.	Kai kurie žmonės mano, jog esu savanaudis ir egoistas.	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
15.	Nesu pratęs planingai veikti..	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
16.	Retai jaučiuosi vienišas ar liūdnas.	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
17.	Man tikrai patinka kalbėtis su žmonėmis.	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
18.	Manau, kad girdimos prieštaringos nuomonės jaunimui kelia tik sumaištį ir jį klaidina.	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
19.	Mieliau bendradarbiaučiau su kitais nei konkuruočiau.	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
20.	Visas man pavestas užduotis stengiuosi atlikti sąžiningai.	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
21.	Dažnai būnu įsitempęs ir nervingas.	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
22.	Man patinka būti ten, kur vyksta veiksmai.	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
23.	Poezija manęs beveik arba visai neįjaudina.	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
24.	Esu ciniškas ir skeptiškas kitų žmonių ketinimams.	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
25.	Turiu aiškius tikslus ir kryptingai jų siekiu.	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
26.	Kartais jaučiuosi esąs visiškai niekam tikęs.	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
27.	Dažniausiai esu linkęs dirbti vienas.	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
28.	Dažnai ragauju naujų ir egzotiškų	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku

	patiekalų.	nesutinku		nesutinku		sutinku
29.	Manau, kad jei tik leisi, dauguma žmonių tavimi pasinaudos.	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
30.	Iššvaistau daugybę laiko, kol prisiruošiu pradėti darbą.	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
31.	Retai jaučiu baimę ar nerimą.	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
32.	Dažnai iš manęs energija tiesiog veržte veržiasi.	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
33.	Retai pastebiu, kokias nuotaikas ar jausmus sukelia skirtinga aplinka.	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
34.	Daugumos mane pažįstančių žmonių esu mėgstamas.	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
35.	Kad pasiekčiau savo tikslus, sunkiai dirbu.	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
36.	Mane dažnai supykdo žmonių elgesys su manimi.	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
37.	Esu linksmas ir geros nuotaikos žmogus.	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
38.	Manau, sprendami moralinius klausimus, turėtume pasitikėti religinių autoritetų nuomone.	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
39.	Kai kurie žmonės mano, jog esu šaltas ir viską apskaičiuojantis.	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
40.	Jeigu ką pažadu, žodį visada tesėsiu.	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
41.	Kai nesiseka, dažnai jaučiuosi prislėgtas ir esu linkęs pasiduoti.	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
42.	Nesu grynas optimistas.	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
43.	Kartais, skaitydamas poeziją ar žvelgdamas į kokį nors meno kūrinį, susijaudinu, pajuntu „širpulį“.	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
44.	Esu praktiškų ir tvirtų pažiūrų.	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
45.	Kartais aš nebūnu toks patikimas, koks turėčiau būti.	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
46.	Retai būnu nusiminęs ar prislėgtas.	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
47.	Mano gyvenimo tempas yra greitas.	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
48.	Mažai domiuosi svarstymais apie visatos kilmę ar žmonių prigimtį.	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
49.	Paprastai stengiuosi būti rūpestingas ir malonus.	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
50.	Dirbu produktyviai, darbą visada padarau iki galo.	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
51.	Dažnai jaučiuosi bejėgis ir trokštu, kad kas nors išspręstų mano problemas.	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
52.	Esu labai aktyvus žmogus.	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
53.	Man būdingas didelis intelektinis smalsumas.	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
54.	Jei man žmogus nepatinka, to ir neslepiau.	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
55.	Atrodo, nesugebu dirbti organizuotai.	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
56.	Kartais taip susigėstu, kad norėčiau tiesiog skradžiai žemę prasmegti.	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku

57.	Man labiau patiktų tvarkyti savo reikalus, nei būti kitų žmonių lyderiu.	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
58.	Man dažnai patinka „žaisti teorijomis ar abstrakčiomis idėjomis.	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
59.	Jei reikia, esu pasiruošęs manipuliuoti žmonėmis, kad pasiekčiau, ko noriu.	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
60.	Visus savo darbus siekiu atlikti tobulai.	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku

2 priedas. **Papildomos lentelės**

1 lentelė. Jaunesnio (iki 40 m.) amžiaus tiriamųjų koreliacijos tarp laiko parametrų ir asmenybės bruožų (PLK, LSK, NEO-FFI)

		PLK		LSK		
		Laiko planavimas	Orientacija į ateitį	Organizuotas (ekonomiškas) laikas	Paklusimas laikui	Orientacija į ateitį
Neurotizmas	r	0,084	0,056	0,143	-0,138	0,094
	p	0,534	0,680	0,287	0,305	0,488
	N	57	57	57	57	57
Ekstraversija	r	-0,142	-0,018	-0,072	-0,167	-0,021
	p	0,293	0,895	0,593	0,214	0,875
	N	57	57	57	57	57
Atvirumas patyrimui	r	-0,158	-0,017	-0,212	-0,186	-0,044
	p	0,240	0,899	0,114	0,167	0,747
	N	57	57	57	57	57
Sutariamumas	r	-0,077	-0,137	0,104	0,098	0,153
	p	0,567	0,309	0,441	0,470	0,255
	N	57	57	57	57	57
Sąmoningumas	r	0,002	-0,055	-0,167	-0,115	-0,057
	p	0,990	0,683	0,214	0,394	0,674
	N	57	57	57	57	57

2 lentelė. Didmiestyje gyvenančių tiriamųjų koreliacijos tarp laiko parametų ir asmenybės bruožų
(PLK, LSK, NEO-FFI)

		PLK		LSK		
		Laiko planavimas	Orientacija į ateitį	Organizuotas (ekonomiškas) laikas	Paklusimas laikui	Orientacija į ateitį
Neurotizmas	r	0,015	-0,023	-0,134	-0,012	0,188
	p	0,913	0,868	0,062	0,934	0,173
	N	54	54	54	54	54
Ekstraversija	r	-0,079	-0,001	0,141	-0,234	-0,127
	p	0,569	0,993	0,049	0,089	0,361
	N	54	54	54	54	54
Atvirumas patyrimui	r	-0,039	0,041	-0,075	-0,222	-0,118
	p	0,779	0,770	0,296	0,106	0,396
	N	54	54	54	54	54
Sutariamumas	r	-0,034	-0,037	0,151	-0,148	0,158
	p	0,807	0,788	0,035	0,285	0,254
	N	54	54	54	54	54
Sąmoningumas	r	0,036	0,072	-0,049	0,024	0,034
	p	0,795	0,604	0,499	0,863	0,806
	N	54	54	54	54	54

3 lentelė. Laiko planavimą numatančių asmenybės bruožų pakartotinės analizės rezultatai

Determinacijos koeficientas R ²	Asmenybės bruožai	B koeficientas	Beta koeficientas (β)	t	p	VIF
0,251	Sąmoningumas	0,268	0,544	5,645	0,000	1,000

4 lentelė. Laiko parametrų įverčių palyginimas tarp gyvenamos vietos (PLK, LSK)

	Gyvenama vieta	N	Vidutinis rangas	Chi-Square	df	p
Laiko planavimas (PLK)	Didmiestis	54	50,38	5,416	2	0,067
	Miestelis	19	62,45			
	Kaimas	27	42,33			
Orientacija į ateitį (PLK)	Didmiestis	54	48,84	3,653	2	0,161
	Miestelis	19	61,61			
	Kaimas	27	46,00			
Organizuotas (ekonomiškas) laikas (LSK)	Didmiestis	54	50,43	5,470	2	0,065
	Miestelis	19	62,47			
	Kaimas	27	42,22			
Paklusimas laikui (LSK)	Didmiestis	54	50,37	0,089	2	0,957
	Miestelis	19	49,16			
	Kaimas	27	51,70			
Orientacija į ateitį (LSK)	Didmiestis	54	50,90	2,075	2	0,354
	Miestelis	19	57,32			
	Kaimas	27	44,91			